

**SVOP-RAHASTOSTA TEHTÄVÄN PALAUTUKSEN VEROTUS
-VOIKO YRITYSJÄRJESTELY OLLA PÄÄOMANSIJOITUS**

Lapin yliopisto

Oikeustieteiden tiedekunta

Vero-oikeus

Maisteritutkielma

Henri Mehtälä (0334420)

Kevät 2017

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: SVOP-rahastosta tehtävän palautuksen verotus – Voiko yritysjärjestely olla pääomansijoitus

Tekijä: Henri Mehtälä

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Vero-oikeus

Työn laji: Tutkielma X Laudaturtyö Lisensiaatintyö Kirjallinen työ

Sivumäärä: 73

Vuosi: kevät 2017

Tiivistelmä:

Tutkielma käsittelee SVOP-rahastosta tehtävän palautuksen verotuksen poikkeussäännöksiä: tuloverolain (1992/1535) 45 a §:ää ja elinkeinotulon verottamisesta annetun lain (1968/360) 6 c §:ää. Säännösten perusteella rahastosta tehtävä palautus voidaan verottaa tiettyjen edellytysten täytyessä osingon sijasta luovutuksena. Tarkoituksena on selvittää, voidaanko yritysjärjestelyitä pitää säännösten edellyttämänä pääomansijoituksena. Tarkasteltavina yritysjärjestelyinä ovat sulautuminen, jakautuminen, liiketoimintasiirto ja osakevaihto. Tutkielmassa käytetään oikeusdogmaattista tutkimusmenetelmää.

Tutkielman johtopäätökseksi muodostui kaikkien järjestelyiden katsominen pääomansijoitukseksi. Johtopäätös perustui pääomansijoitus-käsitteelle löydettyjen tunnusmerkkien sopimisesta järjestelyihin, järjestelyjen yhtäläisyyksiin ja järjestelyissä tapahtuvan suorituksen vastaavuuteen apporttiehtoisen osakemerkinnän kanssa. Tämä oli selkeintä osakevaihdossa ja liiketoimintasiirrossa. Sulautuminen ja jakautuminen sopivat tunnusmerkkeihin, mutta niiden rakenne ei yhtä selvästi puoltanut pääomansijoitusta.

Avainsanat: SVOP-rahasto, pääomansijoitus, yleisseuraanto, vero-oikeus

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön X

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi X

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi X
(vain Lappia koskevat)

Sisällysluettelo

Lähdeluettelo	IV
Lyhenteet	VIII
1 Johdanto	1
1.1 Tutkimusongelma ja tutkimuksen rakenne	1
1.2 Tutkimuksen viitekehys, motiivit ja tutkimusmetodi	3
2 SVOP-rahasto ja rahastoon tehtävät merkinnät	6
2.1 Johdanto	6
2.2 Osakkeiden ja oikeuksien merkintähinnat	7
2.3 Sijoitukset	9
2.4 Rahastosiirrot	11
2.4.1 Osakepääoman alentaminen	11
2.4.2 Muut rahastosiirrot	12
2.5 Yritysjärjestelyjen johdosta tehtävät merkinnät SVOP-rahastoon	13
2.5.1 Johdanto	13
2.5.2 Sulautuminen	13
2.5.3 Jakautuminen	14
2.5.4 Osakevaihto ja liiketoimintasiirto	15
2.6 Yhteenveto	16
3 SVOP-rahastosta tehtävän palautuksen verotus	17
3.1 Johdanto	17
3.2 Palautuksen verotus	17
3.3 Verotus yritysjärjestelyn jälkeen	18
3.4 Yhteenveto	24
4 Yritysjärjestelyt	26
4.1 Johdanto	26
4.2 Sulautuminen	27
4.2.1 Sulautumistyyppit	27
4.2.2 Sulautumissuunnitelma	29
4.2.3 Sulautumisvastike	32
4.2.4 Oikeusvaikutukset	33
4.2.5 Sulautumisen luonne	36
4.3 Jakautuminen	37
4.3.1 Jakautumistyyppit	37
4.3.2 Jakautumissuunnitelma	37
4.3.3 Jakautumisvastike	38

4.3.4	Oikeusvaikutukset	39
4.3.5	Jakautumisen luonne	41
4.4	Osakevaihto	42
4.5	Liiketoimintasiirto	43
4.6	Toimintamuodon muutokset	45
4.7	Osakeyhtiön purkaminen	48
4.8	Yleisseuraanto	50
4.9	Järjestelyiden arviointi	53
5	Pääomansijoitus.....	55
5.1	Johdanto	55
5.2	Pääomansijoituksiksi määritellyt suoritukset.....	56
5.3	Pääomasijoituksen tunnusmerkit	60
5.4	Sijoituksen tekijä.....	62
5.5	Sijoituksen luonne.....	64
5.6	Sijoituksen edellytykset ja vaikutukset.....	66
5.7	Yhteenveto	68
6	Johtopäätökset	70

Lähdeluettelo

Oikeuskirjallisuus

Airaksinen, Manne – Pulkkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa. Osakeyhtiölaki II. Talentum 2010.

Andersson, Edward – Linnakangas, Esko – Frände Joakim. Tuloverotus. Talentum Media Oy 2016, 8., uudistettu painos.

Andersson, Edward ja Penttilä, Seppo. Elinkeinoverolain kommentaari. Talentum Media Oy 2014, 14. uudistettu painos.

Blomqvist, Aki ja Malmivaara, Tero. Osakeyhtiön varojenjako ja verotus. Talentum Media Oy 2016.

Engblom, Ari – Holla, Jyrki – Järvinen, Jussi – Lamminsivu, Suvi – Lampinen, Anne – Lepistö, Markku – Paronen, Vesa – Rautajuuri, Anna-Leena – Sandelin, Eric – Torkkel, Timo – Westergård, Marjo – Äimä, Kristiina. Elinkeinoverotus 2015. Edita Publishing Oy 2015.

Immonen, Raimo ja Lindgren, Juha. Onnistunut sukupolvenvaihdos. Talentum Media Oy 2017.

Immonen, Raimo. Yritysjärjestelyt. Talentum Media Oy 2015, 6. uudistettu painos.

Immonen, Raimo – Ossa, Jaakko – Villa, Seppo. Osakeyhtiön pääoman hallinta. Talentum 2014, 2. uudistettu painos.

Immonen, Raimo. Varojen arvostaminen yritysjärjestelyissä ja vaikutukset omaan pääomaan ja varojen jakamiseen. Verotus -lehti 3/2012.

Kartio, Leena. Esineoikeuden perusteet. Talentum Oyj 2001.

Kukkonen, Matti ja Walden, Risto. Elinkeinoverolaki käytännössä. Talentum Media Oy 2015, 3. uudistettu painos.

Kyläkallio, Juhani – Irola, Olli – Kyläkallio – Kalle. Osakeyhtiö II. Edita Publishing Oy 2015.

Mattila, Pauli K. Osakeyhtiöön tehtävien sijoitusten verokohtelu. Vero-opintopäivät 2016.

Mattila, Pauli K. Verovapaat tulot elinkeinotoiminnan verotuksessa. Vero-opintopäivät 2013.

Myrsky, Matti ja Svensk, Niko. Vero-oikeuden oppikirja. Talentum Media Oy 2016.

Myrsky, Matti ja Malmgrén, Marianne. Elinkeinotulon verotus. Talentum Media Oy 2014, 4. uudistettu painos.

Mähönen, Jukka ja Villa, Seppo. Osakeyhtiö II Pääomarakenne ja rahoitus. Talentum Media Oy 2012, 3. painos.

Mähönen, Jukka ja Villa, Seppo. Osakeyhtiö IV Osakeyhtiö ja verotus. Talentum Media Oy 2009.

Määttä, Kalle. Verolakien tulkinta. Edita Publishing Oy 2014.

- Niskakangas, Heikki. SVOP-rahastosta tapahtuvan varojenjaon verotus. Veropintopäivät 2014.
- Nykänen, Pekka ja Rabinä, Timo. Yksityishenkilöiden luovutusvoittojen verotus. Talentum 2013, 3. uudistettu painos.
- Orenius, Essi: Neutraalisuusperiaate sijoitetun vapaan oman pääoman rahaston varojenjaon verotuksessa. 2014, pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- Ossa, Jaakko. Taloushallinnon verolait. Talentum Media Oy 2017, 2. uudistettu painos.
- Ossa, Jaakko. Taloushallinnon verolait. Talentum Media Oy 2016.
- Penttilä, Seppo. Yritysjärjestelyt ja varojenjako vapaan oman pääoman rahastosta. Verotus -lehti 5/2016.
- Penttilä, Seppo. Varojenjako vapaan oman pääoman rahastosta – uudet verosäännökset ja niiden ongelmat. Verotus -lehti 2/2014.
- Redsven, Mona. Osingonjaon ja pääomanpalautuksen rajanveto yhtiön ja osakkeenomistajan tuloverotuksessa. 2012, pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- Saarinen, Sirkka. Osakeyhtiön jakaminen tuloverotuksessa. Edita publishing Oy 2016.
- Saino, Niina. Yritysjärjestelyt arvonlisäverotuksessa. Lakimiesliiton kustannus 2011.
- Soininen, Anna-Kristiina. Yritysjärjestelyt ja SVOP-RAHASTO – rahaston muodostuminen ja varojenjaon verotus. 2016 pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto johtamiskorkeakoulu.
- Tuokko, Yrjö. Sijoitetun vapaan oman pääoman rahastosta ja maksukykytestistä. Verotus -lehti 5/2009.
- Villa, Seppo ja Ossa, Jaakko. Henkilöyhtiöt ja verotus. Talentum Media Oy 2017.
- Villa, Seppo. Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö. Talentum Media Oy 2013, 4. uudistettu painos.
- Villa, Seppo Velkojan saatavan muuntaminen SVOP-rahastosijoitukseksi. 2012, julkaisussa Varallisuus, vakuudet ja velkojat: juhlaulkaisu Jarmo Tuomisto Juhlaulkaisu 1952-9/6-2012.

Virallisaineisto

HE 89/2015 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kirjanpitolain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta sekä puunkorjuuta aarniometsissä harjoittavien yritysten viranomaisille suorittamien maksujen julkistamista koskevaksi laiksi.

HE 185/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tuloverolain, elinkeinotulon verottamisesta annetun lain sekä eräiden muiden verolakien muuttamisesta.

HE 148/2011 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 52 f §:n ja tuloverolain muuttamisesta.

HE 59/2007 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle arvopapereiden verottamiseen liittyvien eräiden säännösten muuttamisesta.

HE 109/2005 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.

HE 121/1996 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle varainsiirtoihin kohdistuvan leimaverotuksen uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 116/1992 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi talletuspankkien toiminnasta annetun lain, liikepankkilain ja elinkeinotulon verottamisesta annetun lain muuttamisesta.

¹ HE 172/1967 vp. Hallituksen esitys n:o 172 (1967vp) laiksi elinkeinotulon verottamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

VaVM 32/2013 vp – HE 185/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tuloverolain, elinkeinotulon verottamisesta annetun lain sekä eräiden muiden verolakien muuttamisesta.

VaVM 9/2007 vp – HE 59/2007 vp. Hallituksen esitys arvopapereiden verottamiseen liittyvien eräiden säännösten muuttamisesta.

Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus, Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005, valtiovarainministeriö. Työryhmämuistioita 4/2006.

Oikeustapaukset

KHO 2017:55

KHO 2016:103

KHO 2008:65

KHO 2007:43

KHO 2006:29

KHO 2003:19

KHO 2002:81

KHO:1995-B-570

KHO 1988-B-593

KHO 1987-B-635

KHO 1984-B-II-523

KHO 1980-B-II-623

KHO 1980-B-II-540

KHO 1979-B-II-515

KHO 1975-B-II-564

Kuopion HAO 09.06.2010 10/0329/1

Lyhenteet

EVL	laki elinkeinotulon verottamisesta (24.6.1968/360)
HAO	hallinto-oikeus
HE	hallituksen esitys
IFRS	international financial reporting standards
KHO	korkein hallinto-oikeus
KPL	kirjanpitolaki (30.12.1997/1336)
KVL	Keskusverolautakunta
MVL	maatilatalouden tuloverolaki (15.12.1967/543)
OYL	osakeyhtiölaki (21.7.2006/624)
PK-yritys	pieni tai keskisuuri yritys
SVOP-rahasto	sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto
TVL	tuloverolaki (30.12.1992/1535)
VaVM	valtiovarainvaliokunnan mietintö
VOVA	Veronsaajien oikeudenvilvontayksikkö
VSVL	varainsiirtoverolaki (29.11.1996/931)

1 JOHDANTO

1.1 TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUKSEN RAKENNE

Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto eli SVOP-rahasto on osakeyhtiössä oleva oman vapaan pääoman erä, joka on uuden osakeyhtiölain mukanaan tuoma innovaatio.¹ Osakeyhtiölain mukaan SVOP-rahastosta voidaan jakaa varoja ja tätä jakoa verotetaan saajalla joko osinkona tai luovutuksena.

OYL 13:1 pykälän mukaan yhtiön varoja voidaan jakaa muun muassa voitonjaosta ja vapaan oman pääoman rahastosta. TVL 33.6 b §:n mukaan muusta kuin julkisesti noteeratusta yhtiöstä saatua varojenjakoja vapaan oman pääoman rahastosta verotetaan pääsäännön mukaan osinkona. TVL 45 a §:n ehtojen täytyessä varojenjako voidaan kuitenkin verottaa luovutuksena. Sama asia on säädetty EVL 6 c §:ssä. Tämän poikkeussäännöksen soveltaminen edellyttää, että 1) verovelvolliselle palautetaan, 2) hänen yhtiöön tekemänsä, 3) pääomansijoitus ja 4) sijoituksen tekemisestä on kulunut alle 10 vuotta. Verovelvollisen tulee myös pystyä osoittamaan, että palautuksessa on tällainen pääomansijoitus.

Säännöksissä ei avata, mitä pääomansijoituksella tarkoitetaan. Hallituksen esityksen yksityiskohtaisten perusteluiden mukaan TVL 45 a § ja EVL 6 c § eivät soveltuisi esimerkiksi yritysjärjestelyissä tai rahastosiirroissa muodostuneiden oman pääoman erien jakoon. HE:n mukaan kyseeseen tulisivat lähinnä osakkaiden maksamat merkintähinnat osakkeista tai optioista taikka muista erityisistä oikeuksista sekä muut oman pääoman sijoitukset.² Valtiovarainvaliokunta on mietinnössään pitänyt hallituksen esityksen kantaa perusteltuna, jottei verokohtelu riippuisi sattumasta tai verovelvollisen omasta valinnasta. Mietinnössä ei esitetä tarkennuksia käsitteelle pääomansijoitus.³

TVL 45 a §:n soveltamisesta yritysjärjestelyiden jälkeen tehtyihin palautuksiin on ollut kiistaa siinä suhteessa, voiko yritysjärjestelyssä tehty SVOP-rahasto merkintä kuulua säännöksen soveltamisalaan. Asiaa koskeva riitä on päätynyt korkeimpaan hallinto-oikeuteen. KHO on antanut asiaa koskevan ratkaisun 2016:103, jossa se päätyi sille kannalle, että hallituksen esityksen maininta ei yksilöimättömänä voinut estää *osakevaihdossa* syntyneen pääomansijoituksen palauttamisen verottamista luovutuksena.

¹ Uusi osakeyhtiölaki on tullut voimaan vuonna 1.9.2006.

² HE 185/2013 vp, s. 44 ja 46.

³ VaVM 32/2013 vp, s. 10.

Veronsaajien oikeudenvallontayksikkö oli toisella kannalla ja piti hallituksen esityksen perusteluita riittävänä syynä osinkona verottamiselle. KHO:n perusteluista:

Tuloverolain 45 a §:n säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä on lausuttu, että säännös ei soveltuisi yritysjärjestelyissä muodostuneisiin oman pääoman erien jakoon. Hallituksen esityksessä tai sen johdosta annetussa valtiovarainvaliokunnan mietinnössä ei ole tarkemmin määritelty, mitä yritysjärjestelyillä tässä yhteydessä tarkoitetaan. Koska tuloverolain 45 a §:ssä ei sen sanamuodon mukaan ole rajattu yritysjärjestelyissä syntyneitä rahastoja pykälän soveltamisalan ulkopuolelle, korkein hallinto-oikeus katsoo, että varojenjaon luovutuksena verottamisen esteenä ei voi olla yksinomaan se, että rahasto on syntynyt yritysjärjestelyn yhteydessä.

KHO katsoi, että osakevaihdossa tehtävä sijoitus on säännösten tarkoittama pääomansijoitus. Se korosti kuitenkin ratkaisussaan, ettei osakevaihto ole yleisseuraanto toisin kuin jakautuminen ja sulautuminen. Koska perusteluissa tehdään eroa näihin yritysjärjestelyihin, antaa se aihetta tutkia, voiko sulautuminen ja jakautuminen olla pääomansijoitus yhtiöön. Lisäksi on syytä tarkastella asiaa myös liiketoimintasiirron osalta, koska se kuuluu suppeasti käsitettyihin yritysjärjestelyihin, joista on säännökset EVL:ssa.

Tutkimus kohdistuu TVL 45 a §:ssä ja EVL 6 c §:ssä asetettuun pääomansijoituskriteeriin. Tutkimuskysymyksenä on, voidaanko sulautumista, jakautumista, osakevaihtoa ja liiketoimintasiirtoa pitää lain tarkoittamana pääomansijoituksena, kun niissä tehdään merkintä SVOP-rahastoon.

Tutkimuksessa esitellään seuraavaksi tutkimuksen viitekehys, tekemisen motiivit sekä käytetty tutkimusmetodi. Varsinaisessa tutkimusosassa lähdetään liikkeelle SVOP-rahaston koostumuksesta, miten se voi syntyä ja mitä varoja sinne voidaan merkitä. Tämän jälkeen käydään läpi SVOP-rahastosta tehtävän palautuksen verotusta koskevaa lainsäädäntöä, relevantit oikeustapaukset ja kirjallisuudessa esitetyt kannanotot. Neljännessä luvussa tarkastellaan yritysjärjestelyistä sulautumista, jakautumista, osakevaihtoa ja liiketoimintasiirtoa. Lisäksi toimintamuodon muutosta ja osakeyhtiön purkautumista käsitellään lyhyesti ja yleisseuraantoa tarkastellaan käsitteenä. Näiden jälkeen keskitytään pääomansijoitus-käsitteen tutkimiseen ja pyritään löytämään sille tunnusmerkit. Lopuksi kootaan tutkimuksen tulokset ja tehdään johtopäätökset.

1.2 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS, MOTIIVIT JA TUTKIMUSMETODI

SVOP-rahaston varojenjako koskevia uusia säännöksiä TVL 45 a §:ää ja EVL 6 c §:ää on ehditty tutkia jo jonkin verran.⁴ Myös aikaisemmalla tutkimuksella on edelleen painoarvoa, koska nykyisillä säännöksillä osittain vahvistettiin jo vallinnut oikeudentila. Uutta oikeuskäytäntöä on kuitenkin vähän. KHO on ratkaisuisaan 2016:103 ja 2016:104 käsitellyt TVL 45 a §:n soveltamista. Ratkaisu 104 liittyi lahjakirjassa olleeseen ehtoo SVOP-sijoituksen sulkemisesta osakelahjan ulkopuolelle. Lisäksi KHO on ratkaisussaan 2017:55 käsitellyt SVOP-rahastosta tehtävän palautuksen verotusta, kun rahasto oli syntynyt yhtiön kokonaisjakautumisessa. Tapaukseen ei kuitenkaan sovellettu uusia säännöksiä, koska sijoitus oli tehty ennen 1.1.2014 ja palautus ennen 1.1.2016, jolloin voimaantulosäännösten mukaan luovutuksena verottamista koskevia säännöksiä ei sovelleta.

Oikeuskirjallisuudessa asiaan ei syvennyttä. Monissa teoksissa esitellään säännökset ja mainitaan hallituksen esityksen perustelut, mutta ei muuta. Näin esimerkiksi Jaakko Ossan Taloushallinnon verolait kirjassa.⁵ Immosen, Villan ja Ossan yhteisteoksessa käsitellään jo hieman omistajanvaihdostilanteiden aiheuttamia ongelmia, mutta esityksessä keskitytään kertomaan, kuinka luovutuksena verottaminen tapahtuu ja kuvaamaan TVL 45 a §:n ja EVL 6 c §:n tuomaa muutosta eikä sitä, minkälaisia esteitä luovutuksena verottamiselle voi syntyä.⁶ Sama jatkuu esimerkiksi Anderssonin, Linnakankaan ja Fränden teoksessa Tuloverotus.⁷

Elinkeinoverolain kommentaarissa asiaa on pohdittu syvällisemmin. Tähän voi olla syynä se, että toinen kirjoittajista on Seppo Penttilä, joka on muutenkin kiinnittänyt asiaan enemmän huomiota. Teoksessa käsitellään varojenjako eri näkökulmista kuten, muuttuuko palautuksensaaja, kohde ja lisäksi tarkastellaan pääomansijoitusta.⁸

Penttilä on kirjoittanut kaksi muutakin artikkelia ja oikeustapausanalyysiä KHO:n 2016:103 ja 104 ratkaisuista. Hän esittelee ja tutkii varojenjako liittyviä säännöksiä, myös erillisessä artikkelissa yritysjärjestelyiden kannalta.⁹ Seppo Villa on puolestaan tutkinut SVOP-rahastojakoon liittyen sitä, mistä saatavan muuntamisesta SVOP-

⁴ Säännökset tulivat voimaan 1.1.2014 ja siirtymäsäännösten mukaan niitä sovelletaan voimaantulon jälkeen tehtyyn varojenjako. Jos varojenjako koskee pääomansijoituksia, jotka on tehty ennen säännösten voimaantuloa, säännöksiä sovelletaan vasta 1.1.2016 jälkeen tehtyyn varojenjako.

⁵ Ossa 2016, s. 64-66.

⁶ Immonen et al. 2014, s. 273-278.

⁷ Andersson et al. 2016, s. 296-297.

⁸ Andersson & Penttilä 2014, s. 244-252.

⁹ Penttilä 2016, s. 453.

rahastosijoitukseksi on oikein kysymys ja mikä merkitys velallisyhtiön taloudelliselle tilanteelle on annetta arvioitaessa rahastoon merkittävää määrää.¹⁰

Aikaisempaa pro gradu -tutkimusta täsmälleen samasta aiheesta ei ole tehty. Essi Orenius on kuitenkin selvittänyt, mitä neutraalisuusperiaate tarkoittaa varojenjaon verotuksen yhteydessä.¹¹ Mona Redsven on puolestaan syventynyt osingonjaon ja pääomanpalautuksen rajanvetoa osakeyhtiön verotuksessa.¹² Anna-Kristiina Soininen menee omassa työssään hyvin lähelle tämän tutkimuksen aihetta. Hän perehtyy SVOP-rahaston palautuksen verotukseen yritysjärjestelyihin liittyen, mutta ei kuitenkaan pureudu pääomansijoitus-käsitteeseen tutkimuksessaan.¹³

TVL 45 a § ja EVL 6 c § koskevat vain noteeraamattomia yhtiöitä. Lisäksi yhtiöiden saamat osingot ovat EVL 6 a §:n nojalla kotimaisilta ja EU:n sisäisiltä yhtiöiltä verovapaita, jolloin yhtiöille on kannattavampaa suosia osinkona jakamista, koska luovutuksena verottaminen pienentäisi osakkeiden hankintamenoa. Säännökset koskettavat tällöin pääasiassa yksityisiä henkilöitä, joiden omistus on pk-yrityksissä, koska isot yritykset ovat todennäköisesti julkisia osakeyhtiöitä.

Verosäntelyn aikaansaaminen SVOP-rahastosta tapahtuvan varojenjaon osalta on ollut vaikea prosessi. Siitä, millainen sääntelyn tulisi olla on ollut kaksi eri näkemystä.¹⁴ Toisen kannan mukaan varojenjako tulisi soveltaa osinkoverosäännöksiä. Vastakkaisessa näkemyksessä kantana on ollut, että varojenjako tulisi käsitellä osakkeiden luovutuksiin tai osinkoihin sovellettavien verosäännösten mukaan riippuen siitä, mikä on jaettavien varojen alkuperä. Valittu uudistus on sekajärjestelmä, jossa on elementtejä kummastakin vaihtoehdosta. Teoreettiselta kannalta arvioiden säännösten kokonaisuutta ei voi pitää kovin linjakkaana.¹⁵ Ennen toteutettua uudistusta SVOP-rahastosta tapahtuvan varojenjaon verotus perustui oikeuskäytännön linjauksiin ja Verohallinnon ohjeistukseen. Uudet säännökset synnyttävät kuitenkin myös uusia tulkintaongelmia.¹⁶ Oikeustilassa ja lainsäännöksissä on ollut ja on tulkinnanvaraa, joka herättää mielenkiinnon tutkia asiaa.

¹⁰ Villa 2012 s. 473.

¹¹ Orenius 2014, s. 4-5.

¹² Redsven 2012, s. 4-5.

¹³ Soininen 2016, s. 61-62.

¹⁴ Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus, Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005, työryhmämuistioita 4/2006, s. 162-166.

¹⁵ Penttilä 2014, s. 121-122.

¹⁶ Penttilä 2014, s. 136-137.

Yritysjärjestely-termi on omaksuttu alun perin vero-oikeudessa. Sillä on tarkoitettu tilanteita, joissa yrityksen omaisuutta taikka sen liiketoimintaa luovutetaan kokonaisuutena tai osaksi tai yrityksen rakennetta muutetaan siten, ettei järjestelyn toisena osapuolena ole ulkopuolinen taho, eikä omaisuuden siirtämisessä noudatettava hinnoittelu välttämättä perustu markkinahintaan. Liiketoiminta on dynaamista toimintaa, jolloin yrityksen toimintaympäristö voi muuttua monista syistä. Tällöin yrityksen omistus- tai toiminnan rakenne voi olla epätarkoituksenmukainen ja yrityksen kilpailuasema voi jopa vaarantua. Rakennetta pitää tällöin muuttaa.¹⁷

Yritysjärjestelyihin liittyy suuria taloudellisia intressejä sekä verovelvollisen että veronsaajan kannalta. Lainsäädännön toimivuuden kannalta huolestuttavaa on sääntelyn tulkinnanvaraisuus. Kun järjestelyjä suunnitellaan, olisi omistajien ja yritysten pystyttävä riittävällä varmuudella ennakoimaan, miten nämä liiketoimet vaikuttavat heihin verotuksellisesti. Muutoin on hankalaa ennakoida toimenpiteen taloudellista järkevyyttä.¹⁸ Tarkasteltaessa yritysjärjestelyiden verotusta, neutraalina lähtökohtana on, että verotus ei saisi vaikuttaa siihen, millaisessa muodossa yrityksen toimintaa harjoitetaan. Taloudellisesta näkökulmasta taas samaan päämäärään tähtääviin yritysjärjestelyihin tulisi periaatteessa liittää samankaltaiset veroseuraamukset.¹⁹

Koska yritysjärjestelyihin voi liittyä suuria taloudellisia vaikutuksia ja järjestelyt voivat olla välttämättömiä toimia, olisi toivottavaa, että yritysjärjestelyihin liittyvä lainsäädäntö ei olisi liian tulkinnanvaraista. Tämän takia tutkimuksen motiivina on yrittää purkaa tätä tulkinnanvaraisuutta ja epätietoisuutta TVL 45 a §:n ja EVL 6 c §:n soveltamisen alasta. Motiivina on myös pyrkimys selventää, kohteleeke verotus tässä asiassa yritysjärjestelyitä neutraalisti vai liittyykö joihinkin yritysjärjestelyihin mahdollisia menetyksiä SVOP-palautuksen suhteen. Lisäksi vastaavan tutkimuksen vähäisyys toimii tutkimusta ajavana voimana. Kysymystä on pohtinut ainoastaan Penttilä.²⁰

Tutkimusmetodina käytetään oikeusdogmaattista lähestymistapaa, jossa voimassa olevaa lainsäädäntöä, lain esitöitä, oikeuskäytäntöä sekä oikeuskirjallisuutta tulkitaan. Tätä kautta pyritään antamaan perusteltu vastaus tutkimuskysymykseen.

¹⁷ Immonen 2015, s. 17.

¹⁸ Immonen 2015, s. 25.

¹⁹ Saarinen 2016, s. 226.

²⁰ Penttilä 2016, s. 452-464.

2.1 JOHDANTO

Seuraavaksi käydään läpi SVOP-rahaston rakennetta, mitä varoja sinne voidaan merkitä ja minkälaisissa tilanteissa varoja voidaan sinne kirjata. Tämä tehdään, koska SVOP-rahastoon voi tulla merkityksi hyvin monenlaisia eriä. Rahastoa on luonnehdittu kuvaavasti muun muassa oman pääoman kaatopaikaksi.²¹ Lisäksi poikkeussäännökset TVL 45 a § ja EVL 6 c § edellyttävät, että palautettava erä on nimenomaan kirjattu vapaan pääoman rahastoon. Erän täytyy tämän lisäksi olla myös pääomansijoitus, joten yksistään merkintä rahastoon ei takaa säännöksen soveltuvuutta. Merkintä on kuitenkin myös yksi edellytyksistä ja voi antaa viitteitä siitä, että kyseessä on pääomansijoitus.

OYL 8:2:ssä säädetään sijoitetun vapaan oman pääoman rahastosta. Säännöksen mukaan SVOP-rahastoon merkitään se osa osakkeiden merkintähinnasta, jota perustamissopimuksen tai osakeantipäätöksen mukaan ei merkitä osakepääomaan ja jota ei kirjanpitolain mukaan merkitä vieraaseen pääomaan. Rahastoon merkitään myös sellainen muu oman pääoman sijoitus, jota ei merkitä muuhun rahastoon ja osakepääoman alentaminen, jota ei käytetä tappion kattamiseen tai varojen jakamiseen. OYL 2:4 mahdollistaa sen, että perustamissopimuksessa tai yhtiöjärjestyksessä määrätään osakkeen merkintähinta merkittäväksi SVOP-rahastoon. Rahastoon merkitään myös optioista maksettavat merkintähinnat ja muista erityisistä oikeuksista²², siltä osin kuin niitä ei merkitä osakepääomaan, sulautumisvastikkeena ja osakevaihdossa annettuja osakkeita vastaava pääoman korotus sekä siirto kertyneistä voittovaroista.²³

OYL 8:2:ssä oleva maininta ”jota ei kirjanpitolain mukaan merkitä vieraaseen pääomaan” ja OYL 2:4:ssä oleva maininta ”taikka kirjanpitolaissa toisin säädetä” tarkoittaa sellaista tilannetta, jossa yhtiö laatii tilinpäätöksensä IFRS-standardeja noudattaen ja ainakin jotkut merkittävistä osakkeista rinnastuvat taloudelliselta luonteeltaan rahoitusvelkoihin. Tällöin osakkeesta maksettava määrä voidaan mahdollisesti merkitä vieraaseen pääomaan.²⁴

²¹ Tuokko 2009, s. 550.

²² ks. myös Villa 2013, s. 314. Myös maksut muista OYL 10:1:ssä määritetystä erityisestä oikeudesta kirjataan SVOP-rahastoon.

²³ Tuokko 2009, s. 550. Samoin Villa 2013, s. 314.

²⁴ Villa 2013, s. 221. Ks. myös HE 109/2005 vp, s. 44-45 ja Immonen et al. 2014, s. 19.

Lain mukaan SVOP-rahastoon voidaan siis merkitä kolme asiaa. 1) Merkintähinnat, joita ei merkitä osakepääomaan tai vieraaseen pääomaan, 2) muu oman pääoman sijoitus ja 3) osakepääoman alentaminen.

2.2 OSAKKEIDEN JA OIKEUKSIEN MERKINTÄHINNAT

Kun osakeyhtiö antaa osakkeitaan merkittäväksi, niiden merkintämaksut kirjataan OYL 2:4:n ja OYL 9:6:n mukaan oletuksena osakepääomaan. Yhtiö voi poiketa tästä olettamasta, joko osakeantipäätöksessä, perustamissopimuksessa tai yhtiöjärjestyksessä. Tällöin osa tai koko merkintämaksu voidaan määrätä kirjattavaksi SVOP-rahastoon. Jos yhtiö luovuttaa hallussaan olevia omia osakkeitaan, oletama on vastakkainen. Merkintähinnat kirjataan tällöin SVOP-rahastoon. Vastaavasti tästä voidaan poiketa esimerkiksi osakeantipäätöksessä.

Jos osakeyhtiössä käytetään nimellisarvoista pääomajärjestelmää, osakkeenmerkinnästä on kirjattava osakepääomaan vähintään nimellisarvoa vastaava määrä. Nimellisarvon ylittävä määrä voidaan kirjata SVOP-rahastoon. Merkintämaksuista on myös kirjattava osakepääomaan vähintään OYL 1:3.1:ssä säädettyä vähimmäispääomaa vastaava määrä tai yhtiöjärjestyksessä määrätty tätä korkeampi määrä.²⁵ Yksityisessä osakeyhtiössä osakepääoma on siten vähintään 2 500 euroa ja julkisessa osakeyhtiössä 80 000 euroa.

OYL 11:1:n mukaan osakepääomaa voidaan korottaa merkitsemällä optio-oikeuksista tai muista erityisistä oikeuksista maksettava merkintähinta kokonaan tai osittain osakepääomaan siten kuin OYL 9 ja 10 luvussa säädetään. OYL 10:3:n mukaan oletama on, että optioista ja erityisistä oikeuksista maksettu merkintähinta merkitään SVOP-rahastoon, ellei sitä päätöksessä määrätä osakepääomaan.

Merkintähinta voidaan maksaa rahamaksuna tai apporttina. OYL 2:6:ssä ja 9:12:ssä säädetään apportista. Säännösten mukaan, jos merkintähinta maksetaan rahan sijaan kokonaan tai osittain muulla omaisuudella, on omaisuudella oltava luovutushetkellä vähintään maksua vastaava taloudellinen arvo yhtiölle. Sitoumus työn tai palvelun suorittamista ei voi olla apportti. Apporttiomaisuudella maksaminen edellyttää määräystä perustamissopimuksessa tai osakeantipäätöksessä. Lisäksi sopimuksessa tai päätöksessä tulee olla selvitys, jossa yksilöidään apporttiomaisuus ja sillä suoritettava maksu. Lisäksi tulee selvittää omaisuuden arvostamiseen vaikuttavat seikat ja käytetyt menetelmät.

²⁵ Villa 2013, s. 220-221.

Edellä mainitun sääntelyn tarkoituksena on, että yhtiölle maksuna tulevalla omaisuudella on luovutushetkellä vähintään merkintämaksua vastaava taloudellinen arvo yhtiölle. Tällä pyritään varmistamaan se, ettei taseeseen merkitä eriä, jotka eivät tosiasiallisesti ole tulleet yhtiölle. Apportin arvon tulee aina vastata vähintään merkintämaksua vastaavaa rahamäärää, jonka suuruisena se merkitään osakkeen merkintämaksuna yhtiön kirjanpitoon. Ylittävä määrä arvosta voidaan merkitä yhtiön velaksi, osakepääomasijoitukseksi tai SVOP-rahastosijoitukseksi.²⁶

Apporttina voidaan käyttää vain sellaista omaisuutta, jolla on taloudellista arvoa saavalle yhtiölle. Taloudellisella arvolla tarkoitetaan yleisesti sellaista arvoa, joka voidaan merkitä varallisuudeksi yhtiön taseen vastaavaa puolelle. On selvää, ettei sitoumus työn tai palvelun suorittamisesta voi olla apporttiomaisuutta. Taloudellista arvoa on likvideilla rahoitusvaroilla, kuten osakkeilla ja saamisilla. Myös käyttökelpoisella omaisuudella, kuten koneilla ja laitteilla, muilla tuotantovälineillä, immateriaalioikeuksilla ja kiinteistöillä ja rakennuksilla on yleensä taloudellista arvoa yhtiön toiminnan kannalta.²⁷

Jos osake maksetaan apporttiomaisuudella, on uusien osakkeiden rekisteri-ilmoitukseen aina liitettävä tilintarkastajan lausunto (OYL 2:8.4 ja 9:14.4). Lausunnossa tilintarkastaja ottaa kantaa apporttiomaisuudesta annettuun selvitykseen ja siihen, oliko apportilla vähintään maksua vastaava taloudellinen arvo yhtiölle. Osakeyhtiölaissa ei säädetä tarkemmin lausunnon sisällöstä, joten se on vapaamuotoinen. Selvityksen osalta tilintarkastaja voi hyväksyä sen tai hän voi selvittää sitä laajemmin ja ottaa kantaa apporttiomaisuuden yksilöintiin ja omaisuuden arvostamiseen liittyviin seikkoihin sekä käytettyyn arvostamismenetelmään. Tämän tarkoituksena on varmistaa, että apportin yksilöinti on OYL:n mukainen ja erityisesti se, että arvostamismenetelmä on ollut asianmukainen ja sitä on myös käytetty asianmukaisesti. Arvon osalta tilintarkastajan on arvioitava tarjottavan omaisuuden arvon suhde osakkeesta maksettavaan määrään. Tilintarkastajan ei tarvitse lausua apporttiomaisuuden käyvästä arvosta, vaan ainoastaan tästä suhteesta.²⁸

Apporttiomaisuudella tapahtunut merkintämaksu merkitään taseeseen noudattamalla OYL 2:4:ssä säädettyä. Merkinnät taseen vastattavaa-puolelle tehdään kuten rahamaksussa. Taseen vastaavaa-puolelle merkinnät tehdään noudattamalla apporttina

²⁶ Immonen et al. 2014, s. 39-40.

²⁷ Immonen et al. 2014, s. 45.

²⁸ Immonen et al. 2014, s. 47-48.

yhtiölle tulevan omaisuuden taloudellista luonnetta ja käyttötarkoitusta, kuten saatavat, käyttö- tai vaihto-omaisuus.²⁹

2.3 SJOITUKSET

OYL 8:2:n osalta hallituksen esityksessä mainitaan, että rahastoon merkittäisiin myös sellainen muu oman pääoman sijoitus, jota ei merkitä muuhun rahastoon. Tämä voi olla esimerkiksi osakkeenomistajan vastikkeeton sijoitus yhtiöön.³⁰ Sijoitus osakeyhtiöön voidaan tehdä monella erilaisella tavalla. Yhtiöön voidaan sijoittaa a) rahavaroja tai b) muuta omaisuutta oman pääoman ehdoin ja ilman osakevastiketta tai muutakaan vastiketta. Tällöin voidaan puhua suorasta sijoituksesta SVOP-rahastoon.³¹ Kysymyksessä on tällöin vapaaehtoinen osakkeenomistajan tai jonkun muun tekemä pääomansijoitus.³²

Vastikkeettoman pääomasijoituksen tekeminen ei ollut tuntematonta vuoden 1978 osakeyhtiölain aikana, vaikka siitä ei ollut erityisiä säännöksiä. Tuolloin osakkeenomistajan vapaaehtoisella pääomasijoituksella tarkoitettiin yhtiön osakkeenomistajan yhtiölle antamaa lisäpanosta, jonka suorittamisesta omistaja ei saanut vastiketta. Oli selvää, että tällainen sijoitus vahvisti yhtiön oman pääoman määrää ja yhtiön osakkeenomistajien sijoituksen arvoa. Epäselvyyttä vallitsi siitä, oliko sijoitus kirjattava ylikurssirahastoon sidotuksi omaksi pääomaksi vai vapaaseen omaan pääomaan. Selvää oli, ettei sijoitusta voitu merkitä osakepääomaan vuoden 1978 osakeyhtiölaissa omaksutun nimellisarvoisen pääomajärjestelmän johdosta. Vastaavasti sijoitusta ei kirjattu tuloksi, koska kyseessä oli nimenomaisesti pääomasijoitus.³³

SVOP-rahastosijoitusta koskeva sääntely on vähäistä. Ainoa säännös on OYL 8:2:ssä. Sääntelyn vähäisyydestä johtuen voisi olla perusteltua soveltaa SVOP-rahastosijoitukseen analogisesti osakepääomasijoitusta koskevaa sääntelyä. Siten SVOP-sijoitukseen olisi suositeltavaa soveltaa, mitä OYL 9:10-12:ssä säädetään merkintähintasaamisesta, rahamaksusta ja apportista. Jos sijoitus tehdään apporttiomaisuudella, OYL 1:8:stä johdettavien velvollisuuksien täyttämiseksi

²⁹ Villa 2013, s. 222.

³⁰ HE 109/2005 vp, s. 94.

³¹ Mähönen & Villa 2012, s. 222.

³² Immonen et al. 2014, s. 79.

³³ Mähönen & Villa 2012, s. 221.

sijoitukseen on perusteltua soveltaa analogisesti osakepääomasijoitusta koskevia periaatteita.³⁴

Suora sijoitus SVOP-rahastoon ilman vastiketta perustuu yhtiön ja sijoituksen tekevän tahon väliseen sopimukseen. Tällaiseen sopimukseen ei tule ottaa ehtoja, jotka tekisivät sijoituksesta vastikkeellisen ja takaisinmaksettavan, mutta säilyttäisivät sijoituksen oman pääoman luonteen. Jos näin menetellään, kyse ei enää olisi oman pääoman ehtoisesta sijoituksesta, vaan velasta, joka on merkittävä vieraaseen pääomaan. Osakeyhtiöoikeudellisesti vastikkeetonta pääomansijoitusta SVOP-rahastoon ei myöskään voida merkitä sen tekijän tai minkään muunkaan tahon hyväksi.³⁵

Mähönen ja Villa huomioivat, että sellaista apporttisääntelyä vastaavaa säännöstä ei ole OYL 8:2:ssä, joka koskisi muuta pääoman sijoitusta. On selvää, että apporttisääntelyä sovelletaan osakkeesta maksettavan määrän maksuun, kun se perustuu osakeantiin, myös silloin kun merkintähinta kirjataan SVOP-rahastoon. Tästä seuraa, että muu sijoitus voidaan kyllä tehdä apporttimaksuna, mutta tilanteeseen sovelletaan sopimusoikeuden yleisiä ratkaisumekanismeja sekä kirjanpitosääntelyn yleisiä periaatteita omaisuuden arvostamisessa ja taseeseen kirjaamisessa.³⁶

OYL 12:1.3:n mukaan pääomalainan velkojan suostumuksella pääomalaina voidaan muuttaa sijoitetuksi vapaaksi omaksi pääomaksi. Myös muu velka voidaan velkojan suostumuksella muuttaa SVOP-rahastoon tehdyksi sijoitukseksi.³⁷ Muuntaminen tapahtuu siten, että yhtiö ja velkoja tekevät sopimuksen pääoman sijoittamisesta yhtiöön ja velkoja maksaa sijoituksen kuittaamalla yhtiöltä olevan vastasaatavan.³⁸ Velan muuntamisessa on kuitenkin huomioitava, ettei velan arvo välttämättä vastaa enää nimellisarvoaan. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi vapaaehtoisten velkojavetoisten yrityssaneerausten kohdalla. Kuittaamisessa on oltava erityisen huolellinen arvioitaessa saamisen arvoa ja sen olemassaolon todellisuutta. Jos saaminen ei ole todellinen, sitä ei voida muuntaa SVOP-rahastosijoitukseksi.³⁹

SVOP-rahastosijoitus velan muuntamisena on pääomansijoitus. Tällöin velan arvostuksessa on kaksi näkökulmaa: 1) kuitattavan saatavan arvo sitä alun perin tehtäessä ja 2) kuitattavan saatavan arvon, kun sitä käytetään kuittaamiseen. Lähtökohta on, että

³⁴ Immonen et al. 2014, s. 80. Villa huomioi, ettei OYL 9:10-12 sovelleta, mutta ei näe sille estettäkään.

³⁵ Mähönen & Villa 2012, s. 222.

³⁶ Mähönen & Villa 2009, s. 218.

³⁷ Immonen et al. 2014, s. 107.

³⁸ Villa 2013, s. 314.

³⁹ Villa 2012, s. 485-486.

SVOP-rahastosijoituksen on vastattava sitä määrää, joka merkitään yhtiön taseeseen SVOP-rahastoon. Kun sijoitus maksetaan kuittaamalla vastasaaminen, pitää arvioida, mikä on vastasaamisen tosiasiallinen taloudellinen arvo. Jos saatava on selvä ja riidaton, eikä sen arvosta todellisuudesta ole epäselvyyttä, sitä voidaan käyttää arvoa vastaavasti yleensä nimellisarvosta.⁴⁰

Sijoitus yhtiöön lisää yhtiön varallisuutta ja tulee välillisesti osakeomistuksen perusteella yhtiön kaikkien osakkeenomistajien hyväksi. Osakkeenomistajan omistaman osakkeen arvoon sijoitus vaikuttaa OYL:sta ja yhtiöjärjestyksestä johtuvalla tavalla. Vaikutus voi riippua osakkeenlajista, jos yhtiössä on erilaisia osakkeita.⁴¹

Puhdas sijoitus SVOP-rahastoon perustuu siten sopimukseen tekijöiden välillä. Sopimukseen ei saa ottaa ehtoja sijoituksen takaisinmaksusta eikä vastikkeesta. Koska tällöin se muuttuisi velaksi. Sijoitus voi olla rahaa, muuta omaisuutta tai velka voidaan muuntaa sijoitukseksi. Myös puhtaan sijoituksen tulee vastata sitä määrää, joka kirjataan SVOP-rahastoon.

2.4 RAHASTOSIIRROT

2.4.1 Osakepääoman alentaminen

Osakepääoman alentaminen säädellään OYL 14 luvussa. OYL 14:1:n mukaan yhtiökokous voi päättää osakepääoman jakamisesta, sen alentamisesta varojen siirtämiseksi SVOP-rahastoon sekä sen käyttämisestä sellaisen tappion välittömään kattamiseen, johon vapaa oma pääoma ei riitä. Osakepääomaa voidaan siten alentaa tekemällä tasesiirtoja, jakamalla varoja ja hankkimalla ja lunastamalla osakkeita noudattaen velkojien suojamenettelyä.⁴²

Osakepääoman alentaminen ja siirto SVOP-rahastoon on yksi rahastosiiirroista. Varoja siirretään yhtiön sisällä paikasta toiseen, jolloin yhtiöön ei tule varoja ulkopuolelta. Erona on velkojien suojamenettelyn noudattamisvelvollisuus. OYL 14:2:n mukaan velkojalla on oikeus vastustaa alentamista, jos alentaminen ei liity tappion kattamiseen tai jos osakepääomaa ei samanaikaisesti koroteta vastaavalla määrällä. OYL 14:5:n perusteella yhtiö voi torjua vastustamisen maksamalla velan tai asettamalla turvaavan vakuuden

⁴⁰ Villa 2012, s. 486.

⁴¹ Mähönen & Villa 2012, s. 222-223.

⁴² Villa 2013, s. 327.

velkojan saatavasta. Jos velkoja vastustaa alentamista onnistuneesti, alentamispäätös raukeaa.

Osakepääoman alentaminen ja siirto SVOP-rahastoon ei ole kovin epätavallista. Toimenpide ei vaadi velkojainsuojamenettelyä, jos varoja siirretään vastaavasti voittovaroista osakepääomaan. Tällöin osakepääoma säilyy entisellään, mutta voittovarot pienentyvät ja SVOP-rahasto kasvaa.⁴³

2.4.2 Muut rahastosiirrot

Rahastokorotus on kirjanpidollinen uudelleenjärjestely taseen sisällä. Yhtiöön ei tule lisää varoja vaan korotuksessa osakepääomaan siirretään varoja vapaasta omasta pääomasta. Kysymykseen tulevat vapaan oman pääoman erät ovat a) taseeseen kirjatut, mutta vielä jakamatta olevat voittovarot (edellisten tilikausien voitto, tilikauden voitto), b) SVOP-rahasto ja c) muut yhtiöjärjestyksessä mainitut vapaan oman pääoman rahastot, joiden osalta siirtoa osakepääomaan ei ole erikseen rajoitettu. Rahastokorotukseen on OYL voimaanpanolain 13.3 §:n mukaan poikkeuksellisesti mahdollista käyttää myös d) vuoden 1978 OYL mukaista ylikurssirahastoa tai sitä edeltänyttä osakkeen merkintähinnan ylikurssista kertynyttä vararahastoa tai yhtiöjärjestykseen perustuvaa vararahastoa. Rahastokorotukseen ei voi käyttää OYL mukaisia sidotun oman pääoman muita eriä, kuten arvonkorotusrahastoa, käyvän arvon rahastoa tai IFRS-taustaista käyvän arvon rahastoa.⁴⁴

OYL 8:2:ssä ei mainita, että SVOP-rahastoon voitaisiin siirtää varoja taseen voittovaroista. Asiaa voidaan lähestyä kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin voitaisiin katsoa, että lainkohdan luettelo on suljettu, mistä seuraisi, ettei siirtoa voittovaroista voida sallia, kun asiaa ei nimenomaisesti pykälässä mainita. Toisaalta yhtiön on mahdollista perustaa yhtiökokouksen päätöksellä erillinen vapaan oman pääoman rahasto ja sen jälkeen siirtää voittovaroja tuohon rahastoon. Tällöin on perusteltua ja siten on mahdollista siirtää voittovaroja SVOP-rahastoon.⁴⁵

Rahastosiirroissa on siten kysymys varojen siirtämisestä yhtiön sisällä. Osakepääoman alentaminen voi olla myös rahastosiirto, jos varat pysyvät yhtiössä. Sillä voidaan kuitenkin siirtää varoja myös pois yhtiöstä. Kun osakepääomaa alennetaan ja varat

⁴³ Niskakangas 2014, s. 10.

⁴⁴ Immonen et al. 2014, s. 90-91.

⁴⁵ Immonen et al. 2014, s. 94. Ks. myös Mähönen & Villa 2009, s. 221.

siirretään SVOP-rahastoon, on kyseessä rahastosiirto, jonka tekee yhtiö itse. Tällöin ei ole kyse sijoituksesta, vaan varojen järjestelystä.

2.5 YRITYSJÄRJESTELYJEN JOHDOSTA TEHTÄVÄT MERKINNÄT SVOP-RAHASTOON

2.5.1 Johdanto

Tämän luvun tarkoituksena on käydä läpi ainoastaan yritysjärjestelyissä tapahtuvat merkinnät SVOP-rahastoon, jotta olisi selvää, että yritysjärjestelyn yhteydessä rahastoon voi tapahtua merkintä ja siten TVL 45 a § tai EVL 6 c § voisivat tulla sovellettavaksi, jos kyseessä on myös pääomansijoitus. Luvussa neljä järjestelyt käydään läpi seikkaperäisemmin.

Hallituksen esityksessä osakeyhtiölaiksi korostetaan, että kirjanpitosäännökset ratkaisevat merkitäänkö SVOP-rahastoon myös sulautumisen ja jakautumisen seurauksena yhtiölle tullut pääoman lisäys, jota ei merkitä osakepääomaan ja jota ei pidetä voittovarojen lisäyksenä.⁴⁶ Kirjanpitolaissa ei kuitenkaan ole nimenomaisia sulautumisia koskevia säännöksiä. Konsernin sisäinen tytäryrityksen osakkeiden tai osuuksien omistus eliminoidaan useimmiten hankintamenomenetelmällä KPL 6:8:ssä säädetyllä tavalla.⁴⁷

Yritysjärjestelyissä on kysymys yrityksen toiminnan ja rakenteiden uudelleenjärjestelystä.⁴⁸ Tavallisesti ja suppeassa muodossa yritysjärjestelyllä tarkoitetaan EVL 52-52h §:ssä säänneltyjä tapoja. Sulautumista, jakautumista, liiketoimintasiirtoa ja osakevaihtoa sekä rekisteröidyn kotipaikan siirtämistä toiseen jäsenmaahan. Näiden järjestelyiden yhteisenä nimittäjänä on niiden liittyminen EU:n yritysjärjestelydirektiiviin (90/434/ETY, 2005/19/EY). Direktiivin tarkoituksena on ollut tehdä mahdolliseksi tietynlaiset yritysten uudelleenjärjestelyt ilman välittömiä tuloveroseuraamuksia.⁴⁹

2.5.2 Sulautuminen

Tavallisessa absorptiosulautumisessa ja kombinaatiosulautumisessa sulautuvan yhtiön osakkeenomistajat saavat sulautumisvastikkeen. Tytäryhtiösulautumisessa tytäryhtiöosakkeille ei anneta vastiketta. Kiellon taustalla on se, ettei yhtiö saa maksua vastaan merkitä omia osakkeitaan. Ensisijainen vastike on osakevastike ja rahavastike

⁴⁶ HE 109/2005 vp., s. 94.

⁴⁷ Mähönen & Villa 2009, s. 222. Myös yhdistelmämenetelmän käyttäminen KPL 6:9 mukaan mainitaan. Säännös on kuitenkin kumottu. Ks. HE 89/2015 vp, s. 121.

⁴⁸ Mähönen & Villa 2012, s. 517.

⁴⁹ Immonen et al. 2014, s. 109

tulee tavallisesti verotuksellista syistä kysymykseen vain tasuseränä, jolla vältetään murto-osainen osakevastike. Vastikkeen tulisi käytännössä vastata yhtiöiden käypiä arvoja ja näiden keskinäisiä suhteita, vaikka OYL:ssa ei ole tästä nimenomaista määräystä. Vastikkeen määrästä voidaan kuitenkin sopia sulautumissuunnitelmassa, kunhan ei poiketa osakkeenomistajien yhdenvertaisesta kohtelusta tai saadaan kaikkien omistajien hyväksyntä.⁵⁰

OYL 16:3:n mukaan sulautumissuunnitelmassa on oltava ehdotus vastaanottavan yhtiön osakepääoman korotuksesta absorptiosulautumisessa ja kombinaatiosulautumisessa ehdotus osakepääoman määrästä. Sulautumisessa sulautuvan yhtiön oman pääoman erät siirtyvät vastaanottavan yhtiön omaksi pääomaksi. Vastineena vastaanottava yhtiö suorittaa suunnatun osakeannin sulautuvan yhtiön osakkeenomistajille. Sovellettavaksi tulevat tällöin osakkeesta maksettavan määrän merkitsemistä omaan pääomaan koskevat säännökset eli OYL 9:6.1 ja 2:n säännökset. Tästä ja OYL:n varallisuusjärjestelmästä seuraa, että absorptio- ja kombinaatiosulautumisessa sulautuvan yhtiön oma pääoma sekä vapaan oman pääoman erät voidaan merkitä vastaanottavan yhtiön osakepääomaan tai SVOP-rahastoon. Merkinnät voidaan tehdä myös näiden erien välille.⁵¹

Sulautumisvastikkeen antamisesta johtuva oman pääoman lisäys voidaan kirjata kokonaankin vastaanottavan yhtiön SVOP-rahastoon. Kombinaatiosulautumisessa osakepääomaa tulee kuitenkin kirjata vähintään vähimmäisosakepääomaa vastaava määrä. Nimellisarvottomassa järjestelmässä osakepääomaa ei kuitenkaan tarvitse sulautumisessa korottaa.⁵² Sulautumisessa sulautuvan yhtiön varallisuuserät voidaan siis kirjata jopa kokonaan SVOP-rahastoon, kunhan vähimmäisosakepääoma täytetään.

2.5.3 Jakautuminen

OYL 17:3.2:n mukaan jakautumisessa oman pääoman vaikutukset esitetään jakautumissuunnitelmassa. Kun vastaanottava yhtiö on uusi, yhtiön osakepääomaksi tulee vähintään muodostaa vähimmäispääomaa vastaava määrä tai yhtiöjärjestyksen määräyksen mukainen tätä korkeampi määrä. Jos jakaudutaan toimivaan yhtiöön, vastaanottavan yhtiön osakepääomaa ei tarvitse korottaa nimellisarvottomassa järjestelmässä. Jakautumisessa syntyvä oman pääoman lisäys voidaan kirjata kokonaankin muuhun omaan pääomaan kuin osakepääomaan. Nimellisarvoisessa

⁵⁰ Immonen et al. 2014, s. 111-112.

⁵¹ Immonen et al. 2014, s. 114-115. Ks. myös Mähönen & Villa 2012, s. 595-596 ja Myrsky & Malmgrén 2014, s. 546.

⁵² Immonen et al. 2014, s. 114.

järjestelmässä osakepääomaa tulee korottaa samojen periaatteiden mukaisesti kuin maksullisessa osakeannissa.⁵³

Vastaanottavien yhtiöiden osakepääomien ei tarvitse olla saman suuruiset keskenään. Niiden ei myöskään täydy vastata jakautuvan yhtiön osakepääomaa, eikä niitä tarvitse kirjata vastaanottavissa yhtiöissä samaan lokeroon. Asia saadaan ratkaista tarkoituksenmukaisuuden perusteella.⁵⁴ Soveltuvin osin kirjanpidossa voidaan noudattaa absorptiosulautumisen periaatteita. Jakautuvan yhtiön tase voidaan tällöin ”leikata” vastaanottaville yhtiöille käyttäen kirjanpidon arvoja tai voidaan käyttää käypiä arvoja. SVOP-rahastoon voi siten tulla merkityksi jakautumisessa jakautuvan yhtiön osakepääomaa, SVOP-rahastoa, voittovaroja tai muiden rahastojen varoja.⁵⁵

Jakautuvan yhtiön arvonkorotus-, käyvän arvon- ja uudelleenarvostusrahasto jaetaan vastaanottaviin yhtiöihin sen mukaan, miten ne saavat omaisuuseriä, joihin kyseessä olevat rahastot on jakautuvassa yhtiössä muodostettu.⁵⁶ Jakautumisessa saatujen osakkeiden merkintään ei siten sovelleta OYL 9:6.1 ja 2:n säännöksiä samalla tavalla kuin sulautumisessa vaikka kyseessä on vastaavasti osakemerkintä.

2.5.4 Osakevaihto ja liiketoimintasiirto

Osakevaihto on säädelty EVL 52 f §:ssä, eikä siitä ole säännöksiä OYL:ssa. Yhtiöoikeudellisesti osakevaihdossa tapahtuu suunnattu osakeanti⁵⁷, jossa osakkeiden merkintähinta maksetaan kohdeyhtiön osakkeilla. Hankkijan antamat osakkeet voivat olla sen hallussa olevia tai sen liikkeelle laskemia uusia osakkeita. Hankkija voi maksaa myös rahaa kohdeyhtiön osakkeista, mutta korkeintaan kymmenen prosenttia vastikkeena annettujen osakkeiden nimellisarvosta tai sen puuttuessa osakkeita vastaavasta osuudesta maksettua osakepääomaa. Osakkeiden merkintään voidaan soveltaa OYL 9:6:n säännöstä merkinnästä, jolloin kirjaus merkinnästä voidaan tehdä SVOP-rahastoon.

Myöskään liiketoimintasiirrosta ei ole OYL:ssa nimenomaista säädöstä. Siitä on säädetty EVL 52 d §:ssä. Yhtiöoikeudellisesti liiketoimintasiirrosta on kyse nettoapportista, johon sovelletaan OYL 2:6:n ja 9:12:n säännöksiä apportista.⁵⁸ Tällöin liiketoimintasiirrosta osakkeiden merkintähinta voidaan kirjata SVOP-rahastoon OYL 9:6:n mukaan. Asiasta

⁵³ Immonen et al. 2014, s. 133.

⁵⁴ Immonen et al. 2014, s. 134.

⁵⁵ Immonen et al. 2014, s. 134-135.

⁵⁶ Immonen et al. 2014, s. 137.

⁵⁷ Mähönen & Villa 2009, s. 564.

⁵⁸ Mähönen & Villa 2009, s. 557.

ei tarvitse edes erikseen määrätä, jos vastikkeena luovutetaan vastaanottavan yhtiön osakkeita, koska oletuksena on tällöin merkinnän kirjaaminen SVOP-rahastoon.

2.6 YHTEENVETO

SVOP-rahastoon tehtävät merkinnät voivat siis tulla hyvin erilaisista lähteistä. Peruslähtökohtana kuitenkin on, että yhtiöön, johon SVOP-rahastomerkintä tehdään, siirtyy joko omaisuutta tai puhdasta raha. Sama pätee tavallisessa osakkeen merkinnässä ja apporttimaksussa kuin myös yritysjärjestelyissä ja puhtaassa sijoituksessa. Yhtiö voi myös saada taloudellista etua esimerkiksi silloin, kun velka konvertoidaan sijoitukseksi yhtiöön. Tällöin yhtiöön ei varsinaisesti tule lisää rahaa, mutta se saa rahanarvoisen edun, kun velka poistuu. Ainoastaan rahastosiirroissa yhtiöön ei tule varallisuutta yhtiön ulkopuolelta vaan varoja siirrellään yhtiön sisällä.

Rahastosiirto voitaisiin ehkä ajatella pääomansijoitukseksi, mutta siinä osakeyhtiöön ei tule lisää omaisuutta, rahaa tai mitään rahanarvoista hyötyä. Tällöin se poikkeaa olennaisesti muista kirjauksista. Jos rahastosiirto käsiteltäisiin pääomansijoituksena, olisi se kuitenkin kohdeyhtiön tekemä eikä osakkeenomistajan, jolle varoja voidaan palauttaa. Sijoitus voisi olla osakkeenomistajan tekemä korkeintaan välillisesti. Lain sanamuodon ja poikkeussäännösten tiukan tulkinnan perusteella tällainen ei kuitenkaan tule kysymykseen, koska TVL 45 a §:ssä ja EVL 6 c §:ssä edellytetään nimenomaan palautuksensaajan tekemää sijoitusta.

Yritysjärjestelyissä vastaanottava yhtiö luovuttaa omia osakkeitaan vastineeksi aina jostain. Sulautumisessa ja jakautumisessa osakkeita luovutetaan siitä omaisuuksien ja velkojen summasta, mikä siirtyy yhtiölle. Samalla tavalla liiketoimintasiirrossa yhtiö saa liiketoimintaosan, joka koostuu omaisuudesta ja veloista. Vastineeksi vastaanottava yhtiö luovuttaa siitä osakkeitaan. Osakevaihto eroaa muista järjestelyistä siinä, että toiminta ei tapahdu yhtiön sisällä, vaan toimitaan täysin osakastasolla. Tällöin kohdeyhtiön omistus, joka kohdistuu välillisesti yhtiön omaisuuteen ja velkoihin, siirtyy osakkeiden muodossa vastineena vastaanottavan yhtiön osakkeista.

Järjestelyissä tapahtuva merkintä perustuu pitkälti osakemerkintää koskevaan OYL 9:6 säännökseen. Kuitenkin jakautuminen eroaa muista siinä, että suoraa linkkiä ei ole vedetty säännöksen ja järjestelyn välille. Tämä johtuu ilmeisesti siitä, että jakautumisessa tase pilkotaan, ja vaikka osakepääoma voidaan siirtää SVOP-rahastoon jakautumisessa, ei järjestelyä ole haluttu rinnastaa sulautumisen tavoin osakemerkintään.

3 SVOP-RAHASTOSTA TEHTÄVÄN PALAUTUKSEN VEROTUS

3.1 JOHDANTO

OYL 13:11:ssä luetellaan tavat, joilla osakeyhtiö voi jakaa laillisesti varoja osakkeenomistajille. Yksi näistä tavoista on varojen jakaminen vapaan oman pääoman rahastosta eli käytännössä SVOP-rahastosta. Palautuksen verotuksesta on omat säännöksensä TVL:ssa ja EVL:ssa ja vastaava säännös löytyy myös MVL:sta. Säännökset vastaavat sisällöllisesti ja esitöiden osalta toisiaan.⁵⁹ Varojenjako julkisesti noteeratun yhtiön SVOP-rahastosta verotetaan TVL 33.3 a §:n ja EVL 6.8 a §:n mukaan aina osinkona. Julkisesti noteeraamattomankin yhtiön SVOP-rahastojako verotetaan pääsääntöisesti osinkona⁶⁰, mutta niitä koskevat myös poikkeussäännökset TVL 45 a § ja EVL 6 c §, joiden perusteella jako voidaan verottaa luovutuksena.

Tarkastelun lähtökohtana käytetään EVL 6 c §:ää, koska säännökset vastaavat sisällöllisesti toisiaan. TVL:ssa luovutusvoiton laskemissäännökset on vain irrotettu TVL 45 a §:stä erilliseen 46 a §:ään. EVL:ssa säännös pitää sisällään myös nämä voiton laskemista koskevat säännöt. TVL:stä puuttuu myös säännös verovapaudesta, jos varoja jakavan yhtiön osakkeet ovat omistajan verotuksessa EVL 6.2b §:ssä tarkoitettuja verovapaasti luovutettavia käyttöomaisuusosakkeita. Tällöin varojen jakona saatu määrä ei ole veronalaista tuloa.

3.2 PALAUTUKSEN VEROTUS

EVL 6 c §:n mukaan muusta kuin julkisesti noteeratusta yhtiöstä saatua OYL 13:1:ssä tarkoitettua varojenjakoja vapaan oman pääoman rahastosta pidetään veronalaisena luovutuksena siltä osin kuin verovelvolliselle palautetaan tämän yhtiöön tekemä *pääomansijoitus*. Pääomansijoituksen tekemisestä on saanut kuluja enintään kymmenen vuotta, kun varoja jaetaan. Lisäksi verovelvollisen tulee esittää edellytysten täyttymisestä luotettava selvitys. Luovutuksesta saatua voittoa laskettaessa varojenjaosta vähennetään osakkeen verotuksessa poistamaton hankintameno, kuitenkin enintään luovutuksena pidettävän varojenjaon määrä.

Luovutuksena verottaminen on siis verovelvollisen valittavissa, koska verovelvollinen voi valita esittääkö hän selvitystä.⁶¹ Ensisilmäyksellä verotukselle on vain kaksi ehtoa:

⁵⁹ HE 185/2013 vp, s. 44, 46-47.

⁶⁰ TVL 33.6b § ja EVL 6.8a §

⁶¹ Niskakangas 2017, s. 17.

kymmenen vuoden aikaraja sekä verovelvollisen selvitys. Luovutuksena verottaminen edellyttää kuitenkin, että varojenjaossa palautettavat varat ovat 1) palautuksensaajan 2) tekemä 3) pääomansijoitus 4) yhtiöön. Eli vaatimuksia on siis kuusi kappaletta, kun otetaan huomioon vielä 5) 10 vuoden aikaraja ja 6) verovelvollisen selvitysvastuu.

Säännöksessä ei avata tarkemmin, mitä pääomansijoituksella tarkoitetaan. Hallituksen esityksessä pääomansijoitukseksi mainitaan merkintämaksut osakkeista, optioista ja muista erityisistä oikeuksista sekä muut pääomansijoitukset. Yritysjärjestelyissä ja rahastosiirroissa syntyneet erät puolestaan rajataan säännöksen soveltamisen ulkopuolelle.⁶² Valtiovarainvaliokunta on mietinnössään pitänyt tätä perusteltuna, koska muuten verokohtelu riippuisi sattumasta tai verovelvollisen omasta valinnasta.⁶³ Näitä käsitellään myöhemmin luvussa 5.2.

Jos palautus täyttää, säännöksen ehdot, se voidaan verottaa luovutuksena eikä osinkona. Lain esityöt luovat kuitenkin tulkinnanvaraa siihen, että voidaanko säännöstä soveltaa yritysjärjestelyiden yhteydessä syntyneisiin SVOP-rahastomerkintöihin. Esitöiden valossa kieltävä vastaus vaikuttaa selvältä, mutta asiasta on eriävää oikeuskäytäntöä, jota käsitellään seuraavassa luvussa. Soveltamista vastustavat argumentit tukeutuvat lain esitöihin ja siihen, että yritysjärjestely ei olisi pääomansijoitus.

3.3 VEROTUS YRITYSJÄRJESTELYN JÄLKEEN

Lähtökohtana on ollut, ettei yritysjärjestelyissä syntyneitä SVOP-rahastomerkintöjä voitaisi verottaa luovutusvoittona TVL 45 a §:n ja EVL 6 c §:n mukaisissa pääoman palautuksissa. KHO:ssa on kuitenkin ollut käsiteltävänä kaksi tapausta, joissa on kiistely, voiko yritysjärjestely olla laissa tarkoitettu pääomansijoitus. Lisäksi Kuopion hallinto-oikeudessa on ratkaistu vastaavaan ongelmaan liittyvä tapaus, kun tehtiin toimintamuodon muutos yksityisliikkeestä osakeyhtiöksi. KHO katsoi ratkaisussa 2016:103, ettei HE:ssä ollut maininta voinut estää säännösten soveltamista, koska soveltamisalaa ei oltu rajattu laissa. Siten merkitykselliseksi nousee se, voiko yritysjärjestely itsessään olla pääomansijoitus.

KHO 2016:103 tehty yritysjärjestely oli osakevaihto. KHO 2017:55 kyseessä oli puolestaan jakautuminen jo olemassa olevaan yhtiöön. Tähän tapaukseen ei kuitenkaan sovellettu SVOP-palautuksen verotusta koskevia säännöksiä, koska pääomansijoitus oli tehty ennen lain voimaantuloa ja ennen vuotta 2016. Ennen TVL 45 a §:n ja EVL 6 c §:n

⁶² HE 185/2013 vp, s. 44.

⁶³ VaVM 32/2013 vp, s. 10

voimaan tuloa luovutuksena verottamien on myös vaatinut pääomansijoitus-kriteerin täyttymistä.⁶⁴ Tämän takia tapausta voidaan hyödyntää tutkimuksessa.

KHO 2016:103

Tapauksessa oli kysymys siitä, voidaanko osakevaihdossa syntyneen SVOP-rahaston jakamiseen osakkaille soveltaa TVL 45a §:ää, joka mahdollistaisi jakamisen verottamisen luovutuksena. Tapauksessa X oli luovuttanut vuonna 2009 A Oy:lle omistamansa B Oy:n, C Oy:n ja D Oy:n osakkeet. X sai vastineeksi A Oy:n uusia liikkeelle laskemia osakkeita luovutettujen osakkeiden *käyvän arvon* suhteessa. A Oy:n osakkeiden merkintähinta, joka oli apporttina luovutettujen osakkeiden käypä arvo merkintähetkellä, merkittiin A Oy:n kirjanpidossa SVOP-rahastoon. Järjestely oli EVL 52 f §:n mukainen osakevaihto.

X haki KVL:ltä ennakkoratkaisua asiaan. KVL ratkaisi, että palautusta voidaan verottaa luovutuksena ja perusteli ratkaisuaan sillä, että X on sijoittanut hänelle jaettavat varat A Oy:öön osakevaihdossa 2009. Veronsaajien oikeudenvalvontayksikkö (VOVA) kuitenkin valitti ratkaisusta KHO:een. Valituksensa tueksi VOVA vetosi lain esitöihin, joissa yritysjärjestelyissä syntyneet vapaan oman pääoman erät rajataan soveltamisen ulkopuolelle ja Verohallinnon ohjeeseen asiasta. VOVA argumentoi, ettei osakevaihto voi itsessään olla pääomansijoitus, joten jaettavissa varoissa ei voisi olla kysymys palautettavasta pääomansijoituksesta. Lisäksi VOVA katsoi, että osakevaihto ei voi muuttaa jaettavien varojen luonnetta niiden alkuperäisestä luonteesta pääomansijoitukseksi. VOVA vetosi myös sääntelyn tarkoitukseen yksilöimättä sitä sen tarkemmin ja siihen, että osakevaihdossa noudatetaan jatkuvuusperiaatetta ja luovutusvoiton verotus siten lykkääntyy.

KHO tutki asian ja hylkäsi VOVAN valituksen. KHO perusteli päätöstään sillä, että hallituksen esityksessä tai sen johdosta annetussa valtiovarainvaliokunnan mietinnössä ei ole tarkemmin määritelty, mitä yritysjärjestelyllä tarkoitetaan. TVL 45a §:ssä ei myöskään ole sen sanamuodon mukaan rajattu yritysjärjestelyissä syntyneitä rahastoja sen soveltamisalan ulkopuolelle. KHO katsoi tästä syystä, että luovutuksena verottamisen esteenä ei voi olla yksinomaan se, että rahasto on syntynyt yritysjärjestelyn yhteydessä.

KHO nosti ratkaisussaan esiin myös osakevaihdon yhtiöoikeudellisen puolen osakeantina, jossa merkintähinta maksetaan apporttiomaisuudella. Osakkeiden luovuttajan näkökulmasta kyse oli hänen tekemästään pääomansijoituksesta

⁶⁴ Penttilä 2014, s. 124-125.

vastaanottavaan yhtiöön. KHO myös huomautti, että toisin kuin jakautuminen ja sulautuminen, osakevaihto ei ole yleisseuraanto ja osakevaihtoa käsitellään nykyisin verotuksessakin luovutuksena. KHO ei pitänyt merkityksellisenä sitä, että osakevaihdossa syntyneitä voittoja ei katsota veronalaiseksi tuloksi.

Tapauksessa on merkille pantavaa se, että KHO katsoi asiaa osakkeenomistajan näkökulmasta. Merkitystä oli sillä, mitä tapahtui omistajan kannalta. Myös KHO:n maininnat yleisseuraannosta ja voiton verotuksellisesta käsittelystä ovat tärkeitä. Tällöin sulautumisen ja jakautumisen kohtelu voisi erota osakevaihdon kohtelusta järjestelyjen erilaisen luonteen takia. Sillä ei olisi puolestaan väliä verotetaanko järjestelyssä syntyvää voittoa.

KHO 2017:55

Tässä ratkaisussa X:lle oli tarkoitus tehdä palautus A Oy:n SVOP-rahastosta. A Oy:n SVOP-rahasto oli siirtynyt sille B Oy:ltä, joka oli sulautunut A Oy:öön vuonna 2010. B Oy:lle SVOP-rahasto oli puolestaan syntynyt, kun C Oy oli jakautunut siihen. Tapauksessa oli kyse, mitä SVOP-rahastossa olevia varoja voitiin pitää pääomansijoituksina.

X haki Verohallinnolta ennakkoratkaisua asiaan. Palautukseen sovellettiin verotuskäytäntöä, koska siirtymäsäännösten mukaan uusia säännöksiä sovelletaan ennen 1.1.2014 tehtyihin sijoituksiin vain, jos palautus tehdään 1.1.2016 tai sen jälkeen. Tapauksessa sijoitus oli tehty ennen 1.1.2014 ja palautus tehtiin ennen 1.1.2016.

Verohallinto piti ennakkoratkaisussaan B Oy:n SVOP-rahastossa olleita eriä, jotka oli kirjattu C Oy:n jakautumisen yhteydessä (osakkeenomistajien tekemä 3,6 miljoonaa euroa) sekä B Oy:lle kirjattua D AB:n osakkeista koostuvaa apporttia (102,6 miljoonaa euroa), pääomansijoituksina. Nämä sijoitukset muodostivat 70,47 prosenttia B Oy:n SVOP-rahaston varoista. Verohallinto piti näitä 70,47 prosenttia SVOP-rahastossa olleista varoista pääomansijoituksina, joiden palautusta voitiin verottaa pääomanpalautuksena luovutusvoittona. Kun C Oy jakautui, B Oy:n SVOP-rahastoon ei kirjattu osakkeenomistajien tai muiden tekemiä uusia pääomansijoituksia. Verohallinto katsoi, että pääomansijoituksena ei voitu tämän takia pitää 44,5 miljoonan euron erää SVOP-rahastosta. X kuitenkin valitti ratkaisusta ja vaati kaikkien varojen katsomista pääomanpalautukseksi tai toissijaisesti varoista tuli katsoa 82,54 prosenttia pääomanpalautukseksi.

Hallinto-oikeudessa (HAO) Verohallinnon ennakkoratkaisu kumottiin ja HAO katsoi, että palautettavista varoista 82,54 prosenttia voitiin verottaa pääomanpalautuksena. HAO:ssa asiassa oli kyse siitä, voitiinko C Oy:n jakautumisessa B Oy:n SVOP-rahastoon kirjattua noin 44,5 miljoonan euron erää tai osaa tästä pitää pääomansijoituksena. Tämä 44,5 miljoonan erä vastasi C Oy:n omistamien D AB:n osakkeiden käypää arvoa. Osakkeet siirtyivät B Oy:lle C Oy:n jakautumisen yhteydessä ja C Oy:n osakkeenomistajat saivat vastikkeena B Oy:n uusia osakkeita. Jakautumisessa osakkeet ja velat arvostettiin käypään arvoon ja uusien osakkeiden merkintähinta kirjattiin SVOP-rahastoon.

HAO ei pitänyt erää kokonaan pääomansijoituksena. HAO perusteli ratkaisuaan jakautumisen yleisseuraantoluonteella. Tämän takia arvioitaessa, miltä osin 44,5 miljoonan erässä on kysymys sijoituksesta ja miltä osin voittovaroista on tarkasteltava jakautuvaa yhtiötä. Esitetyn selvityksen perusteella HAO ei pitänyt C Oy:n omistamien D AB:n osakkeita C Oy:öön tehtynä pääomansijoituksena. Tästä syystä vastaanottavaan B Oy:öön kirjattua osakkeiden kirjanpitoarvoa ei voitu pitää pääomansijoituksena.

Jakautumisessa osakkeet oli kuitenkin arvostettu käypään arvoon. HAO piti pääomansijoituksena kirjanpitoarvon ja käyvän arvon erotusta eli noin 18,2 miljoonaa euroa. HAO katsoi, että tältä osin kyseessä oli sijoitus, joka rinnastui jakautuvan yhtiön osakkeenomistajien vastaanottavaan yhtiöön tekemään apportiin, koska sijoitus on vaikuttanut jakautuvan yhtiön osakkeenomistajien saaman jakautumisvastikkeen määrään.

VOVA kuitenkin valitti HAO:n ratkaisusta ja vaati sen kumoamista ja Verohallinnon antaman ratkaisun voimaan saattamista. KHO:ssa tapauksessa oli kyse siitä, voitiinko jakautumisessa vastaanottavalle yhtiölle siirtyneiden osakkeiden käyvän arvon ja jakautuvan yhtiön kirjanpidossa osakkeista kirjanpitoon kirjatun arvon erotus olla yhtiön osakkeenomistajan pääomansijoitus vastaanottavaan yhtiöön. KHO hyväksyi VOVAN valituksen ja kumosi HAO:n päätöksen ja saattoi voimaan Verohallinnon ennakkoratkaisun.

Myös KHO viittasi perusteluissaan yleisseuraantoluonteeseen ja tämän takia SVOP-rahastoon merkittyyä eriä oli tarkasteltava ensisijaisesti sulautuneessa B Oy:ssä ja tarvittaessa myös jakautuneessa C Oy:ssä. KHO:n mielestä käyvän arvon käyttäminen jakautumisen vastaanottavan yhtiön kirjanpidossa ei voinut tarkoittaa sitä, että yhtiöön olisi tehty pääomansijoitus jakautumisen yhteydessä. Osakkeita ei oltu myöskään

sijoitettu jakautuneeseen yhtiöön, joten erä ei voinut olla pääomansijoitukseksi luonnehdittava erä vastaanottavassa B Oy:ssä eikä myöhemmin A Oy:ssä.

KHO:n ratkaisu 2017:55 on perusteluissaan varsin lyhyt. KHO:n kanta on kuitenkin hyvin selvä jakautumista koskien. Jakautumisessa omaisuuserä ei voi muuttaa luonnettaan, koska kyseessä on yleisseuraanto. Tämän takia erän luonnetta pitää tarkastella, kun se on ensimmäisen kerran suoritettu yhtiölle. KHO ei kuitenkaan avaa kantaansa enempää yleisseuraannosta, eikä perusteluissaan lausu mitään HAO:n ottamasta kannasta. Muuta kuin toteamalla, ettei käyvän arvon käyttäminen jakautumisessa tarkoita pääomansijoitusta. KHO ei myöskään perusteluissaan tarkastele tapahtumaa osakkeenomistajan näkökulmasta, kuten se on tehnyt ratkaisussa 2016:103.

Kuopion HAO 09.06.2010 10/0329/1

Tässä tapauksessa A:n omistama yksityisliike muutettiin osakeyhtiöksi. A merkitsi kaikki yhtiön osakkeet. Muutoksen yhteydessä osakeyhtiön osakepääomaan kirjattiin 2 500 euroa ja vapaaseen omaan pääomaan 13 013,22 euroa. Varat olivat yksityisliikkeen omasta pääomasta. Osakeyhtiö päätti palauttaa A:lle pääomaa 11 000 euroa. Verotuksessa suoritusta pidettiin kuitenkin osinkona. Oikaisulautakunta hyväksyi A:n vaatimuksen suorituksen katsomisesta pääomanpalautukseksi, mutta VOVA valitti päätöksestä HAO:een.

HAO katsoi, että toimintamuodon muutoksessa tapahtunut yksityisliikkeen oman pääoman siirto osakeyhtiön vapaan oman pääoman rahastoon oli A:n pääomansijoitus osakeyhtiöön. Koska osinkoa koskevien verosäännösten tarkoituksena oli verottaa osakeyhtiöstä saatua voittoa, eikä osakeyhtiölle ollut tässä tapauksessa syntynyt voittoa, oli A:n osakeyhtiöltä saamaa erää pidettävä pääomanpalautuksena eikä osinkona.

Myöskään tähän tapaukseen ei voitu soveltaa uusi säännöksiä SVOP-palautuksesta, koska niitä ei oltu vielä säädetty. Tapauksesta voidaan kuitenkin havaita kaksi oleellista seikkaa. Ensinnäkin pääomansijoitukseksi katsottiin toimintamuodon muutoksen yhteydessä tehty siirto yksityisliikkeen omasta pääomasta osakeyhtiön vapaaseen pääomaan. Toiseksi HAO antoi merkitystä palautetun erän luonteelle. Osingon verotuksessa on kyse voiton verotuksesta. Koska erässä ei ollut kyse voitosta, sitä verotettiin pääomanpalautuksena. Tapaus antaa aihetta tutkia toimintamuodon muutosta ja verrata sitä tapahtumana muihin yritysjärjestelyihin.

Oikeuskirjallisuudessa yritysjärjestelyillä ei ole katsottu olevan vaikutusta tilanteissa, joissa palautuksen saaja on ollut yritysjärjestelyjen kohteena. Käsittelyä puoltaa sovellettu jatkuvuusperiaate ja myös yleisseuraanto, jolloin vastaanottavan yhtiön tulisi saada sama verotusasema kuin sulautuvalla yhtiöllä oli.⁶⁵ Jos sijoituksen kohteena ollut yhtiö on yritysjärjestelyjen kohteena, ei myöskään tällä tulisi olla merkitystä.⁶⁶

Ainoastaan Penttilä on käsitellyt oikeuskirjallisuudessa sitä, voiko yritysjärjestely itsessään olla pääomansijoitus. Hän on KHO:n kanssa samoilla linjoilla ja katsoo, että osakevaihto ja liiketoimintasiirto rinnastuvat apporttimerkintään ja voivat siten olla pääomansijoituksia. Penttilän mielestä sulautuminen ja jakautuminen eivät kuitenkaan voi olla pääomansijoituksia. Tähän vaikuttaa se, että niissä ei ole kyse luovutuksesta eikä pääomansijoituksesta siten kuin apporttiehtoissa osakemerkinnässä. Niissä yhtiön varat ja velat siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle yleisseuraantona ja osakkaat saavat vastineena sulautumisvastiketta samalla, kun heidän omistamansa sulautuvan yhtiön ja kokonaan jakautuvan yhtiön osakkeet mitätöityvät. Myös se, että joskus SVOP-rahastokirjauksessa voi olla kyse vastaanottavan yhtiön saamien varojen realisoitumattoman arvonnousun vastaerästä, puoltaa osakkeenomistajan aseman yhtäläisyyttä ennen järjestelyä ja sen jälkeen.⁶⁷

Sulautuminen ja jakautuminen eivät siis voisi olla pääomansijoituksia, koska niissä ei ole kyse luovutuksesta. Tämän takia sulautumisessa ja jakautumisessa syntyneitä SVOP-rahastomerkintöjä ei voitaisi palautettaessa verottaa luovutuksena. Penttilän kanta varojen realisoitumattoman arvonnousun merkityksestä eroaa HAO:n kannasta, jonka se otti ratkaisuun KHO 2017:55 johtaneessa tapauksessa. HAO katsoi pääomansijoitukseksi nimenomaan varojen uudelleen arvostamisesta syntyneen erän. Penttilä ei anna painoarvoa sille, mitä sulautumisessa ja jakautumisessa tapahtuu kokonaisuutena osakkeenomistajan näkökulmasta. Merkitystä on hänen mukaansa enemmän sillä, mitä järjestelyissä tarkalleen tapahtuu. Tällöin linkki vastikeosakkeiden ja siirtyvien varojen välillä ei ole selvä ja tapahtunut on helpompi pitää muuna kuin luovutuksena.

SVOP-rahastosta tehtävän palautuksen verottamisessa on kyse rajanvedosta osingon ja pääoman palautuksen välillä. Tällöin voidaan tarkastella myös osingon ja pääomanpalautuksen luonnetta, kun pyritään vastaamaan kysymykseen, kumpana eränä

⁶⁵ Penttilä 2016, s. 454. Samoin Niskakangas 2014, s. 17-18

⁶⁶ Penttilä 2016, s. 455-456. Samoin Niskakangas 2014, s. 18.

⁶⁷ Penttilä 2016, s. 459 osakevaihto, s. 460 liiketoimintasiirto, s. 463-464 sulautuminen/jakautuminen.

palautusta pitäisi verottaa. EVL 6 c § ja TVL 45 a § on kirjoitettu ehdottomaan muotoon, mutta erän luonteella voisi olla merkitystä, jos joudutaan pattitilanteeseen.

Osingonjaossa on kyse voiton jakamisesta. Varojen jakamisessa SVOP-rahastosta on kysymys muun vapaan oman pääoman kuin voittovarojen jakamisesta.⁶⁸ Suomen tuloverojärjestelmä käsittelee pääomavoittoja ja -tappioita eri tavalla kuin pääoman tuottoa. Tuotto verotetaan normaalin tuloverotuksen mukaisesti ja pääoman palautus luovutusvoittona. Kun asiaa tarkastellaan, havaitaan, että varoja saavan näkökulmasta on usein kyse pääoman palautuksesta. Palautuksen tekevän yhtiön kanalta jako voittovaroista ja jako SVOP-rahastosta on suurin piirtein samanlainen tapahtuma. Pääoman palautus sijoitetun suuruisena on aina ollut verovapaata samalla tavalla kuin lainan maksu. Jos sijoituksen arvo kasvaa, verotus tapahtuu luovutusvoittoa koskevien säännösten mukaan. Tuotto verotetaan siis eri tavalla kuin pääoman arvonnousu.⁶⁹

Osinko on luonteensa puolesta tuottoa osakkeelle eli oman pääoman ehtoïselle sijoitukselle osakeyhtiöön. Osinkotulon verokohtelua ei sovelleta osakepääoman alentamiseen, omien osakkeiden hankkimiseen ja lunastamiseen eikä yhtiön purkamiseen. Yhtiön purkamista on pidetty osakkaan verotuksessa yhtiön osakkeiden luovutukseen rinnastettavan toimena. Osakkeiden perusteella saatua jako-osaa pidetään osakkeista saatuna vastikkeena. Samoin, jos yhtiö lunastaa tai hankkii omia osakkeita osakkaalta, osakasta verotetaan luovutusvoittoa koskevien säännösten mukaan.⁷⁰

Osinkona pitäisi siten verottaa sijoituksen tuottoa eli voittoa. Jos yritysjärjestelyn seurauksena siirretään varoja toiseen yhtiöön, joka palauttaa sitten varoja esimerkiksi välittömästi, voiko kyseessä tällöin olla sijoituksen tuotto? Mikäli palautus tapahtuu hyvin nopeasti järjestelyn jälkeen, tämä ei vaikuta todennäköiseltä. Tuottoa ei tällöin ole vielä voinut ehtinyt kertyä. Vastaava kanta otettiin Kuopion HAO:n ratkaisussa 10/0329/1. Palautettavaa erää ei verotettu osinkona, koska kyseessä ei ollut voitto vaan yksityisliikkeestä siirtynyttä pääomaa.

3.4 YHTEENVETO

Palautuksen verotusta koskevasta oikeuskäytännöstä voidaan huomata, että KHO ja Helsingin HAO suhtautuvat eri tavalla sulautumiseen ja jakautumiseen kuin osakevaihtoon. Syyksi nostetaan se, että sulautumisessa ja jakautumisessa on kyse

⁶⁸ Niskakangas 2014, s. 9.

⁶⁹ Niskakangas 2014, s. 12.

⁷⁰ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 545.

yleisseuraannosta. Kantavana ajatuksena näyttää olevan, että yleisseuraantoluonne aiheuttaa sen, että siirtyvien varojen luonne ei voi muuttua vastaanottavassa yhtiössä. Siten erän pitää olla pääomansijoitus jo sulautuvassa tai jakautuvassa yhtiössä, jotta se olisi sitä myös vastaanottavassa yhtiössä.

Kuitenkin HAO oli valmis hyväksymään mahdollisuuden jakautumisessa syntyvästä pääomansijoituksesta. HAO katsoi pääomansijoitukseksi osakkeiden arvonnousun, joka oli merkitty SVOP-rahastoon. Perusteena HAO käytti sitä, että erän voisi rinnastaa apportiin, koska se vaikutti osakkeenomistajien saaman vastikkeen määrään. Voidaan kuitenkin miettiä, miksei erää voida siinä tapauksessa pitää kokonaan apporttina, kun sulautuvan yhtiön osakkeenomistajat saavat kuitenkin vastiketta siirtyvän yhtiön koko nettovarallisuutta vastaan. KHO ei hyväksynyt HAO:n kantaa, joten sen merkitys vaikuttaa heikolta.

KHO nosti ratkaisussaan 2016:103 esiin osakevaihdon yhtiöoikeudellista luonnetta. Asiassa olisi helppo argumentoida, että sulautuminen ja jakautuminenkin vastaavat pohjimmiltaan osakeantia ja apporttimerkintää, jos asiaa tarkastellaan osakkeenomistajan näkökulmasta. Osakkeenomistaja menettää kummassakin tapauksessa omistamansa osakkeet ja saa vastineeksi vastaanottavan yhtiön osakkeita. Välillisesti osakkeenomistaja luovuttaa omistamansa osakeyhtiön omaisuuden ja velat vastaanottavalle yhtiölle. Sulautumisessa ja jakautumisessa osapuolia on kuitenkin tavallaan enemmän kuin vain kaksi, koska yhtiö operoi itsenäisenä oikeushenkilönä. Sulautumisessa osakeyhtiö oikeushenkilönä sulautuu vastaanottavaan yhtiöön, sen osakkeet mitätöityvät ja yhtiö purkautuu, mutta osakkeenomistaja saa kuitenkin vastikkeena vastaanottavan yhtiön osakkeita. Tällöin erona on se, että omaisuutta luovuttaa faktisesti osakeyhtiö, mutta vastike menee osakkeenomistajalle. Täytyy kuitenkin huomioida se, että sulautumisesta ja jakautumisesta päättävät osakkeenomistajat. Yhtiö ei voi ilman osakkeenomistajien suostumusta sulautua tai jakautua.

Osakevaihdossa tällaista sekamelskaa ei ole, vaan kyse on täysin osakkeenomistajan ja hankkivan yhtiön välisestä toimesta. Kenenkään muun omaisuutta ei siirry. Osakevaihtoa pidetään myöskin verotuksessa luovutuksena toisin kuin sulautumista ja jakautumista. Luovutusta ei vain veroteta heti vaan sen verotus siirtyy vastaanotettujen osakkeiden luovutukseen. Sulautumisen ja jakautumisen erottaa osakevaihdosta myös se, että niistä on yksinomaiset säännökset myös OYL:ssa. Osakevaihto on puolestaan oikeudelliselta luonteeltaan vaihto, johon sovelletaan EVL:n poikkeussäännöstä verotuksessa ja yhtiöoikeudellisesti sovelletaan osakkeenmerkintäsäännöksiä.

KHO:n kanta ratkaisussa 2017:55 seuraa 2016:103:ssa otettua kantaa, ettei yritysjärjestely voi seikkana yksistään estää SVOP-palautuksen verottamista luovutuksena. KHO on tarkastellut palautettavan SVOP-rahasto merkinnän luonnetta ja ottanut tämän ratkaisunsa pohjaksi. KHO ei ole sitä mieltä, että jakautumisen yhteydessä syntynyt SVOP-merkintä ei voisi olla pääomansijoitus. Merkintä vain ei voi muuttua pääomansijoitukseksi jakautumisessa tai sulautumisessa, koska järjestelyissä on kyse yleisseuraannosta.

Palautettavan erän luonteellakin voisi olla merkitystä, mutta uudet säännökset eivät sisällä tällaista kriteeriä. Säännösten ehdot ovat ehdottomat ja niiden täytyminen ratkaisee erän kohtelun. Palautettavan erän luonne ei siten voi vaikuttaa siihen, onko yritysjärjestelyssä tapahtunut pääomansijoitus vai ei.

Jotta voitaisiin vastata kysymykseen, onko KHO:n kanta perustellulla pohjalla, on aihetta tutkia termiä pääomansijoitus syvällisemmin. Myös eri yritysjärjestelyiden vertailu on aiheellista, jotta voidaan selvittää, onko niissä oleellisia eroja, joilla tätä kantaa voidaan tukea tai vastustaa. Lisäksi yleisseuraanto-käsitteen tutkiminen on paikallaan, koska KHO:n kanta nojaa vahvasti siihen.

4 YRITYSJÄRJESTELYT

4.1 JOHDANTO

Tässä luvussa käydään läpi sulautuminen, jakautuminen, osakevaihto ja liiketoimintasiirto sekä lyhyesti toimintamuodon muutos yksityisliikkeestä osakeyhtiöksi. Tarkoituksena on selvittää järjestelyjen yhteneväisyydet ja erot. Järjestelyjä ei käydä läpi kohta kohdalta vaan keskitytään käsittelemään seikat, joilla voisi olla merkitystä järjestelyn katsomisessa pääomansijoitukseksi.

Yritysjärjestelyiksi nimitetään eräitä yrityksen omistukseen, toimintaan tai varallisuuteen tehtäviä muutoksia. Yritysjärjestelyille on ominaista, ettei niitä tehdä markkinaehdoilla yritykseen nähden ulkopuolisen hankkijan, asiakkaan tai rahoittajan kanssa. Järjestelyiden sääntelyssä keskeistä on se, miten hyödykkeiden luovutushinta ja hankintahinta määritellään.⁷¹ Tärkeää on myös vastaavasti selvittää, millaisen hankintamenon luovutuksen vastaanottava osapuoli saa laskea hyväkseen. Yritysjärjestelyjen vero-oikeudellisena lähtökohtana on, että normaalista hyödykkeen

⁷¹ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 347.

luovutuksen verokohtelusta poiketaan.⁷² Suppeassa merkityksessä yritysjärjestelyillä tarkoitetaan tuloverotuksessa sulautumista, jakautumista, liiketoimintasiirtoa, eurooppayhteisöjen kotipaikan siirtoa ja osakevaihtoa.⁷³

Yritysjärjestelyjen verotuksessa neutraalina lähtökohtana on, että verotus ei saa vaikuttaa siihen, millaisessa muodossa yrityksen toimintaa harjoitetaan. Tämän takia taloudellisessa mielessä samaan päämäärään tähtääviin yritysjärjestelyihin tulisi periaatteessa liittää samankaltaiset veroseuraamukset.⁷⁴

Suomessa pantiin täytäntöön EU:n yritysjärjestelydirektiivi, joka koskee sulautumisia, jakautumisia, varojen siirtoja ja osakkeiden vaihtoa. Direktiivi velvoitti muuttamaan sellaisia yritysjärjestelyitä, joissa on osallisina kahdessa tai useammassa jäsenvaltiossa sijaitsevia yhtiöitä. Suomessa samat säännökset koskevat kuitenkin myös täysin kotimaisia yritysjärjestelyitä. EU-tuomioistuimella on toimivalta silloinkin, kun direktiivissä tarkoitettu yritysjärjestely toteutetaan samassa valtiossa olevien yhtiöiden kesken, jos direktiiviä sovelletaan kansallisen lainsäädännön mukaan myös kansallisiin tilanteisiin.⁷⁵

Yritysjärjestelydirektiivin periaatteena on, että järjestelyt voidaan toteuttaa ilman välittömiä veroseuraamuksia. Periaate koskee järjestelyihin osallistuvia yrityksiä ja yritysten osakkaita. Järjestelyyn osallistuvien yritysten ei siten katsota verotuksessa purkautuvan, eikä osakkeenomistajan verotuksessa osakkeiden vaihtumista toisen yhtiön osakkeisiin pidetä luovutuksena. Direktiivissä tarkoitettujen pääomavoittojen verotus toimitetaan vasta, kun järjestelyissä siirretyt varat tai osakkeet luovutetaan edelleen. Verotuksen lykkääntyminen kuitenkin edellyttää, että järjestelyyn osallistuvien yritysten ja osakkaiden verotuksessa noudatetaan jatkuvuusperiaatetta.⁷⁶

4.2 SULAUTUMINEN

4.2.1 Sulautumistyytit

Sulautuminen säädellään OYL:ssä ja siitä on myös EVL:ssä omat säännöksensä. OYL 16:1 mukaan osakeyhtiö voi sulautua toiseen osakeyhtiöön, jolloin sulautuvan yhtiön varat ja velat siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle ja sulautuvan yhtiön osakkeenomistajat

⁷² Immonen 2015, s. 24-25.

⁷³ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 347-348.

⁷⁴ Saarinen 2016, s. 226.

⁷⁵ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 349.

⁷⁶ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 350.

saavat sulautumisvastikkeena vastaanottavan yhtiön osakkeita. Sulautumisvastike saa olla myös rahaa, muuta omaisuutta ja sitoumuksia. OYL 16:9:n mukaan sulautumisesta päättää yhtiökokous, mutta tytäryhtiösulautumisessa asiasta päättää sulautuvan yhtiön hallitus.

Sulautumisessa on kolme tärkeää tekijää osakeyhtiölain kannalta. Sulautuvan yhtiön osakkeenomistajien suoja, sulautuvan yhtiön velkojien suoja ja sulautumisen vaikutus vastaanottavan yhtiön omaan pääomaan. Vaikutus omaan pääomaan heijastuu varojenjako, koska oman pääoman määrä on pohjana varojenjako ratkaisuille.⁷⁷

Sulautumisia on eri tyyppisiä ja OYL ja EVL eivät näiltä osin vastaa täysin toisiaan. OYL 16:2:ssä määritellään osakeyhtiölain hyväksymät sulautumistyyppit. Säännöksen mukaan sulautumista, jossa yksi tai useampi yhtiö sulautuu vastaanottavaan yhtiöön, kutsutaan absorptiosulautumiseksi. Sulautuminen, jossa kaksi tai useampi yhtiö sulautuu perustamalla yhdessä uuden vastaanottavan yhtiön, kutsutaan puolestaan kombinaatiosulautumiseksi. Tytäryhtiö- ja kolmikantasulautuminen ovat taas absorptiosulautumisen variaatioita. Tytäryhtiösulautumisessa sulautumiseen osallistuvat yhtiöt omistavat jo kaikki sulautuvan yhtiön osakkeet ja kaikki muut osakkeisiin oikeuttavat oikeudet. Kolmikantasulautumisella tarkoitetaan puolestaan absorptiosulautumista, jossa muu kuin vastaanottava yhtiö maksaa sulautumisvastiketta.

OYL:ssa ei mainita sisaryhtiösulautumista, joka on myös yksi absorptiosulautumisen variaatio. Sisaryhtiösulautumisessa emoyhtiö omistaa sulautuvan ja vastaanottavan yhtiön osakkeet.⁷⁸ Absorptiosulautumisen yksi erityistyyppi on myös sekasulautuminen, jossa vastaanottava yhtiö omistaa osan sulautuvasta yhtiöstä ennen sulautumista.⁷⁹ Verotuskäytännössä tunnetaan myös vastavirtafuusio, jolla tarkoitetaan absorptiosulautumista, jossa emoyhtiö sulautuu omistamaansa tytäryhtiöön.⁸⁰

EVL 52 a §:ssä määritellään sulautumiset, jotka hyväksytään veroneutraaleiksi. Säännöksen mukaan sulautumisella tarkoitetaan järjestelyä, jossa yksi tai useampi osakeyhtiö purkautuen selvitysmenettelyttä siirtää kaikki varansa ja velkansa toiselle osakeyhtiölle. Sulautumisella tarkoitetaan myös tapahtumaa, jossa sulautuva yhtiö purkautuen selvitysmenettelyttä siirtää kaikki varansa ja velkansa vastaanottavalle yhtiölle, jonka hallussa ovat kaikki sulautuvan yhtiön osakkeet tai tuollaisen yhtiön

⁷⁷ Immonen 2012, s. 237.

⁷⁸ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 392.

⁷⁹ Engblom et al. 2015, s. 405.

⁸⁰ Immonen 2015, s. 170.

kokonaan omistamalle osakeyhtiölle EVL:ssa mainitaan siis tavallinen sulautuminen (absorptio) ja tytäryhtiö- sekä sisaryhtiösulautuminen. EVL:ssa ei siten hyväksytä OYL:ssa hyväksyttyä kolmikantasulautumista.

4.2.2 Sulautumissuunnitelma

Sulautumiseen osallistuvat yhtiöt laativat OYL 16:3:n mukaan sulautumissuunnitelman. Säännöksessä luetellaan asiat, jotka suunnitelmaan on kirjattava. Kaikkia asioita ei ole tarpeen käydä tässä läpi. Huomionarvoista on se, että suunnitelmaan on kirjattava ehdotus sulautumisvastikkeesta, annettavien osakkeiden lukumäärä ja osakelajit ja annetaanko uusia vai vanhoja osakkeita. Suunnitelmaan on myös kirjattava ehdotus mahdollisesta osakepääoman korotuksesta, selvitys sulautuvan yhtiön varoista, veloista ja omasta pääomasta ja niiden arvostamiseen vaikuttavista seikoista. Myös sulautumisen suunnitelluista vaikutuksista vastaanottavan yhtiön taseeseen ja sulautumiseen sovellettavista kirjanpidollisista menetelmistä on kirjattava suunnitelmaan.

OYL 16:4:n mukaan sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden on myös nimettävä tilintarkastaja antamaan sulautumissuunnitelmasta lausunto jokaiselle yhtiölle. Lausunnossa arvioidaan, onko sulautumissuunnitelmassa annettu oikeat ja riittävät tiedot perusteista, joiden mukaan sulautumisvastike määrätään ja jaetaan. Lausunnossa on myös mainittava, onko sulautuminen omiaan vaarantamaan yhtiön velkojen maksun. Osakkeenomistajat voivat yksimielisesti sivuuttaa lausunnon kaikilta muilta osin paitsi velkojen osalta.

Tilintarkastajan lausunnon ensisijainen tarkoitus on varmentaa osakkeenomistajalle vastikkeesta annettujen tietojen oikeellisuus ja riittävyys. Lausunto suojaa myös osallisyhtiöiden velkojia. Lausunto on keskeinen asiakirja, kun sulautumisesta päätetään. Sen pohjalta osakkeenomistajat voivat arvioida, onko vastikkeen vaihtosuhte oikeanmukainen ja järkevä. Jos vastikkeena annetaan osakkeita, vastike maksetaan fuusiovarallisuutta vastaan. Tämän takia lausunnossa tulee arvioida, vastaako vastaanottavalle yhtiölle siirtyvä varallisuus vähintään osakkeista yhtiön taseeseen osakepääomaan tai rahastoon merkittävää määrää.⁸¹

Suunnitelmassa oleva selvitys sulautuvan yhtiön varoista ja veloista vastaa tarkoitukseltaan OYL 2:6:n ja 9:12:n säännöksiä apporttiomaisuudesta annettavasta

⁸¹ Immonen 2015, s. 175-176.

selvityksestä. Annettavien tietojen pääasiallisena tarkoituksena on antaa oman pääoman korotuksen maksuksi tulevan omaisuuden arvioinnissa tarpeelliset tiedot.⁸²

Kirjanpitolainsäädäntö määrittää, miten vastaanottavaan yhtiöön tulevat varat ja velat arvostetaan ja miten vastaanottavan yhtiön oma pääoma sulautumisessa muodostuu.⁸³ Vastaanottavan yhtiön oman pääoman rakenteen määrää kirjanpidollinen menetelmä, jota asiaan sovelletaan.⁸⁴ Kirjanpitolaissa ei kuitenkaan ole nimenomaisia määräyksiä sulautumisen kirjanpitokäsittelystä.⁸⁵ Sulautumissuunnitelmaan on siten otettava ehdotus, miten sulautumisen on arvioitu vaikuttavan vastaanottavan yhtiön omaan pääomaan selostamalla käytetty menetelmä esimerkiksi hankintameno tai yhdistelmämenetelmä sekä esittämällä käytetyt arvostusperiaatteet eli kirjanpitoarvot vai käyvät arvot.⁸⁶

Sulautumien on erilainen sen mukaan, omistaako vastaanottava yhtiö sulautuvan yhtiön osakkeita vai ei. Kirjanpidon näkökulmasta sulautumisen vaikutus vastaanottavan yhtiön kirjanpidolliseen tulokseen on keskeinen seikka. Tämä liittyy erityisesti siihen, millainen sulautumiserotus syntyy ja miten se vaikuttaa vastaanottavan yhtiön omaan pääomaan ja sen kautta jakokelpoisiin varoihin.⁸⁷

Kun sulautuminen rinnastuu apportiin, on käypä hinta arvostamisen enimmäisraja, mutta ei alaraja. Omaisuus voidaan arvostaa käypää arvoa alemmaksi ja myös kirjanpidon arvoja voidaan käyttää. Olennaista on, että nettovarojen kokonaisarvo kattaa vastaanottavan yhtiön omaan pääomaan tehtävän lisäyksen.⁸⁸

Näkökulma verotuksessa ei niinkään liity siihen, käytetäänkö sulautumisessa käypiä arvoja vai kirjanpidon arvoja. Olennainen kysymys on sulautumisen vaikutus verotettavan tulon määräytymiseen. Linjana on laaja jatkuvuus. Tähän liittyen sulautuvan yhtiön verotusasema periytyy tietyllä tavalla vastaanottavalle yhtiölle. Sulautumisen tulos on verotuksessa neutraali.⁸⁹

Verotuksessa vaaditaan jatkuvuutta, mutta verotuksessa ei vaadita kirjanpitosidonnaisuutta. Yhteys verotuksen ja kirjanpidon välillä on siten satunnainen tai

⁸² Kyläkallio et al. 2015, s. 406.

⁸³ HE 109/2005 vp, s. 150.

⁸⁴ Immonen 2012, s. 238.

⁸⁵ Immonen 2012, s. 238.

⁸⁶ Kyläkallio et al. 2015, s. 405-406.

⁸⁷ Immonen 2012, s. 238.

⁸⁸ Immonen 2012, s. 239.

⁸⁹ Immonen 2012, s. 241.

sitä ei ole. Verotuksen näkökulmasta ei ole väliä, mihin arvoon siirtyvät varat arvostetaan vastaanottavassa yhtiössä, koska mekanismi varmistaa verotettavan tulon oikean laskennan.⁹⁰

Fuusiovoitto ja -tappio ovat laskennallisia eriä, jotka syntyvät, kun vastaanottavan yhtiön maksama hankintameno sulautuvan yhtiön osakkeista on suurempi (fuusiotappio) tai pienempi (fuusiovoitto) kuin sille sulautumisessa siirtyneiden nettovarojen arvo. Sulautumisvoitto ja -tappio ovat kuitenkin käsitteinä ongelmallisia, koska sulautumisesta ei yleisseuraantona tulisi aiheutua voittoa eikä tappiotakaan, koska tuloa tai menoa ei realisoidu.⁹¹

Vaikka fuusiotappio ei ole verotuksessa vähennyskelpoinen, on sillä merkitystä verotuksessa. Se liittyy yhtiön nettovarallisuuteen. Kirjanpidollinen fuusiotappio voi kasvattaa nettovarallisuutta, kun siihen liittyy pitkävaikutteisena menona tulonodotusten vuoksi varallisuusarvoa. Kirjanpidossa fuusiotappiosta tulee tehdä poistoja, jotka kuluttavat vastaanottavan yhtiön vapaata omaa pääomaa.⁹²

Sulautumisen kirjanpitokäsittelyyn sovelletaan konsernin kirjanpitoperiaatteita. Tällöin voidaan valita yhdistelmä tai hankinta periaatteiden väliltä. Yhdistelmämenetelmää voidaan kuitenkin käyttää vain tietyissä tilanteissa ja tiukkojen edellytysten täytyttyä konsernin sisäisen tytäryhtiön osakkeiden omistuksen eliminoimiseen. Yhdistämismenetelmä tarkoittaa konsernin näkökulmasta kahden toimivan yhtiön yhdistymistä saman omistajan ja johdon alaisuuteen. Yhdistelmämenetelmässä sulautuvan yhtiön osakkeiden hankintameno ja konsernin omistusosuuden mukainen määrä vähennetään tytäryrityksen osakepääomasta. Jos tässä eliminoinnissa osakkeiden hankintameno on suurempi kuin niitä vastaava pääoma, jäännöserä merkitään konsernin oman pääoman vähennykseksi. Vastaavasti, jos jäännöserä on pienempi, merkitään se oman pääoman lisäykseksi. Yhdistelmämenetelmässä ei tarvitse käyttää käyviä arvoja.⁹³

Hankintamenetelmä tai hankintamenomenetelmä tarkoittaa puolestaan konsernin näkökulmasta varojen ja velkojen hankkimista. Varat arvostetaan hankintamenetelmässä käypään arvoon. Sulautuvan yhtiön osakkeenomistajille annettavien vastikeosakkeiden merkintähinta kirjataan omaan pääomaan, joko osakepääomaan tai SVOP-rahastoon. Sulautuvan yhtiön varat ja velat yleensä kierrätetään vastaanottavaan yhtiöön fuusiotilin

⁹⁰ Immonen 2012, s. 242.

⁹¹ Immonen 2012, s. 248-249.

⁹² Immonen 2012, s. 250

⁹³ Immonen 2015, s. 251.

läpi. Fuusioerotus on fuusiovoittoa, kun sulautuvan tytäryhtiön oma pääoma sulautumisen hetkellä ylittää sen osakkeiden kirjanpitoarvon vastaanottavan yhtiön kirjanpidossa. Vastaavasti kyseessä on fuusiotappio, kun tytäryhtiön osakkeiden hankintameno on suurempi kuin sulautuvan yhtiön oma pääoma. Fuusiovoitto lisää vastaanottavan yhtiön vapaata omaa pääomaa ja fuusiotappio pienentää yhtiön omaa pääomaa.⁹⁴

Verotuksessa on vakiintuneesti sovellettu siirtyneeseen varallisuuteen siirtohinnoitteluna kirjanpidollista jatkuvuutta, jolloin kirjanpitoarvojen tulisi pysyä samoina. EVL 52 b § ei kuitenkaan vaadi nimenomaisesti kirjanpidollisten tasearvojen jatkuvuutta. Sulautuminen on näin ollen verotuksessa mahdollista ilman veroseuraamuksia myös arvostettaessa varat ja velat kirjanpidossa käypään arvoon. Vastaanottava yhtiö voi kuitenkin tehdä verotuksessa poistot ja muut kulukirjaukset vain samoista arvoista, mitä sulautuva yhtiö olisi käyttänyt. Jatkuvuus ulottuu systemaattisena vain verotuksen arvoihin.⁹⁵

4.2.3 Sulautumisvastike

Sulautuvan yhtiön osakkeenomistajille maksetaan yleensä sulautumisvastiketta. OYL mahdollistaa tämän ja EVL:n säännös edellyttää vastikkeen maksamista. Sulautumisvastike voi OYL 16:1:n mukaan olla osakkeita, rahaa, muuta omaisuutta tai sitoumuksia. EVL 52 a § kuitenkin edellyttää, että vastike on vastaanottavan yhtiön osakkeita, jota sulautuvan yhtiön osakkeenomistajat saavat omistamiensa osakkeiden mukaisessa suhteessa. Osakkeet voivat EVL:n säännöksen mukaan olla uusia tai yhtiön hallussa olevia omia osakkeita. Vastike saa olla myös rahaa, mutta enintään kymmenen prosenttia vastikeosakkeiden yhteenlasketusta nimellisarvosta tai osakepääomaan maksetusta määrästä. Vastike osakkeet pitää EVL:n säännöksen mukaan myös jakaa sulautuvan yhtiön osakkeenomistajille heidän entisen osakeomistuksen mukaisessa suhteessa.

Tavallisessa sulautumisessa, seka- ja kombinaatiosulautumisessa sulautuvan osakeyhtiön osakkaat saavat vastaanottavan osakeyhtiön osakkeita. Osakkeet jaetaan sulautuvan yhtiön osakkeenomistajien kesken heidän entisen osakkeenomistuksensa suhteessa, ellei yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin.⁹⁶ Entisen osakeomistuksen mukaisesta suhteesta voitaisiin siten, poiketa yhtiöjärjestyksen määräyksellä. Jos veroneutraalissa sulautumisessa halutaan käyttää rahavastiketta, pitää osa sulautumisessa siirtävistä

⁹⁴ Immonen 2015, s. 251-252.

⁹⁵ Immonen 2015, s. 255-256.

⁹⁶ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 396.

varoista kirjata osakepääomaan. Tällöin kaikkea ei voida merkitä esimerkiksi SVOP-rahastoon.

Tarvetta sulautumisvastikkeen antamiseen ei ole tytäryhtiösulautumisessa eikä sisaryhtiösulautumisessa. Tytäryhtiösulautumisessa tarvetta ei ole, koska vastaanottava yhtiö saa sulautumisen yhteydessä sulautuvan yhtiön kaikki varat ja sulautuva yhtiö lakkaa olemasta. Sisaryhtiösulautumisessa emoyhtiö omistaa jo vastaanottavan yhtiön koko osakekannan, joten osakkeiden määrä vain lisääntyisi. Sekasulautumisessa vastaanottava yhtiö ei voi antaa sulautumisvastiketta itselleen, koska OYL 16:16.3 §:n mukaan vastaanottavan yhtiön omistamat sulautuvan yhtiön osakkeet eivät tuota oikeutta sulautumisvastikkeeseen. Sekasulautumisessa muille sulautuvan yhtiön osakkeenomistajille annetaan kuitenkin sulautumisvastike.⁹⁷ Jos jatkuvuusperiaatetta noudatettavassa sulautumisessa ei anneta lainkaan osakevastiketta, pitää verovelvollisen omistamien sulautuvan yhtiön osakkeiden hankintameno lisätä hänen omistamiensa vastaanottavan yhtiön osakkeiden hankintamenoon.⁹⁸

Sulautumisvastikkeen antaminen liian pienenä tai ylisuurena liittyy verotuksellisesti hinnoitteluun eli yhtiöiden arvojen suhteeseen. Tällöin vaihtosuhte ei vastaa käypää hintaa. Tästä ei tule seurata sulautumisen epäämistä verotuksessa, vaan asiaa tulee arvioida sen taloudellisen sisällön perusteella. Hinnoittelusta voi siten seurata muita veroseuraamuksia, kuten verottaminen lahjasta tai peitelystä osingosta.⁹⁹

Yleisesti voidaan katsoa, että sulautumisessa sulautuvan yhtiön osakkeenomistajan osakkeet mitätöityvät, ja osakkeenomistaja saa aikaisempaa omistusosuuttaan vastaan vastaanottavan yhtiön osakkeita. Tilanne voitaisiin rinnastaa helpommin vaihtoon, ellei kysymyksessä olisi sulautumisen kaltainen erityisjärjestely.¹⁰⁰ Sulautumisessa ei siten oikeudellisesti tapahdu vaihtoa, vaikka osakkeenomistaja menettää omistamiensa osakkeiden omistuksen ja saa omistukseensa uusia osakkeita.

4.2.4 Oikeusvaikutukset

OYL 16:16:n mukaan sulautumisen oikeusvaikutuksena sulautuvan yhtiön varat ja velat siirtyvät ilman selvitysmenettelyä vastaanottavalle yhtiölle, kun sulautumisen täytäntöönpano on rekisteröity. Samalla sulautuva yhtiö purkautuu ja kombinaatiosulautumisessa vastaanottava yhtiö syntyy. Säännöksessä määrätään, ettei

⁹⁷ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 398-399.

⁹⁸ Nykänen ja Rabinä 2013, s. 296.

⁹⁹ Immonen 2015, s. 241-242.

¹⁰⁰ Saarinen 2016, s. 318.

sulautuvan yhtiön varoja ja velkoja saa merkitä vastaanottavan yhtiön taseeseen korkeammasta arvosta kuin, mikä niiden taloudellinen arvo vastaanottavalle yhtiölle on. Sitoumista työn tai palvelun suorittamiseen ei sulautumisissa saa merkitä taseeseen. Sulautuvan yhtiön osakkeenomistajille syntyy oikeus sulautumisvastikkeeseen sulautumissuunnitelman mukaisesti, kun sulautumisen täytäntöönpano rekisteröidään.

EVL 52 b §:n mukaan sulautuvan yhtiön ei katsota purkautuvan verotuksessa ja sulautuvan yhtiön verotuksessa vähentämättä olevat hankintameno ja muut vähennyskelpoiset menot vähennetään vastaanottavan yhtiön verotuksessa samalla tavalla kuin ne olisi vähennetty sulautuvan yhtiön verotuksessa. Sulautumisessa syntynyt voitto ei ole veronalaista tuloa, eikä tappio vähennyskelpoinen meno.

Vastaanottava yhtiö saa myös vähentää verovuoden verotuksessa, jonka aikana sulautuminen tapahtui, sulautumisessa siirtyneen käyttöomaisuuden hankintamenosta ja muista pitkävaikutteisista menoista poistoina verovuoden enimmäispoistojen määrän vähennettynä sulautuvan yhtiön verotuksessa verovuonna hyväksytyllä poistojen määrällä. Sulautumisen yhteydessä siirtyneet varaukset ja oikaisuerät luetaan veronalaiseksi tuloksi samalla tavalla kuin ne olisi luettu veronalaiseksi tuloksi sulautuvan yhtiön verotuksessa.

Säännöksessä mainitaan vielä, että sulautuvan yhtiön osakkeenomistajien verotuksessa osakkeiden vaihtamista vastaanottavan yhtiön osakkeisiin ei pidetä osakkeiden luovutuksena verotuksessa. Osakkeiden hankintameno on sulautuneen yhtiön osakkeiden vastaava hankintameno. Siltä osin kuin sulautumisvastike on ollut rahaa, sulautumista pidetään osakkeiden luovutuksena.

Sulautuvan yhtiön verotuksessa vahvistetut tappiot siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle riippuen siitä, miten sulautuneen yhtiön omistus on kehittynyt tappiovuoden alusta lukien. TVL 123.2 §:n mukaan tappiot siirtyvät, jos vastaanottava yhteisö, sen osakkaat/jäsenet yhdessä tai erikseen ovat omistaneet yli puolet sulautuvasta yhteisöstä tappiovuoden alusta lukien. Vastaanottava yhtiö saa käyttää siirtyneen tappion samalla tavalla kuin omat tappionsa. Siirtynyt tappio siis tavallaan sulautuu vastaanottavan yhtiön omiin tappioihin. Tappion käyttäminen kuitenkin edellyttää sitä, että vastaanottavalla yhtiöllä on myös oikeus käyttää sitä. Oikeus voidaan menettää TVL 122 §:n mukaan, jos

vastaanottavan yhtiön omistuksesta yli puolet on vaihtanut tappiovuoden aikana ja sen jälkeen omistajaa.¹⁰¹

OYL 16:16:ssä säädetään, että varat ja velat *siirtyvät ilman selvitysmenettelyä* ja sulautuva yhtiö purkautuu. EVL 52 a §:ssä puolestaan mainitaan, että sulautuva yhtiö *purkautuen selvitysmenettelyttä siirtää varat ja velat*. Säännöksissä tarkoitetaan siten ilmeisesti samaa asiaa, vaikka sanamuodot hiukan eroavat toisistaan. Tähän varojen ja velkojen siirtymiseen viitataan yleisseuraantona. Yleisseuraantoa käsitellään tarkemmin jäljempänä luvussa 4.8.

Sulautumisessa sovelletaan myös jatkuvuusperiaatetta, joka ilmenee EVL 52 b §:ssä. Sulautuva yhtiö ei verotuksessa purkautu huolimatta siitä, että yhtiö OYL:n mukaan purkautuu.¹⁰² Periaatteen mukaisesti sulautumisessa siirtyneet hankintamenot ja muut menot vähennetään vastaanottavan yhtiön verotuksessa samalla tavalla kuin ne olisi vähennetty sulautuvan yhtiön verotuksessa. Siirtyvät varaukset ja niihin kohdistuvat EVL 5 a §:n mukaiset oikaisuerien tuloutukset tapahtuvat samalla tavalla kuin ne olisivat tapahtuneet sulautuvalla yhtiöllä.¹⁰³ Myöskään uutta saantoa ei katsota muodostuvan sulautumisessa käyttöomaisuuteen kuuluville kiinteistöille ja osakkeille, jotka siirtyvät sulautumisessa vastaanottavalle yritykselle.¹⁰⁴

Jatkuvuuden mukaan vastaanottava yhtiö tulee sulautuvan yhtiön tilalle verotuksellisesti.¹⁰⁵ Sulautuvan yhtiön kuluvarasto ja poistopohja siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle. Vastaanottava yhtiö ikään kuin perii sulautuvan yhtiön verotusaseman.¹⁰⁶

Jos sulautumisessa ei noudateta EVL:n edellytyksiä, jatkuvuusperiaatetta ei sovelleta. Verotuksessa tilannetta käsitellään tällöin purkautumisena, eikä sulautumisella saavuteta verojatkuvuutta. Verotuksessa poistamattomat hankintamenot määräytyvät tällöin käyvän arvon mukaan, koska jatkuvuusperiaatetta ei noudateta. Myös poistoja palautuu tuloon, realisoitumattomat arvonnousut tuloutuvat ja varaukset purkautuvat.¹⁰⁷ Jotta tätä

¹⁰¹ Immonen 2015, s. 259.

¹⁰² Immonen 2015, s. 234.

¹⁰³ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 393.

¹⁰⁴ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 395. Samoin myös Engblom et al. 2015, s. 394.

¹⁰⁵ Sainio 2011, s. 254.

¹⁰⁶ Immonen 2015, s. 254.

¹⁰⁷ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 399.

ei tapahtuisi edellytetään, että sulautuva yhtiö purkautuu selvittelymenettelyttä eli OYL:n mukaan ja kaikki yhtiön varat ja velat siirretään.¹⁰⁸

4.2.5 Sulautumisen luonne

Vastaanottavan yhtiön kannalta sulautuminen on vastikkeellinen hankinta. Jos vastaanottava yhtiö maksaa liian paljon vastiketta, se ikään kuin ostaa sulautuvan yhtiön varat ja velat käypää hintaa korkeammasta arvosta. Kysymys on kuitenkin silti sulautumisesta eikä yritysostosta. Jos sulautumisvastiketta ei anneta lainkaan tai sen määrä on liian pieni vaihtosuhteeseen nähden, sulautuvan yhtiön osakkeenomistajien varallisuusasema heikkenee. Heidän varallisuuttaan siirtyy vastaanottavan yhtiön osakkeenomistajien hyväksi. Vastaanottavan yhtiön osakkeenomistajat saattavat näin saada veronalaisen lahjan sulautuvan yhtiön osakkeenomistajilta.¹⁰⁹

Sulautumisen taloudellinen luonne voi vaihdella sulautumisen asetelman mukana. Sulautumisessa voi painottua yrityshankinnan luonne, kun emoyhtiö ottaa haltuun tytäryhtiön liiketoiminnan tai kaupan tai vaihdon luonne, kun sulautuvan yhtiön osakkeenomistajat luovuttavat osakkeet saaden vastikkeeksi vastaanottavan yhtiön osakkeita tai muuta omaisuutta. Yhtiöistä toinen voi olla hankkijaosapuoli tai yhtiöt voivat olla taloudellisesti tasavertaisia.¹¹⁰

Sulautuminen heijastaa osakeyhtiölain kannalta apporttia koskevia periaatteita. Sulautuvan yhtiön nettovarat sijoitetaan vastaanottavaan yhtiöön pääomaksi. Tämän takia oma pääoma ei saisi kasvaa vastaanottavassa yhtiössä enempää kuin siirtyvien nettovarojen käyvän arvon verran. Rinnastus on selkein, kun vastikkeena annetaan vastaanottavan yhtiön osakkeita, mutta se liittyy myös tytäryhtiösulautumiseen, jossa ei anneta vastiketta. Vastaanottavan yhtiön oma pääoma kasvaa saadun pääomansijoituksen johdosta. Sulautumisvastikkeen sijasta vastikkeena ikään kuin ovat vastaanottavan yhtiön aikaisemmin hankkimat osakkeet, joista sillä on kirjanpidossaan hankintameno.¹¹¹

Hallituksen esityksessä sulautumista verrataan puolestaan kauppaan, eikä varojen jakoon, kun vastaanottavasta yhtiöstä annetaan muuta kuin osakkeita vastikkeena sulautuvan yhtiön liiketoiminnasta.¹¹² Immonen toisaalta vertaa tapahtumaa ennemmin vaihtoon.¹¹³

¹⁰⁸ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 393.

¹⁰⁹ Immonen 2015, s. 183.

¹¹⁰ Immonen 2012, s. 237.

¹¹¹ Immonen 2012, s. 237-238.

¹¹² HE 109/2005, s. 123.

¹¹³ Immonen 2015, s. 242.

4.3 JAKAUTUMINEN

4.3.1 Jakautumistyytit

Jakautumista on säännelty hyvin samalla tavalla kuin sulautumista ja asialliselta luonteeltaan kokonaisjakautuminen on kombinaatiosulautumisen käännteistapahtuma.¹¹⁴

Jakautuminen on säädelty OYL 17 luvussa ja EVL 52 c §:ssä. Säännökset muistuttavat sulautumista koskevia OYL 16 luvun säännöksiä ja EVL 52 b §:ä. Sääntelyn yhdenmukaisuuden vuoksi tässä on tarpeen käydä tarkemmin läpi eroja, joita järjestelyihin liittyy ja viitata samankaltaisuuksiin.

OYL 17:1:n mukaan osakeyhtiö voi jakautua siten, että jakautuvan yhtiön varat ja velat osittain tai kokonaan siirtyvät yhdelle tai useammalle osakeyhtiölle. Jakautuvan yhtiön osakkeenomistajat saavat jakautumisvastikkeena vastaanottavan yhtiön osakkeita. Vastike voi OYL:n mukaan olla sulautumisen tapaan myös muuta. Jakautumisia on kahta eri tyyppiä, kokonaisjakautuminen ja osittainen jakautuminen. Lisäksi jakautuminen voidaan tehdä jo olemassa olevaan yhtiöön tai jakautumisessa perustettavaan yhtiöön.

Kokonaisjakautumisessa yhtiö purkautuu selvitysmenettelyttä ja yhtiön varat ja velat siirtyvät vastaanottaville yhtiöille.¹¹⁵ Osittaisessa jakautumisessa jakautuva yhtiö jatkaa toimintaansa sille jäävällä omaisuudella ja osa varoista siirtyy yhdelle tai useammalle vastaanottavalle yhtiölle.¹¹⁶ Jakautumisesta päättää OYL 17:9:n mukaan pääsääntöisesti yhtiökokous. Hallitus päättää, jos jakautumiseen osallistuvat yhtiöt omistavat kaikki jakautuvan yhtiön osakkeet ja mahdolliset optiot ja muut erityiset oikeudet.

EVL 52 c §:n mukaan jakautumisella tarkoitetaan järjestelyä, jossa osakeyhtiö purkautuu selvitysmenettelyttä siten, että kaikki sen varat ja velat siirtyvät kahdelle tai useammalle osakeyhtiölle (kokonaisjakautuminen) tai osakeyhtiö siirtää, ilman selvitysmenettelyä ja purkautumista, yhden tai useamman liiketoimintakokonaisuutensa sellaisenaan yhdelle tai useammalle osakeyhtiölle ja jättää vähintään yhden liiketoimintakokonaisuuden siirtävään yhtiöön (osittaisjakautuminen).

4.3.2 Jakautumissuunnitelma

Jakautuminenkin perustuu jakautumissuunnitelmaan, jonka jakautuvan yhtiön hallitus laatii ja sen hyväksyy yhtiökokous. OYL 17:3:ssä on lueteltu suunnitelman vähimmäissisältö. Siihen voidaan ottaa myös muita ehtoja, kunhan ne eivät ole

¹¹⁴ Immonen 2015, s. 396.

¹¹⁵ Immonen & Lindgren 2017, s. 301.

¹¹⁶ Immonen & Lindgren 2017, s. 306.

ristiriidassa lain pakottavien säännösten kanssa. Jakautumissuunnitelmasta tulee ilmetä muun muassa jakautumisen syyt, ehdotus jakautumisvastikkeesta, selvitys jakautuvan yhtiön varoista, veloista ja omasta pääomasta ja niiden arvostamiseen vaikuttavista seikoista sekä ehdotus varojen ja velkojen jakamisesta kullekin jakautumiseen osallistuvalla yhtiöllä, jakautumisen suunnitellusta vaikutuksesta vastaanottavan yhtiön taseeseen sekä jakautumiseen sovellettavasta kirjanpidollisista menetelmistä.¹¹⁷

Jakautumissuunnitelmasta hankitaan tilintarkastajan lausunto. Lausunnossa tilintarkastaja arvioi, onko suunnitelmassa annettu oikeat ja riittävät tiedot perusteista, joiden mukaan jakautumisvastike määrätään. Eli, onko osallisyhtiöiden arvojen määrittäminen, käytetyt menetelmät ja näiden tarkoituksenmukaisuus, erityiset arvostusongelmat ja poikkeamat eri arvonmäärittämenetelmien välillä sekä vastikkeen jakaminen tehty oikein. Jos jakaututaan toimivaan yhtiöön, on vastaanottavalle yhtiölle annettavassa lausunnossa lisäksi mainittava, onko jakautuminen omiaan vaarantamaan yhtiön velkojen maksun.¹¹⁸

Jakautumissuunnitelma on lähes identtinen sulautumissuunnitelman kanssa ja sen käyttö tarkoitus on sama. Myös tilintarkastajan lausunnolla on sama funktio kuin sulautumisen yhteydessä. Tämä ainakin puoltaa yhdenmukaista kohtelua sulautumisen kanssa.

4.3.3 Jakautumisvastike

Jakautumisessa jakautuvan yhtiön osakkeenomistajat voivat saada vastiketta vastaavasti kuin sulautumisessa (OYL 17:1). EVL 52 c §:n mukaan osakkeenomistajille pitää kuitenkin antaa vastikkeena omistamiensa osakkeiden mukaisessa suhteessa kunkin vastaanottavan yhtiön osakkeita. Kuten sulautumisessa vastikkeena voi olla uusia tai yhtiön hallussa olevia osakkeita ja vastike voi olla myös rahaa, mutta enintään kymmenen prosenttia nimellisarvosta tai osakepääomaan maksetusta määrästä.

Rahavastikkeen määrä voi siten olla se määrä, joka vastikkeena annettavien osakkeiden merkintähinnasta, kirjataan taseessa osakepääomaan. Verotuskäytännössä ei ole edellytetty jatkuvuutta omien pääomien siirtymisessä vaan vastaanottavan yhtiön osakepääoman ja muun oman pääoman suhde voidaan määrätä jakautumissuunnitelmassa.¹¹⁹

¹¹⁷ Immonen & Lindgren 2017, s. 307.

¹¹⁸ Immonen & Lindgren 2017, s. 308.

¹¹⁹ Immonen & Lindgren 2017, s. 322.

Jakautumissääntelyn lähtökohta on, että osakkeenomistaja voi halutessaan jatkaa omistustaan uudessa tai uusissa yhtiöissä. Tämän takia vastikkeena on pääsääntöisesti vastaanottavan yhtiön osakkeita. Jakautumisessa toimivaan yhtiöön jakautuvan yhtiön osakkeenomistaja ei kuitenkaan käytännössä saa samaa omistusosuutta tai muuten vastaavia oikeuksia kuin hänellä oli jakautuvassa yhtiössä.¹²⁰

EVL:n säännös vastikkeesta on ehdoton. Kuitenkin Immonen & Lindgren ovat sitä mieltä, että olisi luontevaa, jos vastiketta ei olisi tarpeen antaa sellaiselle jakautuvan yhtiön osakkeenomistajalle, joka jo omistaa kaikki vastaanottavan yhtiön osakkeet. Osakevastike lisäisi tällöin ainoastaan vastaanottavan yhtiön osakkeiden kokonaismäärää, mutta omistajan omistusosuus ei sadasta prosentista kasva. KHO kuitenkin hylkäsi tämän mahdollisuuden ratkaisussa KHO 2008:65 ja Immonen & Lindgren päätyvät siten vastikkeellisuuden kannalle.¹²¹

4.3.4 Oikeusvaikutukset

EVL 52 c §:n mukaan jakautumisessa noudatetaan EVL 52 b §:ää sulautumisesta. Joten myös jakautumisessa sovelletaan jatkuvuusperiaatetta hankintamenojen ja vähennyskelpoisten menojen osalta, eikä jakautumisessa syntynyt voitto ole veronalaista, eikä tappio vähennyskelpoista. Varaukset, jotka kohdistuvat tiettyyn toimintaan, siirtyvät toiminnan vastaanottavalle yhtiölle. Kokonaisjakautumisessa muut varaukset jaetaan vastaanottaville yhtiöille siirtyvän nettovarallisuuden suhteessa. Osittaisjakautumisessa menetellään samoin.

Jatkuvuusperiaatteesta seuraa yleisesti, ettei jakautumisen johdosta määrätä maksettavaksi tuloveroa. Tarkemmin sanottuna veronmaksu lykkääntyy. Jatkuvuus on soveltuvin osin samanlainen kuin sulautumisissa. Jakautuva yhtiö ei verotuksessa purkaudu, vaikka se osakeyhtiölain mukaan kokonaisjakautumisessa purkautuu. Jatkuvuus näkyy siinä, että varat ja velat siirtyvät niiden verotuksessa vähentämättä olevista hankintamenoista, eikä jakautuvassa yhtiössä realisoidu tuloa. Jakautuvan yhtiön osakkeiden vaihto uusien yhtiöiden osakkeisiin ei merkitse luovutusta. Lisäksi jakautumisessa saadut osakkeet katsotaan hankituiksi silloin, kun jakautuvan yhtiön osakkeet on hankittu. Jos jakautumisessa käytetään rahavastiketta, katsotaan osakkeet kuitenkin luovutetuiksi tätä hintaa vastaan.¹²² Jakautuvan yhtiön osakkeenomistajalle

¹²⁰ Immonen 2015, s. 402-403.

¹²¹ Immonen & Lindgren 2017, s. 323-325.

¹²² Immonen & Lindgren 2017, s. 326-328.

jakautuminen ei siis merkitse vaihdon luonteista osakeluovutusta.¹²³ Jatkuvuus merkitsee, että jakautumisen vastaanottavat yhtiöt perivät jakautuvan yhtiön verotusaseman siinä suhteessa kuin niille siirtyy varoja ja velkoja.¹²⁴

Jakautumisessa vastaanottavan yhtiön osakkeiden hankintameno on EVL 52 c §:n mukaan se osa jakautuvan yhtiön osakkeiden hankintamenosta, joka vastaa vastaanottavalle yhtiölle siirtynyttä osaa jakautuvan yhtiön nettovarallisuudesta. Osittaisjakautumisessa jakautuneen yhtiön osakkeiden hankintameno on se osa jakautuvan yhtiön osakkeiden hankintamenosta, joka vastaa sille jäänyttä nettovarallisuutta. Jos jakautumisessa siirtyvien tai jäävien nettovarallisuuksien suhde poikkeaa olennaisesti näiden yhtiöiden osakkeiden käypien arvojen suhteesta, hankintamenon jakoperusteena käytetään osakkeiden käypien arvojen suhdetta.

Myös jakautumisessa omaisuuden ja velkojen siirtyminen vastaanottaville yhtiöille tapahtuu niin sanottuna yleisseuraantona. Jos vastaanottaville yhtiöille siirtyy sellaisia varoja ja velkoja, joita ei mainita suunnitelmassa, kohdistuu seuraanto samoin perustein myös näihin.¹²⁵ Yleisseuraannon luonteeseen kuuluu se, että siirtyvät varat ja velat siirtyvät suoraan lain nojalla, kun jakautumisen täytäntöönpano rekisteröidään, eikä erillisiä luovutustoimia tarvita.¹²⁶

Myös hallituksen esityksessä jakautumista pidetään lähtökohtaisesti yleisseuraantona. Kuitenkin samalla todetaan, että jakautumisen, erityisesti osittaisjakautumisen, yleisseuraantoluonne ei ole yhtä selvä kuin sulautumisen. Osittaisjakautumisessa yleisseuraantoluonne ilmenee lähinnä siten, että jakautumissuunnitelmassa mainittujen varojen siirtymiseen ei tarvita eri luovutustoimia.¹²⁷

Vastakkaisen kannan ovat esittäneet Kyläkalliot ja Irola. Heidän mielestään riippumatta siitä, pidetäänkö jakautumisessa tapahtuvaa omaisuuden siirtymistä yleisseuraantona vai ei, eri luovutustointa ei tarvita. Heidän mielestään hallituksen esityksessä lausutusta huolimatta varojen ja velkojen siirtyminen voi olla joko yleis- tai erityisseuraanto. Tämä riippuu siitä, mitä suunnitelmassa on määrätty. Jos suunnitelmassa yksilöidään siirtyväksi tietty omaisuus, ei tapahdu yleisseuraantoa. Tämä voi käydä myös

¹²³ Andersson & Penttilä 2014, s. 755.

¹²⁴ Immonen 2015, s. 426.

¹²⁵ Immonen & Lindgren 2017, s. 317. Näin myös Andersson & Penttilä 2014, s. 745 ja Saarinen 2016, s. 167.

¹²⁶ Andersson & Penttilä 2014, s. 745.

¹²⁷ HE 109/2005 vp, s. 167.

kokonaisjakautumisessa. Vastaavasti, jos siirtyvää omaisuutta ei yksilöidä tapahtuu yleisseuraanto.¹²⁸

Jakautuvan yhtiön osakkeiden vaihtamista vastaanottavan yhtiön osakkeisiin ei pidetä verotuksessa poikkeuksellisesti luovutuksena. Tämä johtuu jakautumisen yleisseuraantoluonteesta.¹²⁹ Yleisseuraantoa käsitellään tarkemmin myöhemmin luvussa 4.8.

Myös jakautumisen verokohtelussa, vain osakeyhtiölain mukaan läpiviety jakautuminen voidaan verottaa jakautumisena, mutta verotuksessa ei hyväksytä kaikkia OYL sallimia jakautumisia. Jos jakautumista ei verotuksessa hyväksytä, sovelletaan siihen yhtiön purkamista koskevia säännöksiä.¹³⁰

Myös jakautumisessa yhteisön tappiot voivat siirtyä vastaanottaville yhtiöille. Vahvistetut tappiot siirtyvät TVL 123 §:n mukaan siltä osin kuin on ilmeistä, että tappiot ovat syntyneet vastaanottavalle yhtiölle siirtyneessä toiminnassa. Muilta osin tappiot siirtyvät nettovarallisuuksien suhteessa.

Jakautumista kohdellaan siten soveltuvilta osin samalla tavalla kuin sulautumista. Siihen sovelletaan jatkuvuusperiaatetta ja siinä tapahtuu yleisseuraanto. Vastike määräykset ovat samat ja jakautumisen toteutus on samanlainen. Merkittävä ero on siinä, että jakautuva yhtiö ei välttämättä tosiasiallisesti purkaudu toisin kuin sulautumisessa yhtiö aina purkautuu. Tämän takia osittaisjakautumisen yleisseuraantoluonnetta voidaan pitää heikompana.

Myös vastikkeena saatujen osakkeiden hankintamenon määräytyminen voi poiketa sulautumisesta, koska varallisuus jakaantuu. Lisäksi tappioiden siirtyminen poikkeaa tietyllä tavalla sulautumisesta. Jakautumisessa tappiot siirtyvät suoraan, mutta sulautumisessa edellytetään yli 50 %:n omistusta yhtiöstä jo tappiovuonna. Jakautumisessa tämä ehto täyttyy luonnollisesti aina. Jakautumisen luonteen takia varauksia kuitenkin kohdellaan eri tavalla kuin sulautumisessa. Varaukset, jotka kohdistuvat tiettyyn toimintaan siirtyvät sille yhtiölle, jolle toiminta siirtyy.

4.3.5 Jakautumisen luonne

Jakautumisen luonteesta ei ole löydettävissä samassa määrin viittauksia oikeuskirjallisuudesta kuin sulautumisen osalta. Kuitenkin jakautumisessakin voi olla

¹²⁸ Kyläkallio et al. 2015, s. 546.

¹²⁹ Saarinen 2016, s. 259.

¹³⁰ Immonen & Lindgren 2017, s. 317.

kyse vastaanottavan yhtiön osakkeiden hankkimisesta jakautuvan yhtiön varallisuudella. Näin on, kun jakautuminen tehdään toimivaan yhtiöön, jonka osakkeenomistaja jakautuvan yhtiön omistaja ei vielä ole.

Jos jakautuminen tehdään perustettavaan yhtiöön, kyseessä ei ole hankinta, vaan varojen ja velkojen hajottaminen eri yhtiöille. Tällöin osakkeenomistaja ei hanki mitään uutta ainoastaan järjestelee yritysrakennetta.

4.4 OSAKEVAIHTO

Osakevaihto säännellään EVL 52 f §:ssä. Säännöksen mukaan osakevaihdolla tarkoitetaan järjestelyä, jossa osakeyhtiö hankkii omistukseensa toisen osakeyhtiön osakkeita sellaisen osuuden, että sen omistamat osakkeet tuottavat enemmän kuin puolet hankittavan yhtiön osakkeiden tuottamasta äänimäärästä. Mahdollista on myös lisäosakkeiden hankkiminen, jos hankkivalla yhtiöllä on jo yli puolet osakkeiden tuottamista äänistä. Vastikkeena hankkiva yhtiö antaa osakkeenomistajille uusia tai hallussaan olevia omia osakkeitaan. Vastike voi olla myös rahaa, mutta ei enempää kuin kymmenen prosenttia vastikkeena annettujen osakkeiden nimellisarvosta tai osakkeista osakepääomaan maksetusta määrästä.

Säännöksen mukaan osakkeita luovuttaneen osakkeenomistajan verotuksessa vaihdosta syntynyttä voittoa ei katsota veronalaiseksi tuloksi, eikä tappiota vähennyskelpoiseksi menoksi. Vastikkeena saatujen osakkeiden hankintamenona pidetään luovutettujen osakkeiden verotuksessa poistamatonta hankintamenoa. Rahavastikkeen osalta osakevaihtoa pidetään kuitenkin veronalaisena luovutuksena. Jos osakkeenomistaja ei ole EVL:n mukaan verotettava, sovelletaan TVL 45.5 §:n säännöstä, joka on osakkeenomistajan kannalta vastaava.

Lisäksi osakkeiden omistusaika myös periytynee. Immonen ja Lindgren esittävät, ettei omistusaajan siirtyminen ole enää lainmuutoksen jälkeen kuitenkaan aivan selvä.¹³¹ Osakkeita hankkivan yhtiön osalta hankintamenosta ei laissa säädetä. Ratkaisussa KHO 2002:81 katsottiin, että hankintamenona käytetään osakkeiden käypää arvoa osakevaihdon hetkellä, vaikka osakkeet oli kirjattu yhtiön taseeseen tätä alempan arvoon.

Andersson ja Penttilä ovat sitä mieltä, että hankittavien osakkeiden hankintameno määräytyy yleisten säännösten mukaisesti. Kun hankkivayhtiö hankkii kohdeyhtiön

¹³¹ Immonen & Lindgren 2017, s. 366.

osakkeita, kyseessä on apporttiehtoinen osakkeiden hankinta ja sen vuoksi hankittavien osakkeiden hankintamenoksi verotuksessa muodostuu niiden käypä arvo. Kirjanpidossa käytetyllä arvolla ei ole ratkaisevaa merkitystä.¹³²

Osakevaihto ei ole yhtiöoikeudellisesti säännelty, vaan sitä on arvioitava OYL:n kannalta apporttiehtoista osakemerkintää koskevien säännösten mukaan. Myös tilanteissa, joissa EVL 52 f §:n ehdot eivät täyty, veroseuraamukset määräytyvät samalla tavalla kuin omaisuuden apporttiehtoisessa luovuttamisessa yhtiöön.¹³³

Osakevaihdon sääntelyn johtoajatuksena on, sulautumisen ja jakautumisen tapaan, jatkuvuuden periaate. Vaihtoon ei kohdisteta välitöntä luovutuksen verotusta, vaan verotus tapahtuu siinä vaiheessa, kun vaihdossa saadut vastikeosakkeet luovutetaan. Jatkuvuus siis lykkää verotusta.¹³⁴

Myös osakevaihdossa sovelletaan jatkuvuusperiaatetta kohdeyhtiön osakkeet luovuttaneen osakkaan verotuksessa. Tilanne on kuitenkin toinen osallisten yhtiöiden kohdalla. Jos kohdeyhtiön osakkeet omistaa osakeyhtiö, joka on tehnyt osakkeiden hankintamenosta EVL 42.1 §:ssä tarkoitetun arvonalentumispoiston, poisto voi palautua verotuksessa EVL 5 a §:n tai 6b.3 §:n perusteella. Sulautumisessa, jakautumisessa ja liiketoimintasiirrossa tämä on turvattu yritysjärjestelyn toteuttamisen jälkeenkin.¹³⁵

Aikaisemman sääntelyn mukaan osakevaihtoa ei pidetty luovutuksena. Nykyisin se kuitenkin on sitä. Osakevaihto säädettiin luovutukseksi Suomen verotusvallan turvaamisen takia, koska näin verosopimusten soveltamisen osalta on selvempää, että kysymys on luovutuksesta. Sillä, että osakevaihto muuttui luovutukseksi, ei ole ollut tarkoitus asiallisesti muuttaa osakevaihdon verokohtelua.¹³⁶

4.5 LIIKETOIMINTASIIIRTO

Myös liiketoimintasiirto¹³⁷ säädellään vain EVL:ssa. Liiketoimintasiirtoa ei ole säännelty OYL:ssa, mutta yleisesti on otettava huomioon osakeyhtiön perustamista, osakepääoman korottamista ja aporttia koskevat OYL:n säännökset.¹³⁸ Liiketoimintasiirrossa on OYL:n näkökulmasta kysymys aporttiehtoisesta uuden yhtiön perustamisesta tai

¹³² Andersson & Penttilä 2014, s. 786.

¹³³ Andersson & Penttilä 2014, s. 779.

¹³⁴ Immonen & Lindgren 2017, s. 360.

¹³⁵ Andersson & Penttilä 2014, s. 786.

¹³⁶ HE 148/2011 vp, s. 10. Ks. myös Andersson & Penttilä 2014, s. 785-786.

¹³⁷ Liiketoimintasiirto on itse asiassa normaali liikeomaisuuden luovutus. Andersson & Penttilä 2014, s. 770.

¹³⁸ Saarinen 2016, s. 197.

maksullisen osakeannin maksamisesta apportiomaisuudella, jos siirto tehdään jo olemassa olevaan yhtiöön. Apportiomaisuuden luovutus on kuitenkin poikkeava, koska liiketoimintasiirrossa siirretään myös toimintaan kohdistuvat velat, joten kyse on nettoapportista. Apportiomaisuutta luovutettaessa on noudatettava OYL:n erityisiä muotovaatimuksia.¹³⁹ Apporttia koskevaa OYL:n sääntelyä on käyty läpi edellä luvussa 2.2.

EVL 52 d §:ssä säädetään, että liiketoimintasiirrolla tarkoitetaan järjestelyä, jossa osakeyhtiö luovuttaa kaikki tai yhteen tai useampaan liiketoimintakokonaisuuteensa kohdistuvat varat, varoihin kohdistuvat velat ja varaukset toimintaa jatkavalle osakeyhtiölle. Vastikkeena siirtävä yhtiö saa vastaanottavan yhtiön uusia tai sen hallussa olevia omia osakkeita. Saatujen osakkeiden hankintamenoksi luetaan siirrettyjen varojen vähentämätön hankintameno vähennettynä siirtyneiden velkojen ja varausten määrällä.

Siirretyt varat voidaan arvostaa kirjanpidossa käypiin arvoihin ja vastikkeena saadut osakkeet myös. Kirjanpitosidonnaisuudesta apportin siirtohintana ja vastaanottavan yhtiön verotuksessa käytettävänä hankintamenoa kuitenkin luovuttiin 1.1.2009.¹⁴⁰ Verotuksessa kuitenkin sovelletaan jatkuvuusperiaatetta, eli siirtävän yhtiön luovutetun omaisuuden veronalaiseksi luovutushinnaksi luetaan verotuksessa poistamatta oleva hankintameno ja muut vähentämättömät menot. Vastaanottava yhtiö voi puolestaan vähentää menot sen määräisenä kuin ne on luettu siirtävän yhtiön veronalaiseksi luovutushinnaksi, vaikka sen kirjanpitoon olisikin kirjattu korkeammat arvot. Poistot ja muut kulut vähennetään siis samoista arvoista kuin ne olisi vähennetty siirtävän yhtiön verotuksessa.¹⁴¹

Immosen ja Lindgrenin mukaan jatkuvuusperiaate on liiketoimintasiirrossa kattava ja sitä sovelletaan kaikkeen siirtyvään omaisuuteen. Ei kuitenkaan siirtävässä yhtiössä kehitettyyn liikearvoon.¹⁴² Siirrossa ei realisoidu voittoa, jos siirtyvien varojen verotuksessa poistamatta olevat hankintamenot säilyvät muuttumattomina ja mahdolliset arvonnousut ja piiloarvot säilyvät vastaanottaville yhtiöille.¹⁴³ Jos liiketoimintasiirrossa

¹³⁹ Saarinen 2016, s. 427.

¹⁴⁰ Immonen & Lindgren 2017, s. 376.

¹⁴¹ Andersson & Penttilä 2014, s. 763-764. Samoin Immonen & Lindgren 2017, s. 376.

¹⁴² Immonen & Lindgren 2017, s. 378.

¹⁴³ Andersson & Penttilä 2014, s. 768.

ei noudateta EVL 52 d §:ssä säädettyjä ehtoja ja jatkuvuusperiaatetta, luovutusta käsitellään verotuksessa normaalina käypään arvoon tapahtuneena luovutuksena.¹⁴⁴

Jakautumisen ja liiketoimintasiirron selvin ero on siinä, että jakautumisessa yhtiö pilkotaan vanhojen omistajien omistuksessa useaksi yhtiöksi, mutta liiketoimintasiirrossa uuden yhtiön omistaa liiketoiminnan luovuttaja. Liiketoimintasiirrossa syntyy sen vuoksi yleensä konserni, toisin kuin jakautumisessa. Liiketoimintasiirto on vertikaalinen järjestely ja jakautuminen horisontaalinen järjestely. Taloudellisesti katsottuna liiketoimintasiirto on liiketoiminnan luovutus liiketoimintakaupan tavoin. Vastikkeena ei kuitenkaan ole rahaa, vaan ostajayhtiön osakkeita. Tästä näkökulmasta liiketoimintasiirto on vaihto. Osakeyhtiöoikeudellisesti liiketoimintasiirto on suunnattu apporttianti tai apporttiperustaminen.¹⁴⁵

Liiketoimintasiirto ei ole yleisseuraanto toisin kuin jakautuminen. Tästä on katsottu seuraavan, että vastaanottavalle yhtiölle ei voida siirtää muita varauksia kuin tiettyyn toimintaan kohdistettavissa olevia. Myöskään vahvistettuja tappioita ei voida siirtää.¹⁴⁶ Liiketoimintasiirto on erityisseuraanto ja tästä seuraa, että periaatteessa sen yhteydessä luovutettavista kiinteistöistä ja arvopapereista on suoritettava varainsiirtoveroa. VSVL 43 §:n mukaan suoritettavat verot voidaan kuitenkin hakemuksesta palauttaa, jos luovutus on tehty EVL 52 d §:ssä tarkoitettussa liiketoimintasiirrossa uudelle yhtiölle.¹⁴⁷

Liiketoimintasiirrossa vastikkeena saadut osakkeet tulevat siirtävään yhtiön omistukseen eivätkä yhtiön osakkaiden omistukseen. Myös tämä erottaa liiketoimintasiirron selkeästi jakautumisesta. Liiketoimintasiirrossa ei myöskään saada käyttää lainkaan rahavastiketta. Ei edes silloin, kun vastaanottava yhtiö on jo olemassa.¹⁴⁸

4.6 TOIMINTAMUODON MUUTOKSET

Koska Kuopion HAO:n ratkaisussa 10/0329/1 oli kyse toimintamuodon muutoksesta, jossa yksityisliike muutettiin osakeyhtiöksi ja muutoksessa muodostunut SVOP-rahasto oli palautettavissa pääomana, on syytä tarkastella hieman myös toimintamuodon muutosta. Tarkastelu ulotetaan kuitenkin vain yksityisliikkeen muuttamiseen

¹⁴⁴ Andersson & Penttilä 2014, s. 770. Ks. Saarinen 2016, s. 429. Hän rinnastaa tapahtuman tällöin tavanomaiseen apporttimenettelyyn.

¹⁴⁵ Immonen & Lindgren 2017, s. 373.

¹⁴⁶ Andersson & Penttilä 2014, s. 769.

¹⁴⁷ Saarinen 2016, s. 433. Samoin myös Mähönen & Villa 2009, s. 562.

¹⁴⁸ Andersson & Penttilä 2014, s. 761.

osakeyhtiöksi, koska tarkoituksena on hakea tulkinta-apua, eikä analysoida kattavasti toimintamuodon muutoksia.

Toimintamuodon muutoksen verotus on säännelty EVL 51 c §:ssä, jossa viitataan TVL 24 §:ään. Toimintamuodon muutos ei TVL 24 §:n mukaan aiheuta välittömiä tuloveroseuraamuksia, jos sovelletaan jatkuvuusperiaatetta. Toimintamuodon muutoksen yhteydessä perustettavassa osakeyhtiössä ei siten voida kirjata uusia varoja tai velkoja.¹⁴⁹ Säännös vastaa sulautumista ja jakautumista koskevia EVL:n säännöksiä. Säännöksen mukaan menot voidaan vähentää samalla tavalla kuin ne olisi vähennetty ilman toimintamuodon muutosta, omistusajat siirtyvät ja poistojen vähennysoikeus on samanlainen. Hankintamenon vastaavuudesta ei kuitenkaan säännöksessä mainita.

Yritysmuodon muutoksessa on kysymys uudelleenvalinnasta. Edellytyksenä veroneutraalisuudelle on jatkuvuusperiaatteen noudattamisen lisäksi identiteetin säilyminen muodonmuutoksissa. Jatkuvuusperiaatteen katsotaan toteutuvan, jos toimintaan liittyvät varat ja velat siirretään samoista kirjanpitoarvoista uuteen yritysmuotoon. Identiteetti säilyy, jos yritystä voidaan pitää olennaisilta osin samana muodonmuutoksen jälkeen kuin ennen muodonmuutosta. Yrityksen omistussuhteet eivät saa muuttua olennaisesti ja liikkeeseen kuuluvan olennaisen varallisuuden tulee siirtyä toimintaa jatkavaan yritykseen.¹⁵⁰ Myös toiminnan tulee jatkua uudessa yhtiössä¹⁵¹ Jatkuvuus ei ulotu yksityisliikkeen muutoksessa varainsiirtoverotukseen, koska VSVL 5 §:n mukaan yritysmuodon muutos on varainsiirtoverosta vapaa, jos muutos tapahtuu asianomaista yhteisöä koskevan lainsäädännön mukaisesti. Koska tästä ei ole erillistä lainsäädäntöä, on kysymyksessä yhtiön perustaminen.¹⁵²

Jos jatkuvuutta ei noudateta tai yrityksen identtisyys ei säily katsotaan yhtymän purkautuvan verotuksessa ja liikkeen, ammatin taikka maa- ja metsätalouden harjoittajan lopettavan toimintansa. Tällöin purkautuva tai lopettava yritys ja perustettu uusi yritys ovat eri verovelvollisia.¹⁵³

Toimintamuodon muutoksessa tappioita voidaan vähentää molemmissa yritysmuodoissa. Vähentäminen tapahtuu aikajärjestyksessä siten, että ensiksi tappioita vähennetään

¹⁴⁹ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 364.

¹⁵⁰ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 361-362.

¹⁵¹ Immonen 2015, s. 439. Samoin myös Villa & Ossa 2017, s. 178-179. Ossa & Villa huomioivat, että identiteetti voi säilyä, vaikka kaikki omaisuus ei siirrykään, kunhan pois jäävä omaisuus ei ole merkitykseltään olennainen.

¹⁵² Immonen 2015, s. 443.

¹⁵³ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 370.

osakeyhtiötä edeltävässä yrityksessä ja tämän jälkeen vähentämättä olevat tappiot vähennetään osakeyhtiön tuloksesta. Edeltävälle yritysmuodolle vahvistettu tappio viimeiseltä verovuodelta saadaan vähentää osakeyhtiön tuloksesta jo saman verovuoden aikana, jos omistussuhteissa ei ole tapahtunut muutoksia, jotka estäisivät vähentämisen.¹⁵⁴

Osakkeiden hankinta-ajankohdaksi katsotaan osakeyhtiön perustaminen, kun luonnollisen henkilön harjoittamaa elinkeinotoimintaa jatketaan TVL 24 §:ssä tarkoitetun toimintamuodon muutoksen jälkeen.¹⁵⁵ Kun luonnollisen henkilön elinkeinotoiminta on muutettu Oy:ksi, osakkeiden hankintamenona pidetään osakeyhtiölle luovutettujen omaisuuserien ja velkojen erotusta eli nettovarallisuuden määrää. Siirtynyt nettovarallisuus lasketaan verotuksessa poistamattomien hankintamenojen perusteella. Jos nettovarallisuus on negatiivinen ei osakkeille muodostu hankintamenoa ollenkaan.¹⁵⁶

Verotuksessa toiminta- tai yritysmuodon katsotaan muuttuvan. Yhtiöoikeuden kannalta kysymyksessä on kuitenkin yhtiön perustaminen yksityisen liikkeen varoista ja veloista kirjanpidon arvoilla muodostuvaa apporttia vastaan.¹⁵⁷

Yritysmuodon muutoksissa suhtaudutaan velvoitteiden siirtymiseen kahdella eri tavalla. Velvoitteet voivat siirtyä suoraan lain nojalla, ilman erillisiä siirtotoimenpiteitä, jolloin voidaan puhua yleisseuraannosta. Velvoitteet voivat myös siirtyä, vain siltä osin kuin ne on nimenomaisesti siirretty. Tällöin puhutaan erityisseuraannosta.¹⁵⁸

Kun yksityisliike muutetaan osakeyhtiöksi siirtyminen ei perustu lakiin ja liikkeenharjoittaja vastaa veloista, jotka on tehty yksityisliikkeen aikana, vaikka osakeyhtiö ottaisi velan vastattavakseen. Ainoastaan velkoja voi vapauttaa liikkeenharjoittajan velkavastuusta.¹⁵⁹ Tämän perusteella muutettaessa yksityisliike osakeyhtiöksi ei ole kyse yleisseuraannosta, vaan erityisseuraannosta.

Yksityisliikkeen muuttaminen osakeyhtiöksi vastaa siten yhtiöoikeudellisesti enemmän liiketoimintasiirtoa kuin sulautumista. Tähän lopputulokseen päästään, kun huomioidaan, että yksityisliikkeen muuttamista osakeyhtiöksi koskeva yhtiöoikeudellinen sääntely vastaa liiketoimintasiirron tavoin osakeyhtiön perustamista apporttiomaisuudella.

¹⁵⁴ Villa & Ossa 2017, s. 180-181.

¹⁵⁵ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 377-378.

¹⁵⁶ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 378-379.

¹⁵⁷ Immonen 2015, s. 439.

¹⁵⁸ Immonen 2015, s. 435.

¹⁵⁹ Immonen 2015, s. 437.

Seuraanto muuttamisessa ei myöskään ole yleis- vaan erityisseuraanto eivätkä vastuut siirry automaattisesti. Yksityisliikkeenharjoittaja ei edes vapaudu vastuistaan, vaikka osakeyhtiö ottaisi niistä vastattavaksiin. Vapautus edellyttää vastapuolen suostumusta. Vero-oikeudellisesti menettely muistuttaa sulautumistakin enemmän, koska omaisuuden siirtoon sovelletaan jatkuvuusperiaatetta.

4.7 OSAKEYHTIÖN PURKAMINEN

Koska yleisseuraannolla tehdään joidenkin kannanottojen mukaan eroa osakeyhtiön purkautumisen selvitysmenettelyyn, on syytä käsitellä osakeyhtiön purkautumista ja siinä noudatettavaa selvitysmenettelyä. Osakeyhtiön purkaminen säädellään OYL 20 luvussa, EVL 51 d §:ssä ja TVL 27 §:ssä.

Purkamista varten osakeyhtiö asetetaan selvitystilaan. Selvitystila voi olla vapaaehtoinen tai pakkoselvitys. Selvitystilassa yhtiö käy läpi selvitysmenettelyn selvitysmiehen johdolla ja se päättyy yhtiön purkautumiseen, kun selvitysmiehet esittävät lopputilityksen yhtiökokouksessa. Purkamisen seuraanto on sulautumisen yleisseuraantoon verrattuna erityisseuraanto.¹⁶⁰ Selvitysmenettelyn päätekohta on yhtiön purkaminen.¹⁶¹

OYL 20:7:n mukaan selvitysmenettelyn tarkoituksena on yhtiön varallisuusaseman selvittäminen, tarpeellisen omaisuusmäärän muuttaminen rahaksi, velkojen maksaminen ja ylijäämän suorittaminen osakkeenomistajille tai muille yhtiöjärjestyksen mukaan. Jos selvitystilassa olevan yhtiön varat eivät riitä velkojen maksamiseen, selvitysmiesten on haettava yhtiön asettamista konkurssiin. OYL 20:17:n mukaan yhtiö katsotaan puretuksi, kun selvitysmiehet ovat esittäneet lopputilityksen yhtiökokouksessa.

Selvitysmenettelyssä selvitysmiehet muuttavat varoja rahaksi tarpeellisessa määrin velkojen maksamiseksi. Kun kaikki tiedossa olevat velat on maksettu, omaisuuden jäännös eli säästö jaetaan osakkeenomistajille tai muille, jos yhtiöjärjestys näin määrää. Tämän jälkeen selvitysmiehet antavat lopputilityksen yhtiökokoukselle. Tilitykseen sisältyy kertomus selvitysmiesten hallinnosta ja selostus yhtiön omaisuuden jaosta. Kertomukseen liitetään yhtiön tilinpäätöksiä koskevat asiakirjat selvitystilan ajalta.¹⁶²

EVL 51 d §:n mukaan purkautuvan yhteisön verotuksessa omaisuuden luovutushinnaksi katotaan sen todennäköistä luovutushintaa vastaava määrä. Säännöksen mukaan purkautuvan yhtiön osakkeiden hankintameno ei ole 6.1 §:n 1 kohdassa tarkoitettulle

¹⁶⁰ Immonen 2015, s. 270.

¹⁶¹ Ossa 2017, s. 114.

¹⁶² Ossa 2017, s. 114-115.

yhteisölle purkautuvan yhtiön osakkaana vähennyskelpoinen meno, eikä purkautuvasta yhtiöstä saatu jako-osa luovutushintana veronalaista tuloa, jos osakkeet ovat verovapaasti luovutettavia käyttöomaisuusosakkeita.

Kaikki omaisuus arvostetaan siis purkautuvan yhtiön verotuksessa käypään arvoon toisin kuin sulautumisessa¹⁶³. Ainoastaan omassa toiminnassa kehitettyä liikearvoa sekä erikseen luovutuskelvottomia varallisuuseriä ei arvosteta. Tällöin verotettava tulo kasvaa ”piiloarvojen” verran.¹⁶⁴

Jako-osan saavan osakkeenomistajan verotuksessa purkamista käsitellään vaihtona. Osakkeet katsotaan luovutetuksi jako-osaa vastaan. Osakkaan verotuksessa noudatetaan arvosymmetriaa eli jako-osana saadun omaisuuden hankintamenoksi katsotaan sama käypä arvo kuin yhtiön verotuksessa.¹⁶⁵ Jos jako-osan käypä arvo on suurempi kuin osakkeiden hankintameno, osakkeenomistaja saa purkuvoittoa, joka on verotettava tulo. Vastaavasti, jos jako-osan arvo on pienempi kuin osakkeiden hankintameno tulee purkutappiota.¹⁶⁶

Pääsääntöisesti osakkeenomistajat saavat saman suuruisen jako-osan osaketta kohti. Eri lajiset osakkeet voivat kuitenkin yhtiöjärjestyksen mukaan tuottaa eri suuruisen jako-osan. Kun osakkeenomistaja luovuttaa jako-osana saamansa omaisuuden, hankintamenona on se käypä arvo, johon omaisuus on purkamissa arvostettu.¹⁶⁷

Purkautuvan yhtiön verotuksessa ei noudateta jatkuvuudenperiaatetta. Purkautuminen on uusi saanto, joka katkaisee omistajan luovutusvoiton verotuksessa.¹⁶⁸ Purkautumisessa siirtyvästä kiinteistöstä ja arvopaperista tulee myös maksaa varainsiirtovero normaalein perustein.¹⁶⁹

Purkautumisen selvitysmenettelyssä kaikki varat siten käydään läpi ja kaikki velat maksetaan pois. Tämän jälkeen, jos jäljelle jää varallisuutta jaetaan se osakkeenomistajien kesken. Toisin sanoen yhtiön varallisuus käydään läpi ja realisoidaan. Purkautuminen eroaa siten sulautumisesta ja jakautumisesta siinä, että siinä tosiasiallisesti varat eritellään ja muutetaan todennäköisesti rahaksi, jotta jakaminen olisi

¹⁶³ Immonen 2015, s. 287.

¹⁶⁴ Immonen & Lindgren 2017, s. 397.

¹⁶⁵ Immonen & Lindgren 2017, s. 398. Samoin Ossa 2017, s. 117.

¹⁶⁶ Ossa 2017, s. 118.

¹⁶⁷ Ossa 2017, s. 118.

¹⁶⁸ Immonen & Lindgren 2017, s. 398.

¹⁶⁹ Immonen & Lindgren 2017, s. 402.

helpompaa tai edes mahdollista. Lisäksi purkautumiseen ei sovelleta poikkeavaa verokohtelua, vaan siinä on kyse luovutuksesta ja se myös verotetaan luovutuksena.

Tällä perusteella yleisseuraanto, joka siis eroaa selvitysmenettelystä, tarkoittaa siirtyvien varojen ja velkojen yksilöintiä. Oikeusvaikutusten liittäminen tällaiseen seikkaan vaikuttaa erittäin ongelmalliselta, koska on vaikea ajatella, ettei sulautumisessa oltaisi hyvin perillä siitä, mitä varoja ja velkoja on siirtymässä. Varoista ja veloista on nimittäin tehtävä selvitys sulautumissuunnitelmassa.

4.8 YLEISSEURAANTO

Yleisseuraanto liittyy yritysjärjestelyistä sulautumiseen ja jakautumiseen. Hallituksen esityksessä osakeyhtiölaiksi yleisseuraanto-termillä on katsottu tarkoittavan varojen ja velkojen siirtymistä ilman selvitysmenettelyä, joka puolestaan tarkoittaa sitä, että varoja ja velkoja ei tarvitse erikseen yksilöidä.¹⁷⁰

Tilanne on siten eri verrattuna yhtiön purkautumiseen selvitystilan kautta. Yleisseuraanto koskee myös samalla tavalla tiedossa olevia ja tuntemattomiakin varoja ja velkoja. Myöskään erillisiä maakaaren mukaisia luovutuskirjoja ei esimerkiksi tarvita kiinteistöille, sopimukseen perustuvat oikeudet ja velvoitteet sisältyvät varoihin ja velkoihin, joten erillistä suostumusta sopimuksen siirtymiseen ei tarvita, ellei siitä ole erikseen sovittu.¹⁷¹ Yleisseuraantoon kuuluu myös se, että oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät sellaisinaan vastaanottavalle yhtiölle.¹⁷²

Yleisseuraannossa vastaanottava yhtiö ikään kuin perii sen oikeudellisen aseman, joka sulautuvalla yhtiöllä oli. Immonen huomauttaa, että seuraannon tarkempi sisältö kuitenkin arvioidaan tapauskohtaisesti ottamalla huomioon jokaisen oikeuden tai velvollisuuden luonne. Esimerkiksi sopimusvastuu pääsääntöisesti siirtyy, mutta sulautuvan yhtiön sopimuskumppanilla voi olla oikeus irtisanoa sopimus, vaikka tästä ei olisi erikseen sovittu. Sopimuskumppani voi vedota muuttuneisiin olosuhteisiin tai vaatia sopimuksen kohtuullistamista.¹⁷³ Myrsky ja Malmgrén ovat puolestaan viitanneet yleisseuraantoon sulautumisen osalta seuraavasti: Sulautumisessa tapahtuu

¹⁷⁰ HE 109/2005 vp, s. 161. Samoin myös Airaksinen et al. 2010, s. 377 ja Immonen 2015, s. 211.

¹⁷¹ Immonen 2015, s. 210-211.

¹⁷² Airaksinen et al. 2010, s. 377.

¹⁷³ Immonen 2015, s. 211.

yleisseuraanto, jossa *osakeyhtiö lakkaa olemasta* ja sen varat ja velat siirtyvät sellaisinaan toiselle yhteisölle.¹⁷⁴ Yleisseuraanto pitäisi siis sisällään myös yhtiön purkautumisen.

Yleisseuraannosta puhutaan, kun henkilölle kuuluvat oikeudet siirtyvät sellaisenaan seuraajalle. Yleisseuraanto tapahtuu sulautumisen ohella myös perimyksessä. Yleisseuraannon vastakohta on erityisseuraanto, esimerkiksi esineen myyminen. Voidaan myös puhua yleisseuraantoperiaatteesta. Tällöin tarkoitetaan sitä, että edeltäjän velvollisuudet sitovat yleisseuraannonsaajaa.¹⁷⁵

Nykänen ja Råbinä ovat viitanneet sulautumisen yleisseuraantoluonteeseen erityisten oikeuksien osalta. Heidän mukaansa Sulautumisen yleisseuraantoluonteen vuoksi voitaneen katsoa, ettei sulautuvan yhtiön liikkeeseen laskemien erityisten oikeuksien vaihtamisessa ainakaan ehdoiltaan vastaaviin vastaanottavan yhtiön erityisiin oikeuksiin ole kysymys erityisten oikeuksien luovutuksesta.¹⁷⁶ Tämä tukee oikeuksien ja velvollisuuksien siirtymistä vastaanottajalle ja ikään kuin sulautuvan yhtiön aseman perimistä.

Seuraantoa voidaan jakautumisessa kuvata kunkin yhtiön osittaiseksi yleisseuraannoksi.¹⁷⁷ Kuitenkin jakautumisessa, erityisesti osittaisjakautumisessa, yleisseuraantoluonne ei ole niin selvä kuin sulautumisessa. Osittaisjakautumisessa yleisseuraantoluonne ilmenee lähinnä siinä, että varojen siirtymiseen ei tarvita eri luovutustoimia.¹⁷⁸

Kyläkallioiden ja Irolan mukaan rajanveto yleisseuraannon ja erityisseuraannon välillä ratkeaa jakautumissuunnitelman mukaan. Jos suunnitelmassa yksilöidään siirtyvä omaisuus, on kyseessä erityisseuraanto. Tämä voi käydä osittaisjakautumisen lisäksi myös kokonaisjakautumisessa. Siltä osin kuin siirtyvää omaisuutta ei yksilöidä, on kyseessä yleisseuraanto.¹⁷⁹ Samalla perusteella myös sulautuminen voisi olla erityisseuraanto, jos siirtyvä omaisuus yksilöidään.

Immonen on tulkinut EVL 52 a §:n ”purkautuen selvitysmenettelyttä” viittaavan yhtiöoikeudelliseen seuraantoon, joka eroaa yhtiön purkamiseen kuuluvasta selvitystilamenettelyssä sovellettavasta erityisseuraannosta. Sulautuvan yhtiön varat ja

¹⁷⁴ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 391. Samoin Kyläkallio et al. 2015, s. 447. He korostavat vielä, että varat ja velat siirtyvät lain nojalla.

¹⁷⁵ Kartio 2001, s. 221.

¹⁷⁶ Nykänen ja Råbinä 2013, s. 301.

¹⁷⁷ Immonen & Lindgren 2017, s. 309-310.

¹⁷⁸ HE 109/2005 vp, s. 167.

¹⁷⁹ Kyläkallio et al 2015, s. 546.

velat siirtyvät yhtenä kokonaisuutena ns. yleisseuraantona, vastaanottavalle yhtiölle Erillistä selvitysmenettelyä eli varojen ja velkojen yksilöintiä tarvita. Seuraanto koskee tiedossa olevia ja tuntemattomia omaisuus- ja velkaeriä.¹⁸⁰ EVL:n säännös on siten yhdenmukainen OYL:n säännöksen kanssa. Mähönen ja Villa tulkitsevat yleisseuraantoa suppeammin. Heidän mielestään yleisseuraanto tarkoittaa sulautumiseen liittyen ainoastaan sitä, että sulautuvan yhtiön varat ja velat siirtyvät selvitysmenettelyttä vastaanottavalle yhtiölle, kun sulautumisen täytäntöönpano on rekisteröity.¹⁸¹

Saarisen mukaan yleisseuraannossa yhtiö usein lakkaa olemasta ilman selvitysmenettelyä ja sen varat ja velat siirtyvät sellaisinaan toiselle tai toisille yhtiöille. Lähtökohtana on periaatteessa jatkuvuusperiaatteen noudattaminen. Vastaanottava yhtiö tulee purkautuvan yhtiön sijaan sopimuspuoleksi erilaisiin sopimussuhteisiin.¹⁸² Penttilän mukaan yleisseuraannon takia vastaanottavan yhtiön tulisi saada samanlainen verotusasema kuin sulautuvalla yhtiöllä on ollut.¹⁸³

Vaikka sulautumisessa tapahtuu yleisseuraanto, on se seuraannon luonteesta huolimatta kuitenkin omistajanvaihdos ja voi tämän vuoksi laukaista esimerkiksi yhtiöjärjestyksessä olevan lunastuslausekkeen.¹⁸⁴ Airaksinen, Pulkkinen ja Rasinaho ovat myös samalla kannalla. Heidän mukaansa sulautuvan yhtiön osakkeiden vaihto sulautumisvastikkeeseen ei ole yleisseuraanto. Kyseessä on tavallinen luovutussaanto.¹⁸⁵ Osakeyhtiölakia koskevan HE:n mukaan yleisseuraannolla ei sinällään tarkoiteta sitä, että sulautuvan yhtiön osakkeet muuttuisivat yksilöimättä ja ilman luovutustoimia vastaanottavan yhtiön osakkeiksi. OYL:n sääntely kuitenkin tekee mahdolliseksi sulautumisvastikkeen antamisen ilman osakkeiden merkintää tai muita luovutustoimia.¹⁸⁶

Yleisseuraannolla näytettäisiin siten tarkoitettavan tapahtumaa, jossa ainakin varat ja velat siirtyvät ilman selvitysmenettelyä eli varoja ja velkoja ei tarvitse yksilöidä, eikä erillisiä luovutuskirjoja tarvita. Varat ja velat myös pysyvät samoina, eikä niissä tapahdu muutoksia. Jos varat yksilöidään, seuraanto muuttuisi erityisseuraannoksi. Seuraantoon voidaan myös liittää se, että sulautumisessa yhtiö purkautuu. Osittaisjakautumisessa yhtiö ei kuitenkaan purkaudu ja siinäkin on kyse yleisseuraannosta, joten purkautumista ei siten vaadita. Kannanottoja on myös vahvasti sen puolesta, että yleisseuraanto pitää sisällään

¹⁸⁰ Immonen 2015, s. 238-239.

¹⁸¹ Mähönen & Villa 2012, s. 562.

¹⁸² Saarinen 2016, s. 314-315.

¹⁸³ Penttilä 2016, s. 455.

¹⁸⁴ Immonen 2015, s. 212.

¹⁸⁵ Airaksinen et al. 2010, s. 342-343.

¹⁸⁶ HE 109/2005 vp, s. 162.

yhtiöllä olevien oikeuksien ja vastuiden siirtymisen vastaanottajalle. Vastaanottava yhtiö ikään kuin perii sulautuvan yhtiön aseman.

Tulee kuitenkin ilmeisesti tehdä eroa sen suhteen, keiden välistä luovutusta tarkastellaan. Yleisseuraanto vaikuttaa koskevan yhtiötä, joka luovuttaa varoja ja velkoja sekä yhtiötä joka vastaanottaa niitä. Tässä suhteessa on kyse yleisseuraannosta. Osakkeenomistajan saadessa vastikkeena osakkeita ei ole kyse yleisseuraannosta, vaan tavallisesta saannosta.

Seuraantotyyppin riippuminen siitä, yksilöidääkö siirtyvää varallisuutta vai ei on hiukan ongelmallinen seikka. Toki on totta, että ”siirtyy selvitysmenettelyttä” tarkoittaa sitä, koska selvitysmenettelyssä omaisuus yksilöidään. Kuitenkin ei ole uskottavaa, että yhdessäkään sulautumisessa tai jakautumisessa, vastaanottava yhtiö ei olisi tietoinen nimeksikään siitä, mitä varoja ja velkoja on siirtymässä. Eihän yleensä tavallinen ihminenkään osta niin sanotusti sikaa säkissä.

Yrity maailmassa on vielä suurempi vastuu, koska yhtiön johdon pitäisi toimia huolellisesti ja tavoitella osakkeenomistajille voittoa. Näitä velvollisuuksia rikkoo, selvä ja turha riskinotto. Ristiriita on myös siinä, että sulautumis- ja jakautumissuunnitelmassa pitää OYL:n mukaan olla selvitys siirtyvistä varoista ja veloista. Toki selvityksessä ei välttämättä käy ilmi aivan jokaista siirtyvää esinettä ja oikeutta, mutta vähintään yleiskuva siirtyvän varallisuuden arvosta. Jotta tilintarkastaja ja myöhemmin osakkeenomistajat tilintarkastajan lausunnosta, voisivat arvioida, onko omaisuuden arvo oikea, vaaditaan tietoa omaisuuden lajista ja määrästä.

4.9 JÄRJESTELYIDEN ARVIOINTI

Tarkastelussa huomataan, että sulautuminen ja jakautuminen muistuttavat hyvin paljon toisiaan. Kuitenkin jakautumisessa yhtiö ei välttämättä purkaudu järjestelyn seurauksena toisin kuin sulautumisessa. Näin käy, jos toteutetaan osittaisjakautuminen, eikä kokonaisjakautumista. Tällöin tapahtuma on oikeudelliselta luonteeltaan selvästi vaihto, jossa osakkeenomistaja saa osakkeita vastineeksi osittain jakautuvan yhtiön varallisuudesta ja veloista.

Sulautuminen ja jakautuminen muistuttavat sääntelyltään OYL:n kannalta apporttia. Samoin liiketoimintasiirrosta ja osakevaihdossa on yhtiöoikeudellisesti kysymyksessä osakemerkinnän maksaminen apporttiomaisuudella. Osakkeenomistajan kannalta järjestelyt ovat siten hyvin samanlaisia. Liiketoimintasiirto eroaa kuitenkin muista, koska

siinä toimijana on täysin yhtiö itse, eikä osakkeenomistaja saa suoraan mitään. Yhtiön asema kyllä rinnastuu osakkeenomistajan asemaan vastikkeensaajana.

Osakevaihdosta ja liiketoimintasiirrosta sulautumien ja jakautuminen eroavat siinä, että niistä on erilliset säännökset OYL:ssa. Sulautumiseen ja jakautumiseen kuuluu myös varojen ja velkojen siirtyminen yleisseuraantona, joka perustuu OYL:n ja EVL:n sääntelyyn. Tällaista ei liity osakevaihtoon eikä liiketoimintasiirtoon, jotka ovat erityisseuraantoja.

Sulautumisessa ja jakautumisessa ei tapahdu varsinaista suoritusta siirtyvän yhtiön osakkeenomistajalta vastaanottavalle yhtiölle. Varoja siirtää sulautuva tai jakautuva yhtiö ja se purkautuu¹⁸⁷, kun siirto tapahtuu. Tällöin osakkeenomistajan osakkeet mitätöityvät. Osakkeenomistaja saa kuitenkin vastaanottavalta yhtiöltä sen osakkeita. Suoritus siirtyvän yhtiön osakkeenomistajan ja vastaanottavan yhtiön välillä tapahtuu siten ainoastaan vastaanottavalta yhtiöltä siirtyvän yhtiön osakkeenomistajalle. Kuitenkin annetuista osakkeista puhutaan vastikeosakkeina, eivätkä osakkeet ole lahja vaan vastike siirtyvästä varallisuudesta.

Osakevaihtoa ja liiketoimintasiirtoa ei koske vastaava erityissääntely. Niitä pidetään luovutuksena, joissa osakkeenomistaja tai yhtiö luovuttaa omaisuutta ja saa vastikkeena vastaanottavan yhtiön osakkeita. Suoritukseen vain kohdistetaan poikkeava verotusmenettely, joka on samankaltainen kuin sulautumisessa ja jakautumisessa. Kuitenkin osakevaihtoa ei ole aina pidetty luovutuksena ja sen luovutukseksi säätäminen on liittynyt verosopimusten soveltamiseen.

Jos osakevaihdon tapahtumia verrataan sulautumiseen/kokonaisjakautumiseen, osakkeenomistajan näkökulmasta ne ovat erittäin samanlaiset. Jokaisessa järjestelyssä osakkeenomistaja menettää osakkeensa ja saa vastineena osakkeita yhtiöltä, joka saa osakkeenomistajan omistaman yhtiön tai osuuden siitä. Osakevaihdossa vastaanottavan yhtiön saama omistus hankittavaan yhtiöön on vain välillistä eli se tapahtuu saatujen osakkeiden kautta. Sulautumisessa ja kokonaisjakautumisessa taas omistuksesta varallisuuteen tulee suora, koska yhtiö rakenne purkautuu.

Osittaisjakautuminen ja liiketoimintasiirto taas muistuttavat hyvin paljon toisiaan. Molemmissa siirtyy suoraan yhtiön omistamaa varallisuutta ja velkoja, eikä yhtiö purkaudu. Osittaisjakautumisessa ja liiketoimintasiirrosta ei myöskään tapahdu

¹⁸⁷ Osittaisjakautumisessa yhtiö ei luonnollisesti purkaudu. Ainoastaan kokonaisjakautumisessa.

muutoksia yhtiötasolla. Korkeintaan omaisuutta siirtyy. Ero näiden kahden välillä on taas siinä, että osittaisjakautumisessa vastikkeen saa osakkeenomistaja ja liiketoimintasiirrossa yhtiö itse.

Osakevaihto eroaa muista kolmesta järjestyksessä siinä, että yhtiön omaisuutta ei siirry vaan siirto tapahtuu yhtiön omistajuudessa. Myös sulautumisessa ja kokonaisjakautumisessa yhtiön omistajuus tavallaan vaihtuu osittain, mutta ero on siinä, että yhtiöt tosiasiallisesti purkautuvat, jolloin niitä ei omista enää kukaan.

Sulautuminen ja kokonaisjakautuminen voidaan siten rinnastaa toisiinsa sen osalta, mitä niissä tapahtuu. Vastaavasti osittaisjakautuminen ja liiketoimintasiirto muistuttavat tapahtumana lähes täysin toisiaan. Osakevaihto taas eroaa muista. Suorituksena sulautuminen ja jakautumien rinnastuvat yleisseuraannon takia toisiinsa ja vastaavasti liiketoiminta ja osakevaihto erityisseuraantoluonteensa vuoksi. Osakkeenomistajan kannalta sulautumien, jakautuminen ja osakevaihto taas vastaavat täysin toisiaan. Liiketoimintasiirto puolestaan vaikuttaa osakkeenomistajaan vain välillisesti, koska omistaja ei ole osapuolena järjestyksessä.

5 PÄÄOMANSIJOITUS

5.1 JOHDANTO

Osakeyhtiöoikeudellisesti osakepääomasijoituksessa ja SVOP-rahastosijoituksessa on kyse pääoman sijoittamisesta osakeyhtiöön oman pääoman ehdoin. Tällöin yhtiölle annetaan vastikkeettomasti varoja, jos yhtiö tekee niitä vastaavan vastakirjauksen osakepääomaan tai SVOP-rahastoon. Yhtiö ei tällöin saa varoja korvauksena hyödykkeestä tai suoritteen luovuttamisesta taikka sijoituksen tuottona.¹⁸⁸

On täysin mahdollista, että tietty oikeustoimi on osakeyhtiöoikeudellisesti pääomansijoitus, mutta verotuksessa se voi tulla tulkituksi yhtiön tuloksi tai jopa lahjaksi. Osakeyhtiöoikeudellisesti arvioiden yhtiön omaan pääomaan kirjattavat sijoitukset ilman osakevastiketta ovat taloudelliselta luonteeltaan pääomansijoituksia. Tähän ei vaikuta se, kuka sijoituksen tekee.¹⁸⁹ Pääomansijoitus voi siis määrittäytyä eri tavalla vero-oikeudessa kuin yhtiöoikeudessa. Ratkaisevaa EVL 6 c §:n ja TVL 45 a §:n soveltamisessa on vero-oikeuden kanta, mutta yhtiöoikeudesta voidaan hakea tulkinta-apua.

¹⁸⁸ Immonen et al. 2014, s. 83.

¹⁸⁹ Immonen et al. 2014, s. 83.

Lain soveltamisessa laissa käytettyjä ilmauksia on tarkoitettu käytettävän yleiskielen sisällön mukaisesti. Jos tästä halutaan poiketa, on termi selitettävä laissa.¹⁹⁰ Käsitteitä saman lain sisällä ei välttämättä tulkita yhdenmukaisesti. Verolain yhden säännöksen tulkinnassa voidaan kuitenkin hyödyntää toista verolakia ja muitakin verolainsäädäntö.¹⁹¹ Tämän perusteella on tarpeen tutkia muitakin säännöksiä, joissa käytetään käsitettä pääomansijoitus. Lisäksi on syytä tutkia, onko pääomansijoitukselle löydettävissä tunnusmerkkejä oikeuskäytännöstä tai kirjallisuudesta, joita voitaisiin sitten mahdollisesti hyödyntää EVL 6 c §:n ja TVL 45 a §:n tulkinnassa.

5.2 PÄÄOMANSIJOITUKSIKSI MÄÄRITELLYT SUORITUKSET

Termi pääomansijoitus esiintyy SVOP-rahastosta tehtävän palautuksen verotusta käsittelevien säännösten lisäksi EVL 6.1 §:n 2 kohdassa, EVL 23 a §:ssä ja VSVL 4.4 §:ssä ja 15.4 a §:n 4 kohdassa. EVL 6.1 c §:ssä säädetään vapaan oman pääoman rahastosta tehtävä varojenjako verotettavaksi luovutuksena siltä osin kuin verovelvolliselle palautetaan tämän yhtiöön tekemä *pääomansijoitus*.¹⁹²

Säännöksessä ei määritellä käsitettä sen enempää. Myöskään hallituksen esityksessä (185/2013 vp) ei määritellä tyhjentävästi pääomansijoitusta. Esityksen mukaan pääomansijoituksia olisivat ainakin osakkeista, optioista tai muista erityisistä oikeuksista maksetut merkintähinnat sekä muut oman pääoman sijoitukset. Lisäksi esityksessä huomautetaan, että: ”Säännös ei soveltuisi esimerkiksi yritysjärjestelyissä tai rahastosiirroissa muodostuneiden oman pääoman erien jakoihin.”¹⁹³

Esitöiden perusteella on selvää, että merkintähinnat ovat pääomansijoituksia. Merkintähinnat eivät ole ainoita pääomansijoituksia, koska esityksen perusteluissa viitataan myös ”muihin oman pääoman sijoituksiin”. Näitä muita sijoituksia ei kuitenkaan avata sen enempää. Esitöiden rajaus yritysjärjestelyistä ja rahastosiirroista on tulkinnanvaraisempi. Rajataanko esitöissä yritysjärjestelyt ja rahastosiirrot pois pääomansijoitus-käsitteestä vai ainoastaan säännöksen soveltamisen piiristä.

”Varojenjakoä käsiteltäisiin luovutuksena siltä osin kuin palautettava määrä vastaa yhtiöön tehdyn pääomansijoituksen määrää. Säännöstä voitaisiin soveltaa, jos asiassa esitetään luotettava selvitys siitä, että jaossa saadut varat ovat tällaisia pääomansijoituksia. Kyseeseen tulisivat lähinnä osakkaiden

¹⁹⁰ Määttä 2014, s. 72.

¹⁹¹ Määttä 2014, s. 110-111, 116.

¹⁹² Asiasta säädetään myös TVL 45 a §:ssä, mutta säännökset vastaavat toisiaan, myös esitöiden osalta, joten vain toisen säännöksen käsittely on tarpeen.

¹⁹³ HE 185/2013 vp, s. 46.

maksamat merkintähinnat osakkeista tai optioista taikka muista erityisistä oikeuksista sekä muut oman pääoman sijoitukset. Säännös ei soveltuisi esimerkiksi yritysjärjestelyissä tai rahastosiirroissa muodostuneiden oman pääoman erien jakoihin. Niissä tilanteissa, joissa jaettavien varojen yhteys pääomansijoituksiin jää epäselväksi, varojenjako käsiteltäisiin verotuksessa osinkona.”¹⁹⁴

Teknisesti selitys lähtee siitä, että ensiksi ehto (pääomansijoitus) tuodaan esille. Tämän jälkeen avataan, mitä pääomansijoituksella lähtökohtaisesti tarkoitetaan (merkintähinnat sekä muut sijoitukset). Tämän jälkeen määritetään, mitä sillä ei tarkoiteta (yritysjärjestelyt ja rahastosiirrot). Perustelujen eteneminen on johdonmukaista ja kappaleessa määritellään pääomansijoitusta. Tällä perusteella olisi luontevaa lukea perusteluita siten, että niillä rajataan nimenomaan pääomansijoitus-käsitettä. Tämän puolesta puhuu myös se, että perusteluissa viitataan ”muodostuneiden oman pääoman erien jakoihin”¹⁹⁵, eikä esimerkiksi sijoitusten jakoihin. Yritysjärjestelyt ja rahastosiirrot halutaan siten selvästi erottaa pääomansijoituksista.

Toisen tulkintavaihtoehdon puolesta puhuu ainoastaan perustelujen viittaus suorasti soveltamisalaan: ”Säännös ei soveltuisi...”. Tällöin voitaisiin ajatella, että yritysjärjestelyt ja rahastosiirrot on haluttu sulkea pois soveltamisen piiristä ilman, että otetaan kantaa niiden mahdolliseen luonteeseen pääomansijoituksena. Irrallisena toteamuksena tämä on varsin uskottavaa. Perusteluissa olisi voitu kirjoittaa myös selvästi, etteivät yritysjärjestelyt ja rahastosiirrot ole pääomansijoituksia, jos suoritukset olisi haluttu selvästi rajata pois pääomansijoituksista. Perustelujen tulkitseminen kokonaisuutena ei kuitenkaan tue tätä kantaa. Esitöiden valossa pääomansijoitus voisi siis olla ainakin merkintähinta osakkeista, optioista ja erityisistä oikeuksista, mutta ei yritysjärjestelyssä tai rahastosiirroissa syntyneet.

KHO piti kuitenkin ratkaisussa 2016:103 esitöiden rajausta yritysjärjestelyistä riittämättömänä, eikä se voinut estää säännösten soveltamista yritysjärjestelyissä tehtyihin merkintöihin. Joten esitöiden rajaukselle ei tule antaa kovin suurta merkitystä pääomansijoituksen määrittämisessä.

EVL 6.1 §:n 2 kohdan mukaan veronalaista tuloa eivät ole yhteisön osake- tai osuuspääomana ja muuna *pääomansijoituksena* saamat erät mukaan lukien osakeyhtiön omien osakkeiden luovutuksesta saamat vastikkeet. Hallituksen esityksessä, jossa pykälä

¹⁹⁴ HE 185/2013 vp, s. 46.

¹⁹⁵ kursivointi tässä.

alun perin säädettiin, ei kuitenkaan mainita mitään tarkentavia määreitä pääomansijoitukselle.¹⁹⁶

Säännöksestä on kuitenkin tulkittavissa, että osake- tai osuuspääomana suoritetut erät ovat varmasti pääomansijoituksia. Tämä on selvää, koska säännöksen vertaus ”muuna pääomansijoituksena” vertaa itseään osake- tai osuuspääomaan. Myös omien osakkeiden luovutuksesta saadut vastikkeet tulee rinnastaa pääomansijoituksiksi samasta syystä. Näille erille yhteistä on se, että osakeyhtiö tai osuuskunta saa lisää omaisuutta, mutta vastineeksi luovuttaja saa omistusta. Tämä tukee EVL 6 c §:stä ja sen esitöistä saatua tulkintaa ja tuo lisänä omien osakkeiden luovutukset.

Pääomansijoitus-termiä käytetään myös EVL 23 a §:ssä. Siinä säädellään valtion tai valtion vakuutusrahaston tekemälle *pääomansijoituksella* maksetun koron jaksotuksesta. Pykälässä viitataan EVL 18.1 §:n 4 kohtaan, jonka mukaan talletuspankkien toiminnasta annetun lain (1268/1990) 24 a §:ssä tarkoitetun pääomasijoituksen korko, joka on maksettu valtiolle tai valtion vakuutusrahastolle, on vähennyskelpoinen meno.

Talletuspankkien toiminnasta annetun lain 24 a §:ssä säädettiin pankin ensisijaiseksi pääomaksi myös pääomasijoitukset, jotka täyttivät tietyt ehdot. Laissa käytettiin nimenomaan muotoa pääomasijoitus, eikä pääomansijoitus, mutta ero ei vaikuta merkittävältä. Ehtoina pääomasijoituksille oli, että 1) niille ei saanut asettaa vakuutta, eikä niitä voinut irtisanoa, 2) ne voitiin maksaa takaisin vain pankkitarkastusviraston luvalla ja pankin vakavaraisuus ei saanut laskea alle tietyn rajan, 3) sijoituksille saatiin maksaa korkoa vain voitonjakokelpoisten varojen sallimissa rajoissa ja 4) pankin purkautuessa tai konkurssissa sijoitusten pääomalla ja maksamattomalla korolla on huonompi etuoikeus kuin pankin muilla sitoumuksilla mutta parempi oikeus kuin osakkeilla, osuuksilla, sijoitusosuuksilla tai kantarahasto-osuuksilla. Hallituksen esityksestä 116/1992 vp, joka koski kyseistä säännöstä ei ole luettavissa pääomasijoitukselle tarkempaa määritelmää.¹⁹⁷

Säännöksen kriteereistä olisi tulkittavissa tavalliseen osakeyhtiöön tehtävän pääomasijoituksen kriteeriksi se, että sijoituksen tekijä ei voi irtisanoa sijoitustaan. Eli sijoittaja ei voi yhtiötä velvoittavasti vaatia takaisinmaksua. Jos sijoittaja voisi vaatia takaisinmaksua, kyseessä voitaisiin hyvin helposti katsoa olevan laina, eikä pääomasijoitus. Lainaa ei vain olisi määritelty ja laina olisi maksettava takaisin

¹⁹⁶ HE 172/1967 vp, s. 6.

¹⁹⁷ HE 116/1992 vp.

vaadittaessa. Toisaalta, jos pääomansijoitus mielletään omaisuuseräksi, joka annetaan yhtiön käyttöön ja jonka yhtiö voi halutessaan palauttaa, olisi pääomansijoitus analogisesti hyvin lähellä lainaa, jolle ei ole määritelty laina-aikaa ja jota velkoja ei voi eräännyttää.

Myös 3. kohdan vaatimus sopii pääomansijoitukseen, koska yhtiö voi palauttaa sijoitusta vain, jos sillä on voitonjakokelpoisia varoja. Muut kohdat eivät sovellu, koska ne koskevat. 4. kohdan vaatimus ei sovellu, koska osakeyhtiön purkautuessa ja konkurssissa velat maksetaan ensiksi ja jäljelle jäänyt omaisuus jaetaan osakkeenomistajien kesken. Sijoituksen tekijällä ei siten ole velkojan oikeuksia, koska kyseessä ei ole velka, eikä oikeutta jako-osuuteen, jos hänellä ei ole osakkeita. Asian voisi toteuttaa, mutta se edellyttäisi sopimusta, eikä sitä tällöin voida pitää pääomansijoituksen vaatimana kriteerinä.

Laki talletuspankkien toiminnasta (1268/1990) on kuitenkin jo kumottu ja sen korvaajassa luottolaitostoiminnasta annetussa laissa (610/2014) ei ole vastaavaa säännöstä. Sen 12:9:ssä määritellään sidottu ja vapaa oma pääoma. Säännöksessä ei kuitenkaan puhuta mitään pääomansijoituksista. Tästä syystä kyseinen lainkohta toimii lähinnä tukevana seikka sille, että pääomansijoitukselta vaaditaan pysyvyyttä.

VSVL 4.4 §:ssä ja 15.4 a §:n 4 kohdassa käytetään niin ikään termiä pääoman sijoitus¹⁹⁸. Termiä ei kuitenkaan avata laissa, eikä säännöksiä koskevissa hallituksen esityksissä sen enempää.¹⁹⁹ Valtiovarainvaliokunnan mietinnössäkään ei tuoda termille lisäsisältöä.²⁰⁰

Myös oikeuskirjallisuudessa pääomansijoituksena on pidetty osakkeista, optioista ja erityisistä oikeuksista maksettuja merkintähintoja. Väliä ei ole, onko maksu suoritettu rahana, apporttina tai kuittaamalla vastasaaminen. Olennaista on, että varat suoritetaan osakeannin perusteella yhtiölle.²⁰¹ Myös osakemerkintään liittyviä SVOP-rahastoon kirjattuja eriä, SVOP-rahastoon tehtyjä vastikkeettomia sijoituksia²⁰², on pidetty pääomansijoituksina, vaikka ne kirjataankin vapaaseen omaan pääomaan. Silloinkin, kun sijoitus tehdään osakeomistuksesta poikkeavassa suhteessa tai sijoituksen tekee vain esimerkiksi enemmistöosakkeenomistaja. Kyseessä ei voi olla tulo, ellei sijoitusta voida

¹⁹⁸ Laissa käytetään nimenomaan pääoman sijoitus käsitettä, mutta esitöissä pääomansijoitus-käsitettä.

¹⁹⁹ HE 121/1996 vp, s. 17 ja HE 59/2007 vp, s. 20.

²⁰⁰ VaVM 9/2007 vp, s. 6.

²⁰¹ Mähönen & Villa 2009 s. 401. Ks. myös Blomqvist & Malmivaara 2016, s. 88.

²⁰² Ks. myös Mattila 2013, s. 94.

katsoa vastikkeeksi yhtiöltä saaduista palveluista tai muista suoritteista.²⁰³ Myös sijoitus sivulliselta on mahdollinen.²⁰⁴

Pääomansijoituksena on pidetty myös emissiovoittoa eli osakemerkinnässä osakkeesta perityn hinnan ja osakkeen nimellisarvon erotusta. Osakkailta erikseen kannetut rahastosuoritukset ovat niin ikään pääomansijoituksia, kunhan ne eivät ole vastikkeita yhtiön suoritteista²⁰⁵. Myös velan muuntamista sijoitukseksi SVOP-rahastoon, on pidetty pääomansijoituksena.²⁰⁶

Pääomansijoituksina ei ole pidetty voittovarojen tai niistä muodostettujen rahastojen siirtoja SVOP-rahastoon. Jos SVOP-rahastoon siirretään varoja rahastosta, johon on kirjattu osakkeenomistajien pääomansijoituksia, niiden luonne säilyy pääomansijoituksena, mutta tekoajankohta ei muutu.²⁰⁷

Pääomansijoituksia ovat siis ehdottomasti osakepääomana suoritettut erät eli osakemerkinnät ja yhtiön omien osakkeiden luovutuksesta saadut vastikkeet. Myös velan muuntaminen ja suora sijoitus SVOP-rahastoon ovat pääomansijoituksia. Pääomansijoitukset eivät ole tuloa ja ne eroavat suoritteista, jotka ovat, siinä, että niiden tekijä ei saa vastikkeeksi hyödykettä, palvelua tai muuta vastaavaa suoritusta. Pääomansijoitukselta voidaan vaatia tiettyä pysyvyyttä ja tässä se rinnastuu selvästi osakemerkintään. Sijoituksen tekijä ei voi vaatia sitä yhtiötä sitovasti takaisin. Pääomansijoitus edellyttää myös, että se kirjataan omaan pääomaan. Yritysjärjestelyt ja rahastosiirrot eivät olisi pääomansijoituksia eivätkä siirrot voittovaroista.

5.3 PÄÄOMASIJOTUKSEN TUNNUSMERKIT

Yleisinä tunnusmerkkeinä oman pääoman ehtoiselle sijoitukselle on oikeuskirjallisuudessa esitetty seuraavia piirteitä:

- 1) sijoituksen tekee yritystä jo aikaisemminkin omistanut taho tai sijoituksen myötä tuleva uusi omistaja,
- 2) sijoitus tehdään ilman varsinaista ja välitöntä vastasuoritusta,
- 3) sijoitus tuo oikeuden osallistua yrityksessä päätöksentekoon

²⁰³ Andersson & Penttilä 2014, s. 160-162.

²⁰⁴ Mähönen & Villa 2009 s. 408.

²⁰⁵ Ks. myös Andersson et al. 2016, s. 121. Suorite ei ole tuloa, jos se ei ole vastiketta jostakin suoritteesta, vaan esimerkiksi osakkeenomistajan maksama pääomansiirto tai -sijoitus.

²⁰⁶ Andersson & Penttilä 2014, s. 160-162. Velan muuntamisesta ks. myös Penttilä 2016, s. 457 ja Mattila 2016, s. 108. Yleisesti sijoituksista ks. Mähönen & Villa 2009 s. 401-408.

²⁰⁷ Penttilä 2016, s. 457.

- 4) sijoitus tuo oikeuden saada yrityksestä voitto-osuus ja
- 5) sijoitusta ei voida vaatia takaisin yritystoiminnan jatkuessa paitsi poikkeustapauksissa.²⁰⁸

Oikeuskäytännöstä pääomansijoitus-termiä on käsitelty EVL 6 §:n soveltamiseen liittyen. Ratkaisussa KHO 2003:19 oli kyse omien osakkeiden myynnin käsittelemisen rajanvedosta. A Oyj oli omistanut omia osakkeitaan, jotka se oli saanut haltuunsa fuusiossa X Oy:n kanssa. A Oyj oli myynyt osakkeitaan voitollisesti ja kysymyksenäni oli, onko myynnistä saatu voitto EVL 6 §:n mukainen pääomansijoitus. Helsingin HAO antoi määritelmän pääomansijoituksille käsitellessään asiaa. Sen mukaan pääomansijoituksina voitiin pitää 1) omistajien sijoituksia, jotka 2) suoritetaan osakepääoman tavoin 3) ilman välitöntä ja suoranaista vastasuoritusta ja jotka ovat 4) pysyviä ja 5) lopullisia. Suoritukset tehdään myös 6) yleensä tasa-arvoisten perusteiden mukaisesti. KHO ei itse lausu pääomansijoituksen määritelmästä mitään perusteluissaan. Sen mukaan omien osakkeiden myyntivoitto tulee katsoa EVL 6.1 §:n 2 kohdan tarkoittamaksi pääomansijoitukseksi.

KHO 2006:29 käytti rajanvetoa tulon ja pääomansijoituksen välillä. Tapauksessa yhtiö B AB aikoi suorittaa tytäryhtiölleen A Oyj:lle vastikkeettoman ja ehdottoman aktieägartillskott-nimisen erän, jotta tytäryhtiön oman pääoman tilanne paranisi ja jotta se voisi maksaa konsernin sisäisiä korollisia velkoja. A Oyj:ssä suoritus kirjattiin vapaaseen omaan pääomaan. KVL oli ratkaissut asian verovelvollisen hyväksi ja katsonut, että kyseessä ei ollut veronalaista tuloa vaan EVL 6.1 §:n 2 kohdan mukainen pääomansijoitus. Veroasiamies kuitenkin valitti ratkaisusta. KHO hylkäsi tämän valituksen ja viittasi perusteluissaan KVL:n antamiin perusteluihin. KVL perusteli ratkaisuaan sillä, että A Oyj oli B AB:n täysin omistama tytäryhtiö, B AB:n suoritus oli täysin vastikkeeton ja suoritus kirjattiin A Oyj:ssä vapaaseen pääomaan ja B AB:ssä suoritus käsiteltiin osakkeiden hankintamenon lisäyksenä. KVL:n mukaan suoritusta on käsiteltävä verotuksessa pääomansijoituksena, jos a) suoritus tehdään ilman välitöntä vastasuoritusta, eikä b) se vaikuta kohteen tulokseen, c) suoritus on tarkoitettu pysyväksi pääomansijoitukseksi, d) suoritus lisää tekijän omistamien osakkeiden hankintamenoa ja e) suoritus kirjataan suoraan kohteen taseen oman pääoman erään.

Koska KHO viittaa KVL:n perusteluihin, jossa määritelmä sanotaan, voidaan tulkita, että KHO myös itse hyväksyy määritelmän käyttökelpoisena. Huomion arvoista on se, että

²⁰⁸ Mattila 2013, s. 94.

KVL korostaa kriteerien olevan luonteenomaisia verotuksessa. Tästä voidaan päätellä, että pääomansijoitukselta ei edellytetä välttämättä kaikkien kriteerien täyttymistä. Toisaalta ratkaisussa 2003:19, Helsingin hallinto-oikeus ei mainitse tällaista lievennystä, vaan listaa kriteerit ehdottomana listana.

Tapauksessa KHO 2007:43 oli käsillä vastaavanlainen tilanne kuin ratkaisussa 2003:19. Siinä X Oy oli tehnyt ensiksi suunnatun maksuttoman osakeannin itselleen ja tämän jälkeen luovuttanut osakkeita. Ratkaistavana oli, ovatko X Oy:n osakkeiden luovutuksesta saamat suoritukset EVL 6 §:ssä tarkoitettuja pääomansijoituksia. KVL antaa perusteluissaan saman määritelmän pääomansijoitukselle, kuin tapauksessa KHO 2003:19 HAO antoi. KHO ei itse lausunut tässäkin tapauksessa pääomansijoituksesta mitään, mutta hylkäsi valituksen viitaten KVL:n päätöksen perusteluihin.

Pääomansijoituksen tunnusmerkkeinä voidaan siis pitää seuraavia seikkoja: 1) sijoituksen tekee yrityksen omistaja tai omistajaksi tuleva, 2) se tehdään ilman varsinaista ja välitöntä vastasuoritusta 3) on pysyvä ja lopullinen 4) ja suoritetaan tasa-arvoisin perustein. Nämä tunnusmerkit on esitetty oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudesta. Seuraavat tunnusmerkit ovat löydettävissä ainoastaan oikeuskäytännöstä: sijoitus 5) tehdään osakepääoman tavoin, 6) se ei vaikuta kohteen tulokseen, 7) kirjataan suoraan kohteen taseen omaan pääomaan ja 8) se lisää tekijän omistamien osakkeiden hankintamenoa. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty kolmen ensimmäisen kohdan lisäksi myös, että sijoituksen pitäisi tuoda 9) oikeus osallistua yrityksen päätöksentekoon ja 10) oikeus saada voitto-osuus yrityksestä. Nämä vaatimuksen voidaan jakaa sijoituksen tekijää koskeviin, sen luonnetta käsitteleviin ja sijoituksen edellytyksiin sekä vaikutuksiin.

5.4 SJOITUKSEN TEKIJÄ

Pääomansijoitukselta on oikeuskäytännössä ja kirjallisuudessa vaadittu, että suorituksen tekijä olisi osakkeenomistaja tai tästä tulisi omistaja. Vastakkaisesti on esitetty, että sijoituksen voi myös tehdä taho, joka ei ole osakkeenomistaja ja josta ei tule sellaista suorituksen johdosta.²⁰⁹ Kysymyksessä on kuitenkin todennäköisesti pääomansijoitus, jos osakas tai muu intressiyhteydessä oleva suorittaa yhteisölle jotain saamatta siitä mitään vastasuoritusta.²¹⁰

Kukkonen ja Walden ovat esittäneet, että verovapaiksi pääomansijoituksiksi voidaan katsoa vain sellaiset erät, joiden vastikkeena on uutta omistusta yrityksestä tai aiemman

²⁰⁹ Mattila 2016, s. 108. Ks. myös Immonen et al. 2014, s. 83 ja Immonen 2014 s. 143.

²¹⁰ Penttilä 2016, s. 456.

omistuksen ylläpitämistä. Kuitenkin he myöntävät, että SVOP-rahastoon voidaan merkitä myös eriä, joiden vastikkeena ei luovuteta omistusta. Tällaiset erät ovat myös verovapaita pääomansijoituksia, ellei maksu ole vastiketta suoritteesta.²¹¹ Suorituksen tekijän asemalla voi siten olla jotain merkitystä, mutta se ei välttämättä ole ehdoton vaatimus.

Kun selvitetään, onko jokin erä pääomansijoitus, lähtökohtana voidaan pitää tyypilliseen pääomansijoitusmuotoon, osakepääomaan, liittyviä piirteitä.²¹² Ei ole epäselvyyttä, että osakkeista, optioista ja muista erityisistä oikeuksista maksetut merkintähinnat eivät olisi pääomansijoituksia. Tällöin pääomansijoituksiksi leimataan ne omistajien sijoitukset, jotka osakepääoman tavoin suoritetaan yleensä tasa-arvoisten perusteiden mukaisesti ja ilman välitöntä ja suoranaista vastasuoritusta ja jotka ovat pysyviä ja lopullisia.²¹³ Osakkeenomistajan tekemänä vastikkeetonta pääomansijoitusta on pidettävä EVL 6.1 §:n 2 kohdassa tarkoitettuna verovapaana pääomansijoituksena. Kysymyksessä on tällöin osakkeenomistajan tekemä jälkipreemio. Osakkeenomistaja ikään kuin täydentää osakkeesta maksettua merkintähintaa.²¹⁴

Vanhemmassa oikeuskäytännössä on katsottu, että jos osakas tekee yhtiön kanssa alihintaisen kaupan, on tästä syntynyt etu katsottu vaihtelevasti pääomansijoitukseksi tai lahjaksi. Ratkaisussa KHO 1980-B-II-623 etu oli verotettu lahjana. Ratkaisuissa KHO 1987-B-635 ja 1988-B-593 edun oli puolestaan katsottu olevan pääomansijoitus. Ratkaisusta KHO 1980-B-II-540 on puolestaan luettavissa, että jos rahastoitavan suorituksen tekijä ei ole osakkeenomistaja on kyseessä yhtiön tulo eikä pääomansijoitus. Samaan lopputulokseen päädyttiin ratkaisussa KHO 1984-B-II-523. Ratkaisuselosteissa ei kuitenkaan perustella, miten lopputuloksiin on päädytty. Kuitenkin ratkaisuista on tehtävissä huomio, että osakkeenomistajan asemalla voi olla vaikutusta siihen, katsotaanko erä pääomansijoitukseksi vai joksikin muuksi.

Vakiintuneesti vain osakkeenomistajan tekemiä sijoituksia on verotettu pääomansijoituksina ja linkki sijoituksen ja osakkeiden hankintamenon välillä on ollut vahva. Sivullisen tekemä sijoitus ei kasvata kenenkään osakkeenomistajan hankintamenoa. Tällöin sivullisen tekemä sijoitus voi olla yhtiölle pääomansijoitus, tuloa tai lahjaa. Lahja tulee kuitenkin kysymykseen yleensä vain lähipiirissä, jossa sukulainen tekee sijoituksen läheisen yritykseen. Tällöin sijoitukseen voidaan liittää

²¹¹ Kukkonen & Walden 2015, II osa luku 3.2.1.

²¹² Andersson & Penttilä 2014, s. 160.

²¹³ Penttilä 2016, s. 457.

²¹⁴ Immonen et al. 2014, s. 84.

lahjoitustarkoitus. Toisilleen vieraiden tahojen välillä tällaista tarkoitusta ei ole, joten ratkaisu tulee tehdä pääomansijoituksen ja tulon välillä.²¹⁵

Tulo on vastiketta suoritteesta. Pääomansijoitus puolestaan edellyttää, että siitä ei saada mitään vastiketta. Tämän perusteella suorituksen tekijän omistaja-aseamalla on tulkintaa helpottava vaikutus, mutta se ei ole ehdoton vaatimus. Sijoituksen tekijä voi olla muukin taho kuin omistaja tai omistajaksi tuleva, mutta osakkeenomistajan tekemä vastikkeeton suoritus vaatii ehkä vähemmän näyttöä.

5.5 SJOITUKSEN LUONNE

Kun tyypillisenä pääomansijoituksen muotona voidaan pitää osakepääomaa, tarkastellaan, minkä ehtoinen suoritus on kyseessä. Osakepääoma suoritetaan ilman varsinaista ja välitöntä vastasuoritusta. Osakekirja toimii eräänlaisena todisteena suorituksesta. Osakepääomaa ei voida vaatia takaisin yhteisön toiminnan jatkuessa, paitsi eräissä erikseen säännellyissä poikkeuksissa. Kun yhteisön toiminta päättyy, yhteisön jäljellä olevat varat jaetaan jako-osana osakkaille.²¹⁶ Osake ei siten sinällään ole vastiketta pääomansijoituksesta vaan eräänlainen kuitti. Toisaalta osakkeesta seuraa tiettyjä oikeuksia, joten se ei ole pelkkä todiste suorituksesta. Sitä voidaan siten pitää ainoana sallittuna pääomansijoituksesta saatavana vastasuorituksena.

Jos pääomansijoitusta verrataan tuloon, huomataan ratkaisevia eroja. Tulo on vastiketta yrityksen luovuttamasta suoritteesta ja yrityksen kannalta lopullinen. Pääomansijoitus taas on saatu vastikkeetta ja se on mahdollisesti tarkoitus palauttaa sijoittajalle vasta yritystoiminnan loppuessa. Sillä mihin tarkoitukseen pääomansijoitus on yrityksessä tarkoitettu, ei pitäisi vaikuttaa verotukselliseen arviointiin. Pääomansijoitusta ei voida pitää lahjana²¹⁷ Suorituksen vastikkeettomuus on viite siitä, että kyseessä on mahdollisesti pääomansijoitus.²¹⁸ Pääomansijoitus eroaa tulosta myös siinä, että siihen liittyy palautusvelvollisuus toisinkuin tuloon. Suoritus on sitä lähempänä tuloa mitä enemmän siinä on merkkejä siitä, että se on korvausta jostain tietystä suoritteesta.²¹⁹

Sijoituksen pysyvyys viittaa siihen, että sitä ei saada ulos yhtiöstä. Pääomasijoitusten luonne ei kuitenkaan ole elinkeinotoiminnan harjoittamiskokonaisuuden kannalta lopullinen ja ehdoton ansainta. Sijoitukset ovat luonteeltaan tilapäisiä ja tavanomaisesti

²¹⁵ Immonen 2015, s. 143.

²¹⁶ Andersson & Penttilä 2014, s. 158.

²¹⁷ Mattila 2013, s. 93-94.

²¹⁸ Penttilä 2016, s. 456.

²¹⁹ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 152.

palautusvelvollisuuden piirissä, joko lyhyellä tai pitkällä aikavälillä. Oman pääoman erät tulee palauttaa sijoittajilleen viimeistään liiketoiminnan päätyttyä.²²⁰ Toisaalta sijoitukseen ei saa sopia mitään varojen maksamisesta takaisin.²²¹

Lopullisuus ei kuitenkaan ole pääomansijoituksen ehdoton tunnusmerkki. Esimerkiksi selvitystilan tai konkurssin välttämiseksi saadut niin sanotut ehdolliset osakassuoritukset ovat joko pääomansijoitusta tai lainaa. Saatujen varojen käyttötarkoitus ei määrää, katsotaanko jokin erä pääomansijoitukseksi, koska käyttötarkoitus ei määrää jotain erää osakepääomaksi.²²²

Vanhemmasta oikeuskäytännöstä ratkaisusta KHO 1975-B-II-564, on pääteltävissä, että suoritus on pääomansijoitus eikä lainaa, jos suoritukselle ei ole selvitetty takaisinmaksuehtoja. Ratkaisusta KHO 1979-B-II-515 on puolestaan tulkittavissa, että kyseessä on pääomansijoitus eikä laina, kun suorituksen tekijä on sitoutunut pitämään suorituksensa yhtiössä tai suoritus perustuu yhtiöjärjestykseen. Pysyvyys ei siten tarkoita ehdotonta lopullisuutta vaan sijoituskin voidaan palauttaa. Sillä haetaan sitä, että sijoituksen palauttamisesta ei saada sopia enakkoon, jolloin se muistuttaisi lainaa. Sijoitusta ei myöskään voida vaatia takaisin. Suoritukselta edellytetään lisäksi tiettyä vastikkeettomuutta, jotta se voisi olla pääomansijoitus. Vastikkeena voidaan antaa vain osakkeita.

Edellytyksiä osakepääoman ja tasa-arvoisin perustein suorittamisesta ei ole käsitelty enempää oikeuskäytännössä eikä -kirjallisuudessa. Vaatimus, että suoritus tulee tehdä osakepääoman tavoin viittaa luultavasti siihen, että suorituksen tulee muistuttaa osakemerkintää tai sijoitusta osakepääomaan. Tällöin muut edellytykset kumpuavat tästä, kuten se, että suoritus olisi kirjattava omaan pääomaan, ei saada antaa vastiketta paitsi osakkeita, ei vaikuta tulokseen. Ehdolla voitaisiin tarkoittaa myös yhtiön noudattamaa menettelyä. Tällöin suoritusta tulisi valmistella samalla tavalla kuin osakemerkintä tai apportimerkintä. Näin raskaita menettelyitä ei kuitenkaan ole perusteltua käyttää, ellei luovuteta osakkeita, koska siirtyvät varat eivät muuten tuota saajalle oikeuksia yhtiöön nähden. Jos sijoitus suoritetaan apporttiomaisuudella, sen arvostaminen vastaavin perustein kuin osakemerkinnässä on kuitenkin paikallaan, jotta sijoitus kirjataan oikean suuruisena.

²²⁰ Kukkonen & Walden, 2014, II osa 3.2.1.

²²¹ Immonen 2015, s. 143.

²²² Andersson & Penttilä 2014, s. 160.

Suorituksen tekemisellä tasa-arvoisin perustein voitaisiin tarkoittaa, että sijoituksia ja niiden tekijöitä on kohdeltava yhdenmukaisesti. Tällöin esimerkiksi sijoitettu varallisuus tulisi arvostaa yhdenmukaisesti. Edellytys vaikuttaa kuitenkin vieraalta, jos mietitään muita sijoittajia kuin osakkeenomistajia. Osakkeenomistajien yhdenvertaisuutta suojataan OYL:n säännöksin, miksi muiden oikeuksia pitäisi suojata pääomansijoitus-termin sisällöllä. Toiseksi edellytyksellä voitaisiin tarkoittaa sitä, että jos tietynlainen suoritus käsitellään yhtiössä pääomansijoituksena, myös vastaava suoritus on käsiteltävä. Yhtiöltä vaadittaisiin tällöin johdonmukaisuutta, mikä vaikuttaa järkevältä. Tällöin yhtiö ei voisi vapaasti aina valita, minkä tyyppinen sen saama suoritus on tai se voisi tehdä sen vain kerran.

5.6 SJOITUKSEN EDELLYTYKSET JA VAIKUTUKSET

Pääomansijoitukselta on edellytetty sen kirjaamista omaan pääomaan ja, että sijoituksen seurauksena osakkeiden hankintameno kasvaa. Lisäksi on esitetty, että sijoituksen pitäisi tuoda oikeus osallistua päätöksentekoon ja tuoda voitto-osuus yhtiöstä.

Pääomansijoitukset ovat kirjanpidossa rahoitustapahtumia ja merkitään kirjanpitoon varsinaisen luonteensa mukaisesti. EVL:n verotus perustuu pitkälti kirjanpidon antamaan informaatioon. Kirjanpidossa tehtävillä ratkaisuilla on suora vaikutus myös verotukseen. Asunto-osakeyhtiöissä ja muissa keskinäisissä kiinteistöyhtiöissä rahastosuoritusten verotuksellinen luonne tulona tai pääomansijoituksena ratkeaa pääsääntöisesti sen perusteella, onko erä kirjanpidossa rahastoitu pääomansijoitus vai tuloutettu tulona.²²³

Ratkaisussa KHO:1995-B-570 määriteltiin pääomansijoitukseksi suoritukset, jotka kirjattiin omien pääomien lisäyksiksi. Myrsky ja Svensk ovat käsitellessään konserniavustuslain 2 §:n mukaista konserniavustusta tehneet pääomansijoitusta koskevan kannanoton. Konserniavustus on toiselle osakeyhtiölle tai osuuskunnalle liiketoimintaa varten muuna kuin pääomansijoituksena suoritettu avustus. He ovat sitä mieltä, että konserniavustus ei voi olla erä, jota on kirjanpidossa käsitelty pääomatileillä, koska tällöin se saa pääomasijoituksen luonteen.²²⁴ EVL 6 c § ja TVL 45 a § koskevat myös nimenomaan pääomansijoituksen palautusta vapaan oman pääoman rahastosta.

Näillä perusteilla pääomansijoitukselta voitaisiin siten edellyttää sen kirjaamista omaan pääomaan. Kirjanpidollinen kohtelu voi olla ratkaiseva tekijä kuten asunto-

²²³ Mattila 2013, s. 94. Samoin Kukkonen & Walden, 2014, II osa luku 3.2.1.

²²⁴ Myrsky & Svensk 2016, s. 249.

osakeyhtiöiden kohdalla on käynyt. Tämän takia vaikuttaa johdon mukaiselta vaatia, että suoritus on kirjattava omaan pääomaan, jotta se voi olla pääomansijoitus.

Sijoitus lisää yhtiön varallisuutta tai vähentää yhtiön velkoja, jos sijoitus tehdään velan konvertointina SVOP-rahastoon. Osakemerkinnän yhteydessä SVOP-rahastoon kirjattu osa merkintähinnasta muodostuu osaksi yhtiön osakkeen hankintameno. Saman periaatteen tulee koskea myös tilanteita, joissa osakas tekee sijoituksen ilman samanaikaista osakemerkintää. Toki, jos sijoituksen tekee taho, joka ei ole yhtiön osakas sijoitus ei luonnollisesti kartuta osakkeiden hankintamenoa. Jos tällaisesta tahosta kuitenkin tulee osakkeenomistaja myöhemmin, tulisi sijoitus lukea hankintamenon osaksi.²²⁵

Ei ole väliä syntyykö suorituksesta veronalaista tuloa tai lykätäänkö tulon verotusta ja pysyykö hankintameno muuttumattomana. Jos verovelvollinen sijoittaa rahaa pääomansijoituksena, tuloa ei realisoidu. Myös tavallisessa apporttisijoituksessa sijoituksen tehneelle ei välttämättä realisoidu tuloa. Jos apporttina on esimerkiksi käyttöomaisuusosakkeita tai vakituinen asunto. Pääomansijoitus ei siten ole riippuvainen siitä, realisoituuko sijoituksen tehneelle tekohekkellä veronalaista tuloa vai ei.²²⁶ Merkitystä ei ole sillä, miten saatu pääomansijoitus käytetään.²²⁷

Jos suoritettu tulo katsotaan saajansa verovapaaksi pääomasijoitukseksi, pitää sama erä vastaavasti käsitellä maksajansa hankintamenona eli erää ei voida vähentää vuosikuluna. Oman pääoman ehtoinen sijoitus pitää ensisijaisesti aktivoida kyseisen omistuksen hankintamenoksi.²²⁸

Pääomansijoituksen pitäisi siis lisätä osakkeen hankintamenoa. Kuitenkin, jos sijoituksen tekijällä ei ole kohteena olevan yhtiön osakkeita näin ei voi tapahtua. On myös esitetty, että ei ole väliä muuttuuko osakkeiden hankintameno sijoituksen seurauksena. Hankintamenon lisäys sijoituksen tekemisellä liittyy suorituksen saajan verovapauteen. Jos suoritus on verovapaa saajalla, ei se voi samalla olla kulu tekijälleen. Verovapaus ei voi kuitenkaan vaatia, että suoritus lisäisi tekijänsä hankintamenoa, jos tekijällä ei ole hankintamenoa, joka voisi kasvaa. Jos tekijällä taas on osakkeita, voitaisiin edellyttää hankintamenon muutosta.

²²⁵ Mattila 2016, s. 108.

²²⁶ Penttilä 2016, s. 459.

²²⁷ Kukkonen & Walden 2014, II osa luku 3.2.1.

²²⁸ Kukkonen & Walden, 2014, II osa luku 3.2.1.

Oikeuskäytännössä on edellytetty myös, että suoritus ei saa vaikuttaa kohteen tulokseen. Edellytykselle ei kuitenkaan löydy sitä tukevia kannanottoja kirjallisuudesta. Sillä on ehkä haluttu tehdä ero konserniavustukseen, joka on tekijän vähennyskelpoinen meno ja saajansa veronalainen tulo. Konserniavustuslain (1986/825) 2 §:n mukaan konserniavustuksella tarkoitetaan muuta kuin pääomansijoituksena suoritettua avustusta. Jos tyypillisenä pääomansijoituksena pidetään osakepääomaa, niin pääomansijoitukselta voidaan edellyttää sitä, että suoritus ei vaikuta kohteen tuloon. Koska sijoitus kirjataan suoraan kohteen omaan pääomaan, ei se vaikuta sen tulokseen. Edellytyksellä on voitu myös hakea sitä, että kyseessä ei ole tulo. Tulo on vastiketta, joka saadaan suoritteesta. Pääomansijoitusta vastaan ei saada antaa vastiketta.

Sille, että pääomansijoituksen pitäisi tuottaa oikeus osallistua yrityksen päätöksen tekoon ja tuottaa voitto-osuus, ei ole löydettävissä tukevia argumentteja. Osakeyhtiössä OYL 5:1:n mukaan osakkeenomistajat käyttävät päätösvaltaa yhtiökokouksessa. OYL 5:12:n mukaan yksi osake tuottaa yhden äänen, jos yhtiöjärjestyksessä ei määrätä toisin. Osakeyhtiössä voi siten olla osakkeita, joista ei saa ääntä ja siten osakkeenomistajia, jotka eivät voi äänestää. OYL 5:6:n mukaan jokaisella osakkeenomistajalla on kuitenkin oikeus osallistua yhtiökokoukseen. Yhtiökokous voi toki sallia OYL 5:10:n mukaan muidenkin henkilöiden läsnäolon, mutta ei se ole velvoitettu sijoituksen takia tähän, ellei omistajien kanssa näin sovita.

Osakeyhtiön tarkoituksena on OYL 1:5 mukaan tuottaa voittoa osakkeenomistajille. Tämän kanssa ristiriidassa on, että voittoa jaettaisiin muulle taholle. Tarkoitus voi kyllä olla myös muu, mutta siitä pitää säätää yhtiöjärjestyksessä. OYL 13:1:ssä säädetään varojen jakamisesta. Sen mukaan varoja voidaan jakaa vain osakkeenomistajille. OYL 13:6 kuitenkin mahdollistaa vapaan oman pääoman jakamisen myös muuten, mutta tämä edellyttää kaikkien osakkeenomistajien suostumusta. Varoja voidaan siten kyllä jakaa sijoituksen tehneelle, mutta tukea ei löydy sille, että sijoitus tuottaisi oikeuden saada tällaista voittoa. Oikeudesta voidaan kyllä sopia, mutta sopiminen pitää tällöin tehdä periaatteessa kaikkien osakkeenomistajien kesken.

5.7 YHTEENVETO

Pääomansijoitus ei siten ole tuloa, lainaa eikä lahjaa vaan jotain muuta. Selviä pääomansijoituksia ovat osakkeista, optioista ja erityisistä oikeuksista maksetut merkintähinnat, jotka on kirjattu omaan pääomaan osakepääomaan tai SVOP-rahastoon. Myös puhdas sijoitus ilman vastiketta, joka on kirjattu osakepääomaan tai SVOP-

rahastoon, on kieltämättä pääomansijoitus. Muita varmoja pääomansijoituksia ovat velan konvertoiminen sijoitukseksi ja omien osakkeiden myyminen.

Osakkeen merkinnällä tapahtuva sijoitus osakepääomaan on tyypillisin pääomansijoitus. Muita pääomansijoituksia voidaan siten verrata tähän tapahtumaan. Pääomansijoituksille on kuitenkin löydettävissä myös tunnusmerkkejä. Suoritus, joka täyttää nämä tunnusmerkit tulisi pitää verotuksessa pääomansijoituksena.

Tunnusmerkkejä, joille löytyy tukevia argumentteja oikeuskäytännöstä ja kirjallisuudesta on muutamia. Ensinnäkin sijoituksen tulee olla vastikkeeton. Ainoastaan osakkeiden antaminen vastikkeena voi tulla kyseeseen. Sijoituksen on oltava myös siinä mielessä pysyvä ja lopullinen, ettei sitä voida vaatia takaisin yhtiötä sitovasti, eikä sen takaisinmaksusta saa sopia ennakkoon. Tällä tehdään ero pääomansijoituksen ja lainan välille. Sijoitus tulee myös kirjata kohteen omaan pääomaan, eikä se saa vaikuttaa kohteen tulokseen. Näitä voidaan pitää pääomansijoituksen ehdottomina edellytyksinä.

Suorittamista osakepääoman tavoin ja tasa-arvoisin perustein sekä omistajan osakkeiden hankintamenon lisäystä voidaan pitää tunnusmerkkeinä, jotka eivät ole ehdottomia. Jos suoritus tehdään kuten suoritus osakepääomaan, se on mahdollisesti pääomansijoitus. Samoin, jos tietty suoritus on katsottu yhtiössä pääomansijoitukseksi, tulisi vastaavanlainen suoritus myös käsitellä pääomansijoituksena. Mikäli sijoituksen tekijä on osakkeenomistaja, pitää sijoituksen lisätä hänen osakkeidensa hankintamenoa. Omistaja ei voi kirjata suoritusta siten omaksi kuluksi.

Pääomansijoitukselta ei voida myöskään vaatia, että sen tekee omistaja. Vaatimus omistajasta on tullut pääomansijoituksen ja osakkeiden hankintamenon välisestä yhteydestä. Sijoitus on kasvattanut sitä ja palautus pienentänyt. Kuitenkin on esitetty näkökantoja, ettei tätä voida vaatia. Jos ulkopuolinen tekee suorituksen yhtiölle, on se tuloa, jos se on vastiketta jostain suoritteesta. Jos kyseessä on vastikkeeton suoritus, voi kyseessä olla lahja. Lahja edellyttää kuitenkin lahjoitustahtoa, joka on oletus läheisten välisissä toimitissa. Mikäli toimijat ovat toisilleen täysin vieraita ei lahjoitustahtoa voida olettaa. Täysin vieras voi antaa lahjan, mutta se on epätodennäköistä osakeyhtiölle. Tällä perusteella jäljelle jää ainoastaan pääomansijoitus. Omistajan tekemä vastikkeeton suoritus tulee kyllä katsoa helposti enemmän pääomansijoitukseksi kuin lahjaksi.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kun vastataan kysymykseen, voidaanko yritysjärjestelyjen yhteydessä syntynyt SVOP-rahasto palauttaa siten, että sitä verotettaisiin poikkeussäännösten nojalla luovutuksena, oleellinen seikka on, voiko yritysjärjestely olla pääomansijoitus. Tätä tukee KHO 2016:103 ratkaisussa omaksuttu kanta, joka on vahvasti legaliteettiperiaatetta tukeva ja hylkää lain säätämisen esitöissä. Tällöin hallituksen esityksessä oleva soveltamisalan rajoitus ei sido. Kuitenkin ongelmana on yritysjärjestelyjen käsittely suorituksena. Kysymystä voidaan tarkastella yritysjärjestelyissä tapahtuvan suorituksen kautta ja vertaamalla yritysjärjestelyn tapahtumia pääomansijoitukselle löydettyihin tunnusmerkkeihin.

KHO katsoi ratkaisussa 2016:103, että osakevaihdon yhteydessä saattoi syntyä pääomansijoitus, joka voitiin palauttaa. Osakevaihdossa hankkiva yhtiö tekee suunnatun osakeannin, jonka kohdeyhtiön osakkeenomistaja maksaa apportiomaisuudella eli hankittavan yhtiön osakkeilla. Kyseessä on luovutus, johon kohdistetaan tavallisesta poikkeava veromenettely. Voitto tai tappio verotetaan vasta, kun saadut osakkeet luovutetaan eteenpäin. Osakevaihdossa osakkeenomistaja itse suorittaa maksun hankkivalle yhtiölle ja siten sijoittaa omistamansa osakkeet.

Jos osakevaihtoa verrataan pääomansijoituksen tunnusmerkkeihin, havaitaan, että se täyttää tunnusmerkeistä vastikkeettomuuden. Vastikkeena annetaan vain sallittuja osakkeita. Jos hankkiva yhtiö maksaa rahaa osakkeenomistajalle, kyseessä on tältä osin luovutus, joka verotetaan tekohetkellä. Luovutus on tällöin osakkeenomistajalle selvästi kauppa, eikä sijoitus yhtiöön, koska vastikkeena on rahaa. Myös pysyvyys täyttyy, koska kyseessä on osakemerkintä, eikä osakkeenomistaja saa poikkeavaa oikeutta suorituksen palautukseen. Suoritus myös kirjataan hankkivassa yhtiössä samalla tavalla kuin tavallinen osakemerkintä eli omaan pääomaan.

Osakevaihto siis täyttää kaikki ehdottomat edellytykset. Tunnusmerkki, joka ei täyty on hankintamenon määräytyminen suorituksen perusteella. Osakevaihdossa saatujen osakkeiden hankintameno säilyy vaihdossa annettujen osakkeiden hankintameno. Kuitenkin linkkiä ei ole pidetty välttämättömänä ja sen puuttuminen johtuu verovelvolliselle myönnetyn veroedun toteuttamisesta. Myös suorituksen tekeminen tasa-arvoisin perustein ja osakepääoman tavoin täytyvät, koska suoritus on käytännössä osakemerkintä. Näillä perusteilla osakevaihdon katsominen pääomansijoitukseksi on perusteltua.

Samoilla perusteilla liiketoimintasiirto on pääomansijoitus. Siinäkin on kyse osakkeiden merkitsemisestä apportiomaisuudella ja se täyttää samat tunnusmerkit kuin osakevaihto. Liiketoimintasiirrossa ei voida antaa ollenkaan rahavastiketta, joten se ei voi olla miltään osin luovutus, kuten osakevaihto, eikä siten kauppa. Hankintameno osalta liiketoimintasiirto eroaa osakevaihdosta siinä, että saatujen osakkeiden hankintameno ei vastaa täysin siirtynyttä omaisuutta, vaan siitä vähennetään myös velat. Tämä on kuitenkin perusteltua, koska tällöin hankintameno nimenomaan määräytyy sijoituksen myötä. Liiketoimintasiirrossa täytyy muistaa, että sijoituksen tekijä on yhtiö itse, eikä sen osakkeenomistaja.

Sulautuminen ja jakautuminen eroavat osakevaihdosta ja liiketoimintasiirrosta siinä, että niistä on erilliset säännökset OYL:ssa. Sulautumiseen ja jakautumiseen kuuluu myös varojen ja velkojen siirtyminen yleisseuraantona, joka perustuu OYL:n ja EVL:n sääntelyyn. Tällaista ei liity osakevaihtoon eikä liiketoimintasiirtoon, jotka ovat erityisseuraantoja. KHO ei hyväksynyt jakautumista pääomansijoitukseksi ratkaisussa 2017:55. Oikeus perusti kantansa siihen, että jakautumisessa on kyse nimenomaan yleisseuraannosta. Tämän vuoksi vastaanottava yhtiö ikään kuin perii sulautuvan/jakautuvan yhtiön oikeusaseman, eikä suoritusta katsota tapahtuvan. Myös ratkaisussa 2016:103 viitataan sulautumisen ja jakautumisen yleisseuraantoluonteeseen.

Yleisseuraannon on kuitenkin todettu tarkoittavan yleisesti sitä, että varat ja velat siirtyvät ilman yksilöintiä ja ilman erillisiä luovutustoimia. Se tarkoittaa myös sitä, että seuraannon saaja saa oikeudet, joita luovuttajalla oli, mutta saaja tulee myös vastuuseen luovuttajan velvollisuuksista. Ratkaisun perustaminen yleisseuraantoon vaikuttaa heikolta, koska yleisseuraannosta voi ilmeisesti tulla erityisseuraanto siirtyvän varallisuuden yksilöinnillä. Osittaisjakautumisessa tämä tapahtuu aina, mutta ei ole selvää, voisiko näin tapahtua myös kokonaisjakautumisessa ja sulautumisessa.

Suoritustapahtumana sulautuminen ja jakautuminen eroavat osakevaihdosta ja liiketoimintasiirrosta siinä, että kyseessä on eräänlainen kolmikantajärjestely. Varat ja velat siirtää osakeyhtiö vastaanottavalle yhtiölle. Vastaanottavan yhtiö ei kuitenkaan maksa vastikeosakkeita yhtiölle vaan sen osakkeenomistajille. Tosiasiallisesti siten suorituksen tekijä ei ole sama, joka saa osakkeita. Tämän voidaan katsoa johtuvan siitä, että sulautumisessa ja kokonaisjakautumisessa yhtiö purkautuu ja lakkaa siten olemasta. Periaatteessa voitaisiin katsoa, että suorituksen tekevät osakkeenomistajat, koska he päättävät järjestelyn toteuttamisesta. Tällöin he ovat tosiasiallisia luovuttajia, koska

järjestelyllä nimenomaan häivytetään yhtiön purkautuminen, jolloin sen varat jaettaisiin osakkeenomistajille.

Tarkastelussa on myös havaittu, että sulautuminen ja jakautuminen muistuttavat sääntelyltään OYL:n kannalta apporttia. Samoin liiketoimintasiirrossa ja osakevaihdossa on yhtiöoikeudellisesti kysymyksessä osakemerkinnän maksaminen apporttiomaisuudella. Osakkeenomistajan kannalta järjestelyt ovat siten hyvin samanlaisia. Tällöin suoritus sulautumisessa ja jakautumisessa vastaa hyvin pitkälle osakevaihtoa ja liiketoimintasiirtoa. Kuitenkin kuvattu suorituksen kolmikantaluonne voi olla ratkaiseva ero.

Jos sulautuminen ja jakautuminen sovitetaan pääomansijoituksen tunnusmerkkeihin, havaitaan, että ne täyttävät samat merkit kuin osakevaihto ja liiketoimintasiirto. Hankintamenon osalta ne vastaavat osakevaihdossa noudatettua menettelyä. Tällöin ne olisi perusteltua katsoa pääomansijoitukseksi, jos kyseessä voidaan katsoa olevan tällainen suoritus.

Osakkeenomistajan näkökulmasta sulautumisella, kokonaisjakautumisella ja osakevaihdolla on samat seuraukset. Osakkeenomistaja menettää osakkeensa ja saa vastineeksi vastaanottavan yhtiön osakkeita. Osittaisjakautuminen eroaa muista kuitenkin siinä, että omistaja ei menetä jakautuvan yhtiön osakkeita. Omistettujen osakkeiden arvo heikkenee, mutta osakkeenomistaja saa toisen yhtiön osakkeita. Vaikkei varojen siirtäjä olekaan suoraan osakkeenomistaja, vaikutukset koskevat nimenomaan osakkeenomistajaa. Järjestelyiden seuraukset osakkeenomistajalle puoltavat niiden katsomista omistajien tekemiksi.

Voidaan myös tarkastella, miten sulautumisen ja jakautumisen hyväksyminen pääomansijoitukseksi vaikuttaisi. Yritysjärjestelyjen lähtökohtana on veroneutraalisuus. Se ei kuitenkaan merkitse yleensä lopullista verosta vapautumista vaan verotuksen lykkääntymistä myöhempään ajankohtaan.²²⁹ Yritysjärjestelyjä koskevien säännösten mukaan vastikkeena saatujen osakkeiden hankintameno määräytyy omistettujen osakkeiden mukaan. Sulautumisessa ja osakevaihdossa hankintameno on siis sama kuin sulautuvan yhtiön osakkeiden hankintameno ja jakautumisessa vanha hankintameno jaetaan saatujen yhtiöiden osakkeiden kesken. Kun osakkaalle sitten tehdään varojen palautus vastaanottavasta yhtiöstä, ei osakkaalla ole käytettävissään suurempaa hankintamenoa kuin ennen. Tämän seurauksena arvonnousu verotetaan luovutuksena,

²²⁹ Myrsky & Malmgrén 2014, s. 389.

kun palautus kuluttaa käytössä olevan hankintamenon loppuun, jos se on suurempi kuin osakkeiden hankintameno. Tällöin verokohtelu olisi periaatteessa yhdenmukaista, kun luovutuksen verotus on tarkoitus lykätä seuraavaan luovutukseen ja pääomanpalautus rinnastetaan luovutukseen.

Sulautumisen ja jakautumisen katsomista pääomansijoitukseksi puoltaa siten pääomansijoituksen tunnusmerkit sekä järjestelyjen vaikutuksen osakkeenomistajan näkökulmasta. Vastustava näkökohta on suoritustapahtuman välillisyyys, jolloin osakkeenomistaja ei varsinaisesti tee suoritusta. Kuitenkin sulautumisella ja jakautumisella yhdistetään yhtiön purkaminen ja varojen siirto yhdeksi toimeksi. Jos toimenpiteet suoritettaisiin erikseen, olisi selvää, että kyseessä on pääomansijoitus, koska tällöin tapahtuisi selvä osakemerkintä apportiomaisuudella. Järjestelyjen katsominen pääomansijoitukseksi ei myöskään toisi poikkeavaa etua omistajalle, koska hankintameno ei kasva. Näin ollen vaikuttaa perustellulta katsoa, että myös sulautuminen ja jakautuminen voivat olla pääomansijoitus liiketoimintasiirron ja osakevaihdon ohella.